

НАТОВГ ЧИ

фото О. Кутлякметова

Ми вже цілковито інші, аніж були півтора десятиліття тому... Можливо, багато хто з нас позбавився беззастережного оптимізму в надії на кращі перемири, але натомість нами здобуті переконання, наші підвалини стали міцнішими, а ми самі — впевненішими, готовими до аргументованих діалогів із владою, що дозволяла собі ставитися до народу лише як до сірого електорату, який легко задурити з допомогою новітніх політтехнологій. Так, ми вже інші — наші емоції стриманіші, ніж ті, що переймали нас на чорнобильських мітингах і антикомуністичних маршах, у народних віче біля Республіканського стадіону та Софійського собору, біля наметових містечок голодуючих студентів та донецьких шахтарів, у тіні пам'ятників Великому Кобзарю та жертвам Голодоморів, у вирі пікетувань Верховної ради та владців різних рівнів.

ЗІ ЩОДЕННИКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Ми інші — ми знаємо наше право, утверджене Основним Законом та пам'яттю мільйонів українців, що боронили свою українськість ціною власного життя.

Нас занадто мало, аби ризикувати життям кожного, хто живе в Україні. Нас занадто багато, аби дозволити владі, що виросла в партійних комінкубаторах, зневажати наші долі і нашу гідність. Кожен упевнений, що власна доля — це результат щоденного морального вибору. Кожен вільний у власному виборі і свідомий його. Отож — до зустрічі 16 вересня!

Любов ГОЛОТА

Павло МОВЧАН: «ЕНЕРГІЯ РУЙНІВНИЦТВА В СУСПІЛЬСТВІ НАКОПИЧУЄТЬСЯ»

Цинізм і зневага, дух наживи та зиску сформували нову ідеологію в Україні — ідеологію безвідповідальності, свавілля і моральної розпечзаності, що, в свою чергу, тягне за собою тотальну руйнацію всіх духовних зон.

Почалася ланцюгова реакція: руйнація спричинилася до дегуманізації, морально-етичної деформації, від деформації — до деградації... Деформується не лише мораль та життєва логіка, руйнуються історично-життєві зв'язки. Якщо в заповідні зони, не має значення, чи історико-культурні, чи природні, заганняються потужні земснаряди і змінюють ландшафт на замовлення члена всемогущої "Коза-Ностри", змінюються русла річок і річечок, наміваються острови для будівництва палаців, для розкошування обмеженої "касти недоторканих", якщо в Національному ботанічному саду в Криму виростають корпуси кількопверхових відпочинкових віл того самого кола вседозволенців, коли творяться нові ріки під Києвом, аби зі своїх ангарів випускати на води морські яхти, коли приватизуються такі об'єкти, як острів Бірючий, то цілком логічно виникає запитання: якими силами можна зупинити цей процес — процес деформації національного організму?

Сутнісне визначення цього процесу відоме всім. Адже всі бачать, всі все розуміють. І енергія руйнівництва в суспільстві накопичується не по днях, а по годинах. А наша національна історія свідчить, що ця енергія зносила, знищувала все до пня. Отже, перше застереження до тих, хто буде

— за Євангелієм — на піску: зупиніться, самообмежуйтеся, адже, за висловом нашого безсмертного А. Б. Солов'яненка, "у труни кишень немає", і тисячна доля ваших статків може допомогти розкраденій вами Україні, аби залагодити всі її біди.

Друге застереження: агресивні, дегуманізуючі методи, як чарівна відмичка від усього, — це ілюзія вашої могутності: поряд з російськими церквами, які будуються як агітаційні передвиборчі майданчики, відбудовуйте, шановні, вогнища культури, бо виплеканий вашими медійними засобами і, передовсім, приватними телеканалами, моральний покрив у другому поколінні янголів не народиться...

І третє, не застереження, а запитання. Якщо ви будувате для себе, змінюючи історичний ландшафт, то ви, напевно, маєте намір тут жити. А якщо так, то навіщо міняти норми буття і робити спустошуючі набіги на людське життя? У недалеких і далекі історичні часи так діяли лише певного роду маргінали, що оголошували себе новою елітою чи аристократією, підносячись над абсолютною більшістю на глиняних ногах... І не потрібно плутати двох речей: багатства і моралі. Приватну власність змішувати із загальнонаціональними святинями.

Іманентні потреби, м'яко кажучи, "нових українців" мусять співвідноситися із константними національними святинями: культурою, мовою, історією, а не домінувати над ними. У цьому у вбачаю єдиний спосіб врегулювання тих проблем, які сьогодні створюють національний організм. І всі посилання на те, що в

АКТУАЛЬНО

добу глобалізації уніфікуються всі народи в діяльності, побуті, мисленні, що науковий та інформаційний прогрес нівелює всі відмінності, є безпідставними. Бо, незважаючи на всі "уніфікації", "технізації" та "глобалізації", кожна нація зостається сама собою і максимально забезпечує свою етнокультурну самість доти, доки зберігається етнічний тип, що формувалася тисячоліттями, мова, мікроклімат, географія, національна кухня і, зрозуміла річ, культурно-історичне середовище, що живить національний склад буття. Відповідно до цього витворюється у кожній нації свій образ Всесвіту (Космологія), свій світоуявлення та світоутлумачення. І цей образ передовсім витворюється через мову, бо мова — це світобачення. І тому проблема національного відродження немислима без відродження української мови. Бо саме мова стає оптикою заломлення світу. Тільки через мову і саме мовою витворюється свій інваріант буття, який бачиться кожною нацією в особливій проекції, як українське небо, український світ, український історичний час і українська перспектива. Тому й необхідно провести широкую розмову, в т. ч. і у стінах Верховної Ради, про стан української мови й української культури в Україні напередодні обговорення Закону про Бюджет 2003-го року, аби передбачити необхідні кошти для духовних ін'єкцій тяжко хворого національного організму.

ОПИТУВАННЯ

«ПОВСТАНЬ, УКРАЇНО!» —

закликають керівники опозиції. Але чи готові громадяни відгукнутися на цей

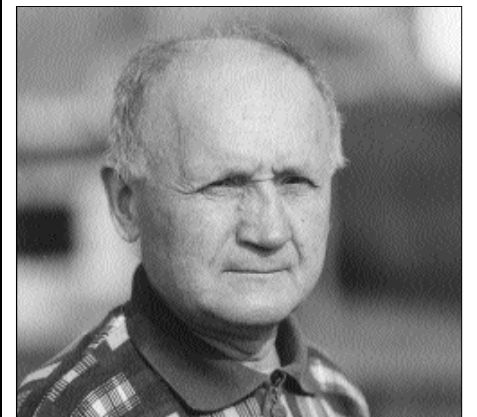
Біля глобуса на Майдані Незалежності у центрі столиці можна зустріти не лише киян. Напередодні протестних акцій, організованих опозицією, редакція вийшла до перехожих із двома запитаннями:

1) Чи збираєтеся брати участь в акції протесту 16 вересня?

2) Чи не боїтеся можливих наслідків?

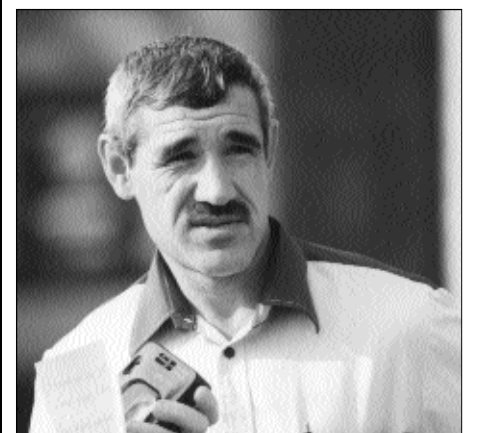
Ми не вибирали співрозмовників, а просто пропонували відповісти на ці запитання кожному, хто йшов нам назустріч.

Одразу зазначимо, що майже половина перехожих узагалі відмовилися од контактів із журналістом. Найчастіше при цьому звучало: "Пробачте, поспішаю" або "Ніколи". (Збережено мовні особливості висловлювань опитаних. Зацікавлені можуть отримати свої фотографії в редакції).

Григорій КАСЬЯН, пенсіонер:

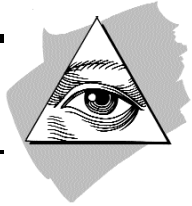
Піду обов'язково. Ніяких наслідків не боюся. І не тому, що я пенсіонер, а тому, що так, як ми нині живемо, далі вже не можна. Треба змінювати керівництво держави, щоб прийшли люди, які б дійсно робили перестройку. А поки що нічого не робиться.

Володимир ДУДНИК з Кіровоградщини:

Я ще не знаю, чи зможу побувати на акції. Не можу сказати конкретно. Наслідків я не боюся.

Продовження на с. 4—5

КУРС НА ЄВРОПУ

Тим часом найвище державне керівництво — у слід за антиісламським зближенням Москви та Вашингтона — проголосило “курс на Європу”, секретар РНБО Євген Марчук популярно пояснював у зверненнях до народу про подібні наміри і тривалий процес підготовки України, щоб отримати-таки шанс кандидата в НАТО. Що це означатиме практично? Знову ж — модернізація, абсолютна зміна організаційно-технічних принципів наших Збройних Сил, тобто їх уніфікація з військами Північно-Атлантичного Союзу.

Ідея безздатної, мобільної, оснащеної новітньою зброєю, технікою армії, очевидно, є єдино розумною і привабливою як для громадськості, так і для самих військовиків. Очевидно і те, що такі ідеї виникають тоді, коли Збройні Сили не можуть гарантувати безпеку своїй країні або — як у нашому випадку — самі навіть становлять небезпеку їй.

Отже — наші Збройні Сили треба реорганізовувати. Але питання — у що і як — залишається на сьогодні чи не найскладнішим у внутрішній, а головне — зовнішній (!) політиці державного керівництва. Найпарадоксальніше й те, що це питання мало б стати найголовнішим стратегічним і тактичним завданням керівництва країною принаймні десять років тому. Натомість воно стає вимушено актуальним тільки завдяки трагедії у Сквилові. **Ті 76 загиблих і сотні покалічених, таким чином, наче віддані військовими і суспільством у жертву, щоб нарешті згадали, що армія має бути армією, а безпека країни — священний обов’язок кожного громадянина.**

Сподіваючись, що стратегічні проєвропейські заяви високопосадовців України, як і смерті людей, не підуть у ніщо, невизначеним і дуже непростим навіть для фахівців залишається питання згаданої реорганізації Збройних Сил. У підтексті кожної реформи, як відомо, лежать гроші. На цьому рівні усе диктує економіка країни: ВВП, його відсоток на оборонні витрати, профіцит чи дефіцит бюджету, виконання його витратних статей, реальне і прогнозоване річне зростання ВВП... На жаль, усі вищезазначені показники говорять як про неможливість будь-яких реформ власними ресурсами сьогодні так і про незадовільне забезпечення потреб існуючого військово-оборонного комплексу.

Разом з тим, геополітична заангажованість обмежує організаційно-технічні можливості цього самого реформування, **і все залежатиме від взаємної довіри України та Північно-Атлантичного блоку. Останній, у свою чергу, враховуватиме інтереси України, тобто бачитиме про безздатність її армії рівно настільки, наскільки економічно й політично могутньою, впливовою Україна ставатиме.** Однозначно програв наші держава в разі традиційного використання її простору (або у новітньому варіанті — це й ресурсів) як рубіжного захисного плацдарму “західної цивілізації”. На жаль, є реальні підстави враховувати таку політику Заходу. **Договір “Старт-1” та Лісабонський протокол**

до нього, коли “цивілізовані” американські офіцери у брутальний спосіб примушували керівництво наших ЗС до негайного ядерного роззброєння, — **один із фактів досить вузького натовського лобізму, як би не оцінювали окремо саме явище без’ядерного статусу України.**

“ПРИНАДИ” НАШОГО ВІЙСЬКА В УСІХ РОЗРІЗАХ

НАТО рекомендує фінансувати Збройні Сили в обсязі 2% від національного ВВП. За тим же натовським стандартом видатків (з урахуванням пенсій військовим) Україна передбачає витрати на оборону у 2002 році 2,34% свого ВВП, що у грошовому еквіваленті дорівнює близько 750 млн. дол. США. Наскільки ж ця сума враховує інтереси й потреби наших Збройних Сил? По — перше, **750 млн. доларів** (наших оборонних витрат) варто співвідносити із відповідними **витратами Польщі** — 2,3% ВВП, що становить

Понад десятиліття — із проголошенням незалежною нашої державної форми — ведуться розмови, брифінги, з’являються від імені найвищого керівництва держави Укази, Держпрограми тощо... про створення абсолютно нових, модерних Збройних Сил України. І хоча однозначно (навіть вимушено) необхідним видається таке “реформування” наших Збройних Сил — надто після “мирних агресій” ППО по Броварах і російсько-ізраїльському Ту-154, після всіх авіакатастроф і останньої шоу-трагедії авіації у Сквилові — його поки що не спостерігається навіть на стратегічному рівні, навіть у вигляді простих фінансових під-

видатки на військово-виробництво у 2002 році передбачені в межах **63,9% від мінімально критичної потреби** Збройних Сил, визначеної Міністерством оборони України. Тим часом “передбачені” у кінцевому рахунку (за десятирічною практикою) означає “недофінансовані” на десятки відсотків.

Реальність Збройних Сил України, таким чином, виглядає достатньо невтішною. Основна частина озброєння і військової техніки складається зі зразків 70—80-х рр., ТМЗ (тренажери, математичні моделі бойових дій, макети, імітатори) розроблені у 60—70-х рр. і не відповідають сучасній концепції підготовки військ, а науково-технічна програма “Розробка і модернізація навчально-тренувальних засобів та систем” (НТП-32) фінансується на рівні 30%. Та ж сама картина і з оплатою праці військовослужбовця в Україні: звичайний призовник отримує 20—30 гривень на місяць, контрактник (їх у нас — мізер) — 200—400. Для порівняння: у такого ж типу

дяньського зразка), про страшний за розмірами розкрадання та незаконний продаж армійського майна, про бюрократію, хабарництво, “дідівшину”, про відсутність нормальних умов зберігання боєприпасів у арсеналах, на базах і складах (спеціальна програма 1995 року майже не фінансується)...

ПОЛІТИЧНЕ РІШЕННЯ ЯК ВИХІД

Який же вихід? Ситуація є складною, але потрібні сміливість і реальне бажання шукати цей вихід. **Ідется, насамперед, про прийняття керівництвом держави кількох важливих політичних рішень, що змінили б усю державну систему контролю й управління.** Декламація Президента Л. Кучми 24 серпня цього року про новий політичний курс влади (парламентсько-президентська республіка і так далі) й очікувана протестна хвиля опозиції “Повстань, Україно”, що відкотиться од столичної Європейської площі 16 ве-

Фото О. Кутляметова

ВОІН-ПРОФІ: НАЙМАНЕЦЬ ЧИ ПАТРІОТ?

близько 3,7 млрд. (!) доларів. Істотна різниця, чи не так? Враховувати доводиться ще й те, що Збройні Сили України переважають Збройні Сили Польщі як за кількістю регулярного війська (400 тисяч до 206 тисячі військово-виробничців), так і за наявністю військової технікою (визьмемо лише ВПС, які у Польщі офіційно нараховують 201 бойовий літак, а в Україні неофіційно — бо відкритих даних немає — близько 500 бойових літаків, чимало транспортних і спеціальних (десь 300 одиниць)). **Тобто нормальна дієздатність нашої армії, очевидно, потребує набагато більших фінансових витрат, аніж маємо чи мають сусіди поляки, що, проте, витрачають сьогодні на оборону у п’ять разів більше...** Уже не говоримо про реалізацію Держпрограми реформування Збройних Сил України: номінальна потреба у її фінансуванні становила у 2001 році 1425 млн. грн., коли профінансовано — 259 млн. грн. (у шість разів менше), у 2002 році при мінімумі потреби у 1316 млн. грн. профінансовано на восьмий місяць поточного року лише 20 млн. грн.

Характерно те, що всі

“призовний” армії Німеччини строківик одержує 405 марок на місяць, єфрейтор — 450, при добровільному продовженні служби солдату виплачують 1200 марок на місяць, усі на харчування у позаслужбовий час одержують 117 марок за той же час, 375 марок — на Різдво, 1500 марок — при звільненні... Соціально-демографічний стан країни і бюрократія військкоматів вносять свої поправки в безздатність армії. Так, у 2000—2001 рр. призвалося лише близько 16% призовників ресурсу, враховуючи те, що тільки 25% дітей в Україні народжуються здоровими, ? підлітків вважаються хронічно хворими принаймні на одну хворобу, народжуваність хлопчиків порівняно із 1989 р. зменшилася вдвічі, чисельність військ скорочується тощо. У ті ж Німеччині — для прикладу — призивається 75% юнаків, чим зменшуються циклічна змінність і ризик поділ військових службовців на “духів” і “дідів”, тобто максимум запобігання “дідівщина”... **Усе свідчить про величезне недофінансування наших Збройних Сил, про застарілу систему їх організації, кадрового забезпечення (практично залишилися офіцери ра-**

ресня о 16-й, — дають шанс прискореному прийняттю потрібних рішень. У всякому разі, змінюючи управлінську систему, вивільнимо мільйони гривень на потреби стагнаційного оборонного бюджету, як і сотні тисяч чиновників — на потреби вітчизняного виробництва і сервісного сектору економіки. Те саме — із внутрішніми фінансовими, контролюючими, правоохоронними органами, що, як відомо, чи не втричі перевищують Збройні Сили України й провокують тим самим негативне, упереджене ставлення до себе народу, який неначе введений у своїй державі в статус надзвичайно небезпечного ворога...

Дуже важливою є чітка визначеність і послідовність України в геостратегії. **Абсолютна економічна й політична поступливість керівництва держави перед дуже впливовими і навіть дрібними суб’єктами геополітики задля тимчасового відтягнення, приховування — але аж ніяк не вирішення — конфліктної ситуації і завдають значних збитків нашій економіці, іміджу, унеможлижують подальшу самодостатність України і — відповідно — бажаний статус у НА-**

ТО. Величезна частка російською капіталу в нашій економіці, як і російські військо-ві бази на нашій території, — дві основні політичні, геостратегічні помилки керівництва, тим паче в контексті нового європейського курсу держави, проголошеного нещодавно ним.

НАЙМАНЕЦЬ ЧИ ПАТРІОТ?

Так чи інакше, Україна Північно-Атлантичному Альянсу необхідна однозначно, як і альянс Україні. Інша справа — треба враховувати реальний політичний розклад у світі, згадувані економічні можливості країни, не забуваючи про первинність американських та західноєвропейських інтересів у НАТО. **Поспіші стати “одним зі справжніх європейців” і, відповідно, гарячкове, безапеляційне виконання всіх вимог альянсу (з нехтуванням власних геополітичних інтересів) аж ніяк не потрібні Україні сьогодні.** Навіть якщо НАТО і зважиться на експрес-метод її вступу у

денного з 18 по 24 квітня 2002 року, де 43,8% респондентів (наших громадян) взагалі б не служили у Збройних Силах України ні за яких умов і ні за які гроші. Лише третина згодилася б служити, але тільки за непогані гроші — від 1000 до 5000 гривень.

Усе це, зрештою, вказує на досить викривлене чи розмите розуміння самого поняття “професійна армія” населенням України і навіть її політичною верхівкою. Позитивно те, що лідери всіх політичних сил, опитані тим же Центром Разумкова, висловилися, окрім комуністів, за перехід нашої армії на професійну основу, і з цим погодилося 69% респондентів з опитаного населення. **Але негативним є те, що слово “професійна” ототожнюється як із професіоналізмом, так і виключно з контрактною системою комплектування.** Остання, зокрема, несе небезпеку утворення закритої військової касты суперменів-найманих, у яких пріоритетом буде передусім грошова винагорода за працю, а не служіння Вітчизні та її захист. Як підтверджує досвід “призовних” армій Німеччини, Польщі та скандинавських країн, треба пам’ятати й враховувати переваги загальної повинності: патріотизм, служба передусім з ідеї громадянського обов’язку, представництво в армії різних соціальних груп (сприятиме їх консолідації), покращення загального рівня здоров’я нації і так далі...

Миттєво кидатися на контрактну основу служби, таким чином, абсолютно недоцільно, навіть шкідливо для сьогоднішньої України, такої різної і неузгодженої ідеологічно, політично й економічно. Нав’язування деякими нашими й закордонними військовими експертами моделі “професійної армії” Південної Африки та Аргентини теж виглядає якшо не цілеспрямованою політикою ослаблення країни, то, принаймні, абсолютним непрофесіоналізмом.

У будь-якому випадку Україні до 2015 року навряд чи вдасться створити потужну професійну армію, як і вступити в НАТО. Насамперед через економічні показники, як-от ВВП. А він сьогодні в Україні десь у шістьдесят разів менший за ВВП Німеччини і досягне, за найоптиміальнішими оцінками експертів (при щорічному зростанні на 5—8%), нинішнього рівня ВВП Польщі десь у тому ж 2015 році.

Проміжним етапом реорганізації нашої армії сьогодні може бути загальний кардинальний перехід на інтенсивну методику підготовки військовослужбовців (використання ТМЗ та інших технологій того ж НАТО), продаж застарілої техніки й озброєння із закупівлею найновішої зброї.

Особливу увагу треба звернути на підготовку офіцерів, які, на жаль, сьогодні випускаються з кафедр, інститутів, факультетів та ліцеїв не тільки російськомовними, сумнівно патріотичними — але й далеко не професіоналами своєї справи. Те ж саме — із працівниками військкоматів, що свою бюрократію та корупцію вже навіть майже не приховують...

Головне запитання, на яке маємо відповісти сьогодні, є те, яким ми хочемо бачити захисника нашої Вітчизни: професіона-

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибне на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невіддивно дивився на поля зеленої Буковини, впливався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проніс текст пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючи щоразу несподіваними закрутками залишеної у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могли лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомуś одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповнила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недовсяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однійменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдвигляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигодував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сідав за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантьєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вижницею не заохотили. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вижницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотніми і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було формально. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ла у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приємним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво бдав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вижниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ушент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи подіяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш гудзики...

ПРОТЕСТНІ АКЦІЇ НЕ ВДАСТЬСЯ

Осінній наступ опозиції, який має розпочатися 16 вересня масовими виступами національно-демократичних сил по всій Україні, викликав тишу паніку в Адміністрації Президента. Влада відчула серйозну загрозу своєму пануванню. Головні причини загального невдоволення лежать у соціальної сфері — люди, як і раніше, бідують, не живуть, а живіють. Тому соціально-політична атмосфера в країні нині критична. Це підтверджують і соціологічні опитування, проведені в середині серпня: більше половини респондентів (51 %) оцінюють ситуацію як напружену, ще 15 % — як вибухову, і лише чверть опитаних вважають її спокійною. На думку 42 % громадян, «терпіти нинішнє становище вже неможливо».

Непримиренна позиція — а це політичні сили, очолювані Юлією Тимошенко, соціалістом Олександром Морозом та комуністом Петром Симоненком, — головним завданням ставлять зміну політичної системи, передумовою якої є безумовне зміщення нинішнього режиму, надто Президента Кучми, якого небезпідставно вважають коренем зла всіх нинішніх негараздів. Але такий дивний комуно-соціалістично-тимосенківський симбіоз насторожує радикальних націонал-демократів, щоб не сказати, що викликає недовіру, незважаючи на їхнє давнє несприйняття Кучми. Більша довіра в населення до Віктора Ющенка та очолю-

ваного ним блоку — навіть попри його хитання та непослідовність, якими незадоволені навіть деякі його соратники по фракції. За тим же опитуванням, майже 24 % респондентів бачать Ющенка майбутнім президентом (для порівняння: рейтинг Симоненка — 10, Тимошенко та Медведчука — 5, Кучми та Литвина — по 2 відсотки).

Як на мене, не слід пояснювати обережність Ющенка нерішучістю і непослідовністю — на посту прем'єра він діяв і послідовно, і досить рішуче, тому й досяг небувалих позитивних зрушень. Швидше, це витриманість політика, який хоче добитися бажаного без зайвих силових прийомів і катаклізмів. Чи виправдана така тактика, покаже час.

Звичайно ж, Ющенко стоїть на національних позиціях, і вимоги його блоку майже такі, як і в непримиренних, лише висловлюються у м'якшій формі та досягати їх він прагне не стільки прямим протистоянням, скільки шляхом переговорів та дипломатії, у що багато хто не вірить.

Ці вимоги викладені у листі до Президента і, як бачимо, у них знято стратегічне завдання, проголошене свого часу блоком: зміна президентсько-парламентської форми правління на парламентсько-президентську, перехід на пропорційну виборчу систему повсюдно — зверху донизу. Вочевидь, це викликано хитрим кроком Президента, який, відчувши, що відкрито опозиційні сили не зупинити і

його просто змести, у народу сам задекларував необхідність змін у політичній системі, висловився за перехід до парламентсько-президентської республіки та запровадження пропорційної виборчої системи. І це Кучма, хто вісім років тільки те й робив, що посилював свої владні функції? Ні, не може Президент так просто від них відмовитися!

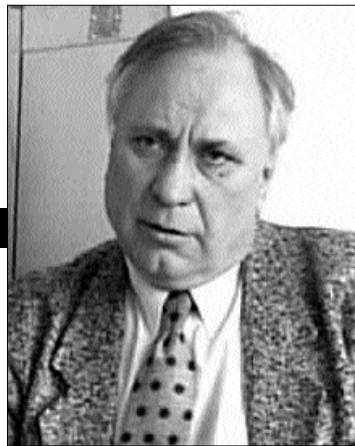
Та скринька просто відчинялась. Ідеї, висунуті демократичними силами, були сприйняті суспільством і заполонили уми людей. Протистояти їм стало небезпечно — очевидно стало, що рано чи пізно вони переможуть. Тож з іезуїтською хитрістю їх було перехоплено і висловлено від імені

ПОГЛЯД ВІТАЛІЯ КАРПЕНКА

Президента. Це, за розрахунками російських політтехнологів, які, як подейкують, працюють на Кучму і режим (звісно ж, не безкоштовно), мало б збити опозиційний запал та послабити заплановані осінні протестні акції (за що ж боротися, коли Президент пропонує те саме?), а заодно — продемонструвати нібито добру волю та демократизм гаранта. Почасті це вдалося — частина демократів почувалася розгубленими. Пропрезидентські сили через державні та контрольовані засоби масової інформації повели шалену пропагандистську обробку громадської свідомості у потрібному їм напрямі.

Але збити з пантелику лідерів демократичних сил не вдалося. Можна припустити, що Віктор Ющенко чи не першим відчув ті рифи, які закладені у президентському посланні, і не повірив словам, тим більше, що й саму пропорційну систему, за Президентом, треба розуміти як мажоритарну: вона передбачає вибори за партійними списками проводити у мажоритарних округах, де найповніше використовувався і буде використовуватися сумнозвісний адмінресурс, оскільки скрізь на місцях насаджено вірогідні адміністратори. Тому й перестав наполягати на ще недавно проголошених ним же стратегічних ідеях. Хоча, можливо, всі стратегічні моменти відкладено до Форуму демократичних сил, який відбудеться 14—15 вересня.

Отже, пропозиції Президента наряд чи можна вважати щирими — це, швидше за все, саморятівання створеного ним режиму і себе самого. Запланований осінній наступ демократичних сил, як бачимо, викликав справжній переляк на Банківській. Режим готується до 16 вересня інтенсивніше, ніж опозиція. До справи підключено вже московських політтехнологів, адміністративні важелі, силові структури, прокурорський та податковий тиск на лідерів опозиції та на бізнесменів, які підтримують демократів, інформаційна блокада опозиціонерів, політична цензура залежних засобів масової інформації, надто недоступнішого з них — телебачення. Спецза-

гони міліції вже давно відпрацьовують під Києвом прийоми боротьби з безпорядками. Вірогідні адміністратори готують контрвиступи — на підтримку Кучми.

Та попри все це, протестні виступи, вочевидь, будуть. Чи будуть вони такими масовими, як планує опозиція (наприклад, було заявлено, що в столиці на вулиці вийде 250 тисяч народу), побачимо 16 вересня. Серпневі соціологічні дослідження показали досить цікаві громадські настрої: готові вийти на вулиці 45 % опитаних у разі різкого погіршення рівня життя; 29 % — якщо не буде виплачуватися зарплата, пенсії, стипендії; 27 % — у разі збільшення безробіття. Водночас 9 % готові підтримати діючого Президента.

Навряд чи владі вдасться значно нейтралізувати протестні акції, які відбуватимуться тривалий час. Особливо, якщо їх офіційно підтримує Форум демократичних сил, що цілком імовірно. Та якщо й не справдяться повністю сподівання опозиції, то, принаймні, масові виступи суттєво вплинуть на суспільно-політичну ситуацію в країні. Вони можуть на ділі стимулювати великі практичні зміни у суспільному житті, наочоно продемонструвавши, що верхи вже не можуть, а низи не хочуть жити по-старому.

09.09.2002

Віталій Карпенко

«ГОНГАДЗЕ БУВ НЕ ОСТАННІМ, КОГО НАКАЗАЛИ ЗНИЩИТИ»

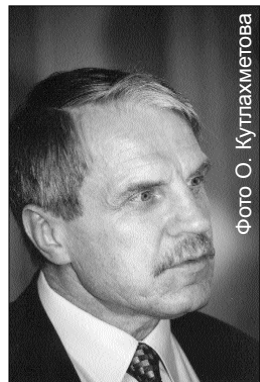

фото О. Кучми

Голова парламентської тимчасової слідчої комісії Григорій Омельченко повернувся з півмісячного службового відрядження до США. Полковник СБУ співпрацював з Миколою Мельниченком, Мирославою Гонгадзе, Олександром Ельяшевичем, мав зустрічі з представниками Держдепартаменту, Міністерства юстиції США, ФБР. Результат поїздки — нове на тему касетного скандалу і не тільки.

Полковник СБУ при-

віз майже 600 сторінок із розшифровками плівок Мельниченка. Крім того — свідчення його та Ельяшевича, оформлені процесуально, — усе це згідно із законодавствами України та США. Майор передав до Генеральної прокуратури України заяву з проханням, щоб її працівники приїхали до США й допитали його.

Під час зустрічі з журналістами Григорій Омельченко розповів, що має розшифровки із записами про те, як Леонід Деркач і Леонід Кучма планували замах на життя нардепа Ельяшевича. В іншому уривку — розмова колишнього шефа Президентської Адміністрації Литвина з главою держави про те, як подавати громадськості новину про загибель Гонгадзе: мовляв, щодня в державі зникають десятки людей, тож нема чого здійснювати галас через одного журналіста...

— Умовно я розділив усі записи, що велися не тільки в кабінеті Кучми, а й у сауні, на три групи, — розповідає

народний депутат Омельченко. — Перша — морально-етичного характеру: йдеться про те, якими словами Кучма, Литвин, Деркач, Кравченко та інші державні діячі називають жінок, політиків, журналістів, узагалі наших людей. Друга — політичного характеру, у ній — про те, як лідери деяких політичних партій навмисно випередки бігали до Президента і «здавали» своїх союзників, рапортували йому, хто як відзначився під час так званого Всеукраїнського референдуму. Та я оприлюдню лише той блок записів, де йдеться про державні злочини й порушення Конституції найвищими посадовими особами і Президентом.

Є також зібрані докази про те, хто був на черзі після Георгія Гонгадзе.

Тим часом Генпрокурор Піскун оприлюднив офіційну версію загибелі журналіста. Експертиза встановила, що тіло, знайдене під Таращев, належить Георгію Гонгадзе, причина смерті — обезголовлення. Мати

загиблого, Леся Гонгадзе, каже, що поховав останки як свого сина тільки після того, як повністю ознайомиться з результатами експертизи.

А слідча комісія вимагає від Генпрокуратури порушити кримінальні справи проти пп. Кучми, Литвина, Кравченка, Деркача за ознаками злочинів, передбачених одразу кількома статтями Кримінального кодексу України з подальшим притягненням їх до відповідальності. Усім високим посадовцям пропонується піти у відставку.

Ось що повідомив з цього приводу Григорій Омельченко у телефонній розмові з кореспондентом «Слова Просвіти»:

— Усі документи вже лежать у Генеральній прокуратурі. 29 серпня я передав туди всі протоколи записів Мельниченка. 2 вересня було засідання нашої комісії, а 4-го я особисто відніс усі заяви про порушення кримінальних справ. Про те, що їх так отримали, маю відповідні папери зі штампамі Генпрокуратури.

Віктор ЮЩЕНКО: «НЕ ТІЛЬКИ 16 ВЕРЕСНЯ ЩОСЬ ВИРІШУЄ»

10 вересня Віктор Ющенко спілкувався з усіма бажаними в Інтернеті, чат організували радіо «Свобода», блок «Наша Україна» та Інтернет-видання «Українська правда». Подасмо деякі з відповідей лідера «Нашої України» на запитання нет-співрозмовників.

— **Яка мета проведення форуму демократичних сил паралельно з акціями протесту 16 вересня?**

— Мета форуму — знайти об'єктивну політичну базу для формування політичними і громадськими силами відповіді, як вийти Україні з владної і політичної кризи. Ми переконані, що результатом форуму буде консолідація демократичних сил, взаємне порозуміння і сценарій спільних політичних і громадських заходів. Ми хочемо продемонструвати, що публічний політичний діалог при політично паралізованому парламенті і кризі влади може дати найоптимальнішу політичну відповідь в українських інтересах.

— **Чи веде Ви переговори з дев'яткою (маються на увазі 9 пропрезидентських фракцій парламенту — ред.)?**

— Ми зараз не ставимо питання про дев'ятку. Ми ведемо двосторонні переговори з різними політичними силами, а не з певними об'єднаннями типу дев'ятки. Хоч у ній є здорові політичні сили, які ставлять на меті демократизацію політичного процесу в Україні. Або ми формуємо через політичний діалог правдиву політичну більшість, отримуємо механізм, який формує уряд, і далі беремо на себе відповідальність за політичні, економічні зміни, за які голосував виборець.

Друга модель: більшістю буде займатися Медведчук, для чого буде формувати профанацію більшості. Щоб довести, що вона підтримує владу і що не існує кризи влади. Якщо цей варіант в Україні стає домінуючим, чого я не хотів би як політик, тоді дві відповіді: дострокові президентські вибори, дострокові парламентські вибори. У контексті другого сценарію ми можемо говорити. Ми не хотіли б ставити питання таким чином, що тільки 16 число щось вирішує. Воно має стояти в одному логічному ряді з іншими днями.

— **І все ж таки — який вихід з політичної кризи Ви пропонуєте?**

— Для мене є факт, що Україна потребує змін. І вибори 31 березня є одним із чергових свідчень, коли влада отримала меншість, а демократичні сили отримали переважні симпатії людей. Але влада до сьогодні інтерпретує вибори і цим самим кризу влади трансформує в політичну кризу. Політичні сили стали аморфні, не мають інструментів політичної більшості, іншими словами, не мають можливостей через політичний діалог дати відповідь на розвиток. Люди вимагають розвитку, люди вимагають змін. Найголовніше: змін системних, і в цьому ряду я б поставив питання номер один — це політичні зміни, друге — економічні зміни, третє — соціальні зміни.

Владі пора збагнути, що політичне життя має бути сконцентроване в парламенті.

Підготувала
Людмила ПУСТЕЛЬНИК

СТАТИСТИКА ПРОТЕ

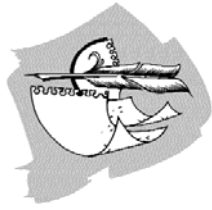
Центр Разумкова провів опитування громадян на тему акцій протесту і не тільки. Настрої громадян у цифрах виглядають так:

Якби вибори Президента відбулися наступної неділі, 23,8 % голосували б за Віктора Ющенка, за Петра Симоненка — 11,9. Повністю підтримують дії лідера «Нашої України» 25,1 %, дії діючого Президента — 6,4, Юлії Тимошенко — 10, 7, Олександра Мороза — 9, Петра Симоненка — 13,9 %.

Наступні президентські вибори 2004-го року, на думку 16,6 % опитаних, будуть демократичними, протилежної точки зору дотримуються 51 %. Проти третього посліпль терміну президентства Л. Кучми висловилися 71,8 %. За його відставку — 71,7 %. Ідею дострокового усунення від влади Л. Кучми підтримують 52,4 % громадян. Про акцію протесту 16 вересня знають 35 % опитаних, 65 % про неї не чули. 27 % респондентів заявили, що їхнє ставлення до «Нашої України» покращилося б, якби блок взяв участь у протестних акціях. 21,7 % сказали, що їхнє ставлення до «НУ» погіршилося, якщо вона не приєднається до протесту. Якщо акції за відставку Президента проводитимуться у населених пунктах громадян, то 21,2 % візьмуть у них участь, 67,3 % їх проігнорують. Якби задля участі треба було б за свій рахунок їхати до Києва, на це погодилися б 5,1 % респондентів, а якби дорожні витрати, харчування і проживання компенсувалися б, кількість бажаних зросла б до 13,2 %. 58 % не довіряють інформації про дії опозиційних сил та їх лідерів, яку отримують із загальнодержавних каналів телебачення.

Чи досягне успіху акція протесту? Президент Центру Разумкова Анатолій Гриценко вважає, що:

— Об'єктивно у мене немає відповіді на це запитання. Усе залежить від того, що це буде за акція. Особисто я навряд чи приєднаюся до неї. Тим паче, якщо це буде на стадіоні «Чайка», як пропонує мер Омельченко. Я не хотів би гадати про масштаби й результати акції, врешті, участь Гриценка у ній зовсім не принципова. Важливим є те, чи вийде на неї Віктор Ющенко. Дані наших опитувань свідчать про те, що це позитивно вплине на його рейтинг.

Навіть якби йшлося тільки про єдиний розділ із праці "Слов'янознавство", що вважалася втраченою, опублікований тут — "Українці", або статті "Проблеми сучасної славістики", "Ос-новні етапи в розвитку української поштовтневої літератури" чи дослідження творчого шляху Лесі Українки, що в 1926 р. виходило окремою книжкою, то й тоді ми змушені були б говорити про талант, який відзначався більш ніж неординарним знанням різномовного досліджуваного матеріалу, що давало змогу бачити творчість того чи того автора на тлі досягнень усієї світової літератури. Але науковій праці Михайла Драй-Хмари "Поема Лесі Українки "Віла-посестра" на тлі сербського та українського епосу", "Генега Шевченкової поезії "У тієї Катерини хата на помості", "Творчий шлях Казимира Тетмаєра" (остання написана в період брутального наступу на українську національну культуру, позначену, зокрема, сфальсифікованим процесом над Спілкою Визволення України), дають підстави стверджувати, що в його особі не тільки наша — світова культура втратила дослідника, який, створивши оригінальну методологію поцінування здобутків мистецтва слова, цілком вільно почувався на солов'їних його верховинах.

Однією з таких праць є і "Вінок" Драй-Хмари, присвячений життю й творчості прекрасного білоруського поета Максима Багдановича. Гадаємо, вона ще довго залишатиметься неперевершеною. І справа не лише в тому, що дослідник зумів сягнути таїни творчості поета — Драй-Хмара продемонстрував цією працею непереможність духовної матерії синівського почуття до Матері-Вітчизни, що вибухає у слові художньому красою почуттів. Так, характеризуючи знамениту поезію Багдановича "Погоня", Драй-Хмара зазначає: "Нестримні, рвучкі анапести цього вірша цілком відповідають і шаленому бігові стародавньої "Литовської Погоні", і тому боліві, що ним поет реагував на зраду білоруської інтелігенції, яка, відідуравшись занедбаній вітчизни, віддавала її, наче бранку, в полон російському самодержавному царатові".

Здається, на диво злободенно звучить і ця думка Драй-Хмари, чи не так?

Більшовицька сокира повною мірою помстилася націоналам за царат. У випадку з Драй-Хмарою, то він завинив чи не найбільше: був авторитетним, красивим і талановитим, його — справжнього вчителя — дуже любила молодь.

Думка ця, зронена видатним поетом, літературознавцем і перекладачем "розстріляного відродження" Михайлом Драй-Хмарою 80 років тому в поемі "Поворот", якимось особливо щемко відлунує сьогодні. Не тільки тому, що молоді українські таланти початку ХХ століття, повіривши в революційні перетворення під пролетарським знаменом, обіруч узялися за національне відродження мистецтва слова, науки, культури... Історія засвідчила, що й цей пароксизм еволюції, як і всі інші, не потребував Душі. Саме тому її виривали з українського тіла по-сатанинськи жорстоко і цілеспрямовано, щоб — назавжди. Якого масштабу явища маютьесь на увазі, що втратила українська культура в тому кривавому вихорі, певною мірою дається збагнути після ознайомлення з дешифою збереженої літературно-наукової спадщини Михайла Драй-Хмари, щойно виданої "Науко-

«ЛЕЖАВШИ НА ПЕЧІ, ДЕРЖАВІ НЕ ЗБУДУЄШ...»

І ще один смертний гріх виявився у пана професора: за гроші, зроблені викладацькою працею у Кам'янці-Подільському, де працював на посаді доцента кафедри загального слов'янознавства при першому українському університеті, він придбав у Києві розкішне житло на вулиці Садовій. Матеріали слідства potwierджують, що "справа Драй-Хмари" розпочалася саме з цього факту.

Отож, очоливши кафедру українського медінституту, розповідає в передмові до вибраного дочка письменника Оксана Ашер, Михайло Драй-Хмара зміг зосередити свої наукові зусилля на розв'язанні проблем слов'янського відділення Інституту мовознавства, ведучи одночасно семінари з аспірантами з польської, чеської, болгарської мов і літератур. Його чекала блискуча наукова кар'єра, незважаючи на те, що весь вільний час відбирала поезія. (Нам немає потреби зупинятися на поетичних здобутках Михайла Панасовича — у ґрунтовній передмові до його "Вибраного", що побачило світ тринадцять років тому, І. Дзюба зробив це щонайвигірніше). Київська поетична братія, охрестивши колеґ, які вирізнялися культурою слова, "неокласиками", теж прислухалася енкаведистському "з'ясуванню істини", то більше, що Михайло Драй-Хмара, Микола Зеров, Павло Филипович, Максим Рильський та Освальд Бурґард цього в жоден спосіб не заперечували. Бо й не було чого заперечувати.

Щось абсолютно незвичайне — щоденникові записи та нотатки Драй-Хмари. Всепоглинаюча любов до української природи, глибоке розуміння буденних проблем людських злитою тут із особис-

тою беззахисністю цього напрочуд жиливого, прадідної козацької статури чоловіка перед егоїзмом і заздрістю. Хіба що лише Шевченків "Дневник" перевершує їх — відкритістю перед усім людством. Ці спорадичні записи, що мали якоюсь мірою компенсувати брак співрозмовника — такої ж відкритості, незглибимості...

Він по-справжньому не любив політику й політиканів, почувавши їхній паразитизм у царині справжньої науки про Людину-Слово. Здається, єдиний лише раз Драй-Хмара висловився політично, діставши копію з відомого листа М. Горького до "Книгоспілки", в якому той обурювався щодо пропозиції підкоротити повість "Матір" і взагалі не сприймав ідеї україномовного варіанту: "Ось де справжній, не-підроблений, невігаданий шовінізм, а в нас намагаються пошити всіх українців у шовіністи через те тільки, що вони українці. Стара, як світ, і нудна, як мітингова промова, історія, — гірко зізнається Михайло Панасович, — а проте з "історією" цією ми ніяк не можемо розпрощатися... На думку Горького, українці, будуючи спільно з москалями Вавилонську башту (бо що ж таке "всемирний язык", як не Вавилонська башта?), повинні зректися і своєї мови, і своєї культури для того тільки, щоб не заважали своїм "братям". Ні, якраз оцей російський, старорежимний, невмирущий шовінізм заважає людям допомагати одне одному, а зовсім не те, що українці... зробили з "на-речія" "язык".

Щоправда, був ще — у листі до Дніпровського — такий собі випадок супроти недалекоглядних колеґ: "Про "Малоросію" напишу Вам якось окремо, бо тепер не маю відповідного настрою. Скажу

тільки, що винуватити "Малоросію", тобто якусь абстракцію, все одно, що попадати пальцем в небо. Винуватити треба не "Малоросію", а "малоросів", тобто мене, Вас та всяких-енків, що любенько собі мовчать або навіть усміхаються, коли їх представники псевдомарксіської критики чи нацменшинської непманії (на мою думку, це все одно) публічно звизають "холуями".

Саме тому так легко й було розправитися нездарам і заздрісникам з людьми Слова, що, жодними законами не обтяжені, сповідували вони лише основний "класовий" інстинкт — ненависть. Але ж якої "духовної" мужності мав сягнути вже скалічений, фізично зламаний Драй-Хмара, аби весною страшного 1937 писати рідним: "Працюючи в лісі (17.V), я побачив метелика. В лісі ще глибокий сніг... Востаннє я бачив Дніпро ввечері 16 квітня 1936 року, але тоді він був олів'яний, похмурий, непривітний, як і моя думка. Таким він мені тепер не уявляється. Я бачу його в ореолі золотого, осяяного дня, рівного якому нема в цілому світі. (підкресл. — В. Г.). Вигріваючись під скупим колимським сонцем, я згадую рідне, ласкаве, київське сонце".

Зважає, навіть якби з колимських снігів озивався до світу під ту пору звичайний чоловік, то й він не міг би уникнути подвійного змісту сказаного, але ж перед нами — рядки поета! І ці рядки переконливо засвідчують: із того пекла він бачив день теперішній. Знав, що не доживе, що його закатують. Але, можливо, перевіривши себе, виконував денно по півтори норми, аби ніхто й ніколи не закинув йому, що він не боровся за життя. До останньої спроби — у 1937

обіцяли амністію.

Та боротьба була надто вже нерівною. Починаючи з обмови й самообмови колеґ, які не насмілювалися протистояти слідству, й закінчуючи пролетарською (революційною) ініціативою слідчого — виправдання означало б повернення тієї ж професорської квартири, уже заселеної (дружину з донечкою Оксаною було запропорено в Башкирію, щоб не заважали зміцнювати в Києві "радянську владу"). Майже сотня сторінок "Слідчої справи" — моральний вирок системі, що претендувала на високі засади гуманізму: 22 квітня 1938 року Драй-Хмару знову заарештували. На цей раз інтерв'ю революційні діячі в особистому вимові дирек-Е. Берзіна.

полковника В. І. Пристаика про повторну судимість навіть не згадано!

Навряд чи варто довіряти й офіційному повідомленню про смерть мученика, що начебто сталася в приміщенні медпункту л/д Устьє Тайожная о 23 годині 15 хвилин 19 січня 1939 р. Хто б це о такій порі ночував там?! Насмість цілком вірогідним видається твердження П. Василевського (в "ЛУ" від 2 жовтня 1989 р. "Так він загинув на Колимі"), що у квітні 1939 р. під час чергового розстрілу кожного п'ятого безневинного зека Михайло Драй-Хмара став на місце молодого смертника, врятувавши тому життя. Так міг вчинити саме він.

У вступному слові до цієї унікальної книги академік М. Жулинський висловлює сподівання, що вона наближає нас до повнішого освоєння літературної спадщини М. Драй-Хмари. Адже очікує на поцінування його велика дослідницька праця, а про перекладацький доробок, який репрезентує основний здобуток європейської поезії, включено з рунами фінського епосу "Калевала", "ми й не розпочинали серйозної розмови". Здається, зрозуміло, що така розмова давно на часі. Тим більше, що вже й перекладні твори самого Драй-Хмари надихають художників. М. Жулинський зворушливо розповідає, наприклад, що Падрік Колум написав роман про сучасне життя ірландців "Лебеді" — під впливом однойменного сонета Драй-Хмари. На жаль, самого сонета "Лебеді" у томі не знайти, як і приміток про низку поетичних творів, що вже друкувалися. Все ж перед нами — академічне видання.

• Віктор ГРАБОВСЬКИЙ

ШАНУЙМО ВЛАСНУ ПАМ'ЯТЬ!

До всіх відомих нам ювілеїв не зайве буде додати й такий: 510 років тому в столиці слов'янського католицизму з'явилися друком три книги православного конара — Тріодь, Часослов і Октоїх, видані стараннями Святополка Фіоли, котрий назвався "міщанином краковским". Прикметно, що церковнослов'янщина сих творів щедро пересипана живою українською лексикою — давно прийшов час не тільки належно перевидати їх, але й доповнити відповідним коментарем, адже справді дивно, що в Україні так байдуже ставляться до подвигу, здійсненого у "великому граді оу Кракові при державі великого короля польского Казимира" понад півтисячоліття тому. То більше, що Тріодь "докончана" в кольоровому й "пісному" варіантах, аби було чим пишатися й сучасним поліграфістам.

Тільки 430 років тому вирвався з пазурів московських церковників Іван Федоров (Федорович), аби в достославному Львові ви-

дати справжнє тогочасне диво — "Буквар". Але й це свято нами досить-таки призабуте, хоча воно заслуговує на щонайвишше відзначення, так само, як і видання фєдорівського "Апостола", що побачив світ 15 лютого 1574 року. Цікаво, що в післямові до "Букваря" добродій Іван зазначив: "Аще сіи труды моя благоугодны будут ваши любви, прийміте сія с любовію, а я й о иных писаных благоугодных... потрудитися хошу" — і потрудився нівроку. Саме цього року Острозька академія мала б відзначати 425-річчя його подвижницької діяльності під ясно-вельможною рукою патріота й мецената князя Костянтина Острозького.

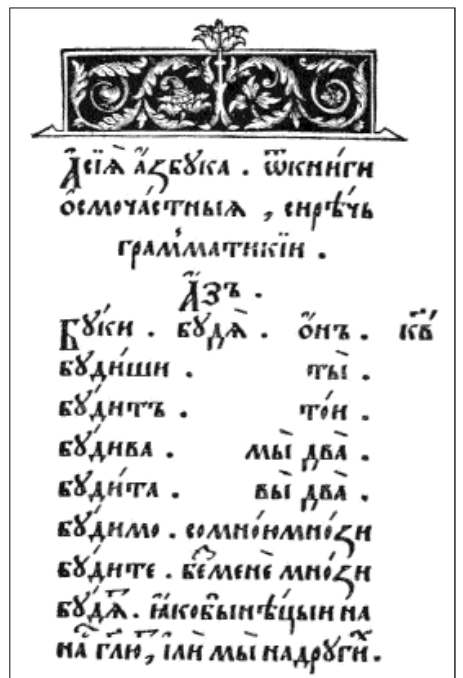
Відомо, що тут Іван Федоров знову видав свій "Буквар", а також "Новий Завіт із Псалтирем". До речі, саме з його "Букваря" ми засвоїли порядок літер в абетці, що наводиться і в зворотному порядку, та грама-тичні розділи, складені для дітей у т. зв. словено-руській традиції. У згаданій післямові

автор пояснює: "...писаш вам не от себе, но от... преподобного... Іоанна Дамаскина от грамматики мало нечто... сократив..." (На світліні сторінка з "Букваря").

Наскільки значними подіями були ці першодруки, можна судити бодай з того, що лише близько 500 років тому в Антверпені (теперішня Бельгія) з'явилися друком перші переклади Біблії, здійснені Мартіном Лютером німецькою та нідерландською мовами. Його послідовників і видавців у той час не тільки ув'язнювали, але й страчували — 480 років тому двох монахів-августинців, які пропагували вчення Лютера, спалили живцем у тому ж Антверпені.

Шануймо слово, дане нам днесь.

Остап СВІТЛИК

КОЗАЦЬКИЙ ХАРАКТЕР

Хлопці розправляють на траві синій парашут, він наповнюється стрімким вітром, оживає, наче велетенська квітка, пробуджена від сну. І ось людина-птах відривається од землі і під куполом парашуту летить туди, де білосніжні хмари і гострокрилі ластівки. А ми стоїмо на кручі, задерши голови, спостерігаємо за польотом і трохи заздимо щасливчику.

— Я 15 разів піднімався в небо на парашуті, — розповідає студент Національного технічного університету **Олександр Кошицький**. — Це дивовижне відчуття, про яке словами розповісти неможливо! Ти стаєш частиною вітру, частиною неба, сонця, ти з висоти пташиного польоту бачиш те, що знизу помітити не міг. Ти розумієш, яка красива наша Україна. Ти відчуваєш себе напівлюдиною, напівптахом, напівбогом!

— **Чи не заважають тобі польоти займатися в університеті?**

— Ні, навіть допомагають. Після розумових навантажень мені потрібна психологічна розрядка, і я її тут знаходжу.

— **А як батьки ставляться до твого захоплення небом?**

— Переживають за мене, бо це екстремальний вид спорту. Але чоловік не повинен боятися висоти, ризику.

— **У кінофільмі "Вій" Хома Брут казав: "Козак нічого не повинен боятися на цьому світі".**

— Так, — погоджується Олександр. — Життя вимагає від нас мужності. Від стихійних лих, катастроф, військових конфліктів у наш час не застрахований жодний народ. Тому Україні потрібні сміливі, мужні люди, і вони є в нашій країні.

ПАРАПЛАН —

ЛЮДИ-ПТАХИ

Під Києвом у селищі Ходосівка є височенна круча, звідки злітають у небо люди-птахи...

ЦЕ НЕ ПАРАШУТ

До польоту ретельно готується **Руслан Грицайло**, керівник парашутистського клубу "Скай".

— Парашут — це не парашут, хоч вони і схожі, — пояснює Руслан. — На парашуті людина стрибає з висоти вниз, на парашуті навпаки — знизу піднімається вгору.

— **У чому різниця між парашутом і дельтапланом?**

— Дельтаплан має жорстке крило, у парашути такої крила немає.

— **Що зручніше — парашут чи дельтаплан?**

— Парашут легше переносити: склав у мішок і їдь, куди хочеш. Дельтаплан важче транспортувати, але можливості його у польоті значно більші.

— **На яку висоту піднімаються дельтапланеристи та парашутисти?**

— Світовий рекорд польоту на парашуті — підйом на

висоту 4,5 кілометри. А на дельтаплані спортсмен, що потрапив у дощову хмару, досяг висоти 7 км.

— **Руслане, ваше захоплення — це екстремальний спорт, гартування козацького характеру. Але чи мають дельтаплани та парашути якусь практичне значення у нашому житті?**

— Безумовно. На цих літальних апаратах, оснащених моторчиком, людина може долати великі відстані. Це дуже перспективний вид транспорту, який дозволить розв'язати земні дороги, особливо в години пік. Інспектор ДАІ на дельтаплані або парашуті з моторчиком може ефективно контролювати рух на автодорогах. Ці літальні апарати можна успішно використовувати для військової розвідки, а також для охорони лісів і річок від браконьєрів. Наведу лише один приклад. Нещодавно наші хлопці відпочивали у Криму, де літали на парашутах. Якось, пролітаючи над річкою,

ми помітили сіті браконьєрів і повідомили про це рибінспекцію. Браконьєри були затримані.

Руслан і його шестирічний син Тимур одягають шоломи, готуючись злетіти на парашуті.

— **Тимуре, не боїшся висоти?**

— Ні, — усміхається хлопець.

— Уперше він полетів на парашуті, коли йому було 4 роки, — пояснює Руслан. Батько і син, підхоплені вітром, злітають у небо. Хвилина — і вони вже під хмарами, серед птахів.

Тут, на цій кручі, чомусь починаєш не заздрити птахам, а жаліти їх: жоден птах не зможе стати людиною, а смілива людина здатна бути птахом!

Олег ГУМЕНЮК

На фото:

- 1. Політ на дельтаплані, коли людина перетворюється у напівптаха-напівбога.
- 2. Ластівка не боїться людини на парашуті і вважає її своїм другом.

Фото автора

НЕПОВТОРНІСТЬ

СЕСТРА МОЯ УКРАЇНКА

Бачу тебе, як ти білиш батьківську хату, як доглядаєш хворого тата та спілу свекруху, готуєш сніданок для родини, ведеш у садочок діточок, сапаєш нескінченні рядки буряків, біжиш у лікарню до сина... Ти ходиш на батьківські збори, організовуєш випускний вечір у школі, поспішаєш на роботу. Ти займаєшся ремонтом квартири, на тобі "ви-сять" шпалери, вікна, двері. Ти можеш приготувати обід з нічого, сплести чудовий светр із клубків неможливих кольорів, перешити, стулити до купи, викроїти. Ти вирішуєш безліч проблем, і вони стають твоїми перемогами, твоїми прикрасами. Незважаючи ні на що, твоя душа тягнеться все вище і вище до Бога, як стебло дивовижної рослини мальви.

Хто ти? Підмурівок, основа, три черепахи, три слони, на яких тримається наша українська родина? Яка ти дивовижна, наша українська жінко!

У нас багато жінок, що малюють, багато тих, хто вишиває. Але таких, які водночас і малюють, і вишивають, дуже мало. Ольга Василівна Гордієнко малює для вишивок. Вона народилася на землі, де розквітла колись Трипільська культура, у старовинному селі Германівка Обухівського району у селянській родині. Мама співала все життя в сільському хорі, знала понад 150 пісень, тато працював у колгоспі і дуже любив малювати. Малював олійними фарбами пейзажі та жанрові сценки. Бабуся Тетяна сіяла коноплі, вибирала, вимочувала, терла їх на терниці, тіпала, чесала, скручувала починки, пряла, ткала на верстаті полотно. Знала техніки: "в кружку", "в ялинку", "в дамки". Ткала рушники з кольоровими смугами, чорними та червоними, а також широке полотно для сорочок. Полотно те білили на сонці, це було найцікавіше для малої Ольги: що більше мочили водою полотно, то білішим воно ставало. А баба Тетяна ще вміла робити витинанки, які так любила Ольга. У родині вчили всіх, хто хотів учитися. Та все ж найбільше всі ті роботи приваблювали Ольгу.

Після закінчення школи пані Ольга навчалася в Київському училищі ужиткового мистецтва, потім працювала вишивальницею. Понад двадцять п'ять років працювала пані Ольга реставратором у Державному музеї українського народного декоративного мистецтва, що міститься на території Києво-Печерської лаври, їздила в експедиції по селах України, вивчала народне мистецтво. Найбільше цікавила її вишивка, якій присвятила все життя: навчалася у майстринь, "розкопувала" секрети вишивки в книжках, бібліотеках, фондах Фролівського та Лаврського музейних містечок, стажувалася в Оружейній палаті у Москві.

Ольга Василівна володіє 250 техніками швів, а також складним мистецтвом золотого та срібного шиття. Її роботи зберігаються у тому ж таки Музеї українського народного декоративного мистецтва в Києві.

Не один твір ужиткового мистецтва було виконано майстриною для церкви: це і митри, для яких вона сама малює ескізи, робить викрійки і які сама вишиває та виготовляє, і покрівці, і рушники.

Багато малюнків Ольги Василівни розійшлося по людях, чимала частина їх зберігається в її учениці, Лариси Іванівни Герасченко, яка за тридцять років дружи виготовила за малюнками пані Ольги безліч вишивок: рушників, серветок, скатертин, сорочок, блузок, комірців, панно.

Погляньте на ці твори. Малюнки пані Ольги можна впізнати серед безлічі інших. Гарні стебла, повні бруньки, фантастичні квіти, ягоди, вусяки, грона винограду, кетяги калини... Усе, що малює пані Ольга, здається, прийшло до нас з райського саду, де й рослинам рости радісно, а все життя сповнене добром, тихою працею та прихованим глибоким смыслом. Там панує справедливість, немає перших, немає останніх, бо все перебуває в гармонії і життя кожного осяяне Божою любов'ю. І рослини, наповнившись Господньою благодаттю, випромінюють свою радість нам.

У цьому саду, що бачить і малює для нас пані Ольга, не зустрінеш тварин, тільки іноді зображує там пані Ольга птахів. Вони то добрі, замислені, заглиблені в себе, то іноді веселі та пустотливі... Може, це — людські душі?..

Так би хотілося, щоб побільше людей могли б долучитися до духовного світу та гармонії малюнків пані Ольги й отримати від них радість! А нам, жінкам України, хочеться побажати знайти, побудувати, виростити свій райський сад, де б наші душі мопитовно пинули до Творця

•

ПЛАЩАНИЦЯ З РАДЯНСЬКОГО ПРАПОРА, ІКОНА З ТЮРЕМНОГО ВІНИКА

...Промені сонця падають на темно-малинову плащаницю, утворюючи золотий місточок, що з'єднує небо із землею.

— Цю плащаницю пошили й намалювали Олександр Барсук та Іван Яговка, які зараз відбувають покарання у колонії, — розповідає директор галереї **Ірина ОСАДЧА**.

— Як матеріал для виготовлення плащаниці вони використали колишній радянський прапор. Гадаю, це символічно: стара ідеологія стає підґрунтям для нових духовних цінностей. А тепер подивіться на цю ікону Миколи Чудотворця! — Ірина підходить до наступного експонату, майстерно інкрустованої ікони, зробленої із соломи. — Цей унікальний твір мистецтва Олег Михайлов та Павло Наумов виготовили під час відбування покарання. А зроблено ікону... з тюремного віника!

Майстрам вдалося створити ілюзію реальності. Усі ці твори, — Осадча звертає увагу на інші експоновані виставки: живопис, графіку, писанки, вишиті бісером,

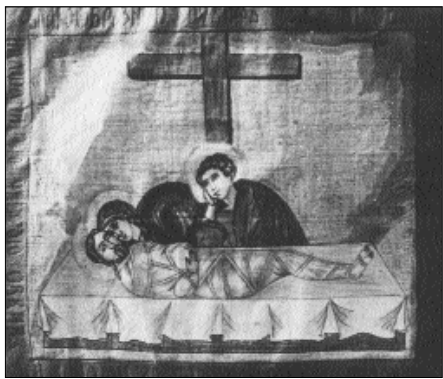
МИСТЕЦТВО ДАРУЄ НАДІЮ

Серед тих, які відбувають покарання в українських колоніях та в'язницях, є чимало людей обдарованих — у цьому переконалися відвідувачі Київської галереї мистецтв "Ірена", де можна було побачити унікальні експонати, що були створені за ґратами...

шухлядки, розпис, — усе це зроблено обдарованими людьми, які помилилися в житті і опинилися за ґратами. Але митець і у в'язниці залишається митцем! Якщо бажання створити красу власними руками справжнє, шире, пристрасне, людина знайде час, матеріали й буде творити навіть за ґратами.

— **Ірино, хто допоміг Вам організувати цю виставку?**

— Організувати виставку допомогло управління в Державному департаменті України з питань виконання покарань — виховної та соціально-психологічної роботи зі спецконтингентом. Звичайно, у нього більший спектр роботи. Проте це 15-та наша спільна виставка, і в ній уже взяли участь майже 1500 митців-аматорів, які відбувають покарання. Цікаво, що вистав-

МОРАЛЬ

ка допомогла деяким ув'язненим знайти цікаву, творчу роботу. Наприклад, зараз у колоніях виготовляють на замовлення розбірні іконостаси, зокрема для військових капличок, діють невеличкі цехи з розпису ікон. Деяким учасникам, завдяки нашим виставкам, запропонували після звільнення роботу в галузі мистецтва. Ось свіжий приклад. Під час експонування цих робіт у Свято-Успенській Києво-Печерській лаврі ікона майстра з кримської колонії настільки привернула увагу служителів церкви, що тепер тільки чекають звільнення автора для роботи у реставраційних майстернях Лаври. Це наш великий спільний успіх, бо всім відомо, що людині, яка відбула покарання, знайти певну роботу, не пов'язану з криміналом, дуже важко. Виставки позитивно впливають на життя людей, позбавлених волі. Ми впевнені, що справжнє мистецтво облагороджує особистість, сприяє духовному очищенню, дарує людині велику радість і надію, пробуджує в душі любов до життя і до людей. Ми хотіли переконати й учасників виставки, і її відвідувачів, що покликання людини в цьому світі — не нищити, руйнувати, нівечити, а в тому, щоб творити Добро, Красу, змінювати життя на краще. Доля кожному з нас дає шанс, і треба використати його якнайкраще.

Олег ГУМЕНЮК

На фото:

- 1. Ікона "Микола Чудотворець", виготовлена з тюремного віника. Автори — О. Михайлов та П. Наумов.
- 2. Плащаниця, виготовлена з радянського прапора. Автори — О. Барсук та І. Яговка.

ЖИВОТІННЯ ТЕАТРУ — ПРАВДА ЖИТТЯ

ПІДСУМКИ ТЕАТРАЛЬНОГО СЕЗОНУ ТА ВЛАДНОГО РЕФОРМУВАННЯ БУКОВИНСЬКОГО ТЕАТРУ, ТИПОВІ НЕ ЛИШЕ ДЛЯ ЧЕРНІВЦІВ

Ще в 1996 році з метою порятунку Чернівецького обласного музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської та піднесення його до рівня європейського, влада розпочала його реформування. Наслідком такої владної опіки стала зміна дирекції та художнього керівництва театру, — жоден театральний сезон не минав без гучних скандалів у пресі. Не обійшлося без нього і під завісу цьогорічного театального сезону, що дало підстави констатувати: керівництво мистецького колективу намагається приховати свою творчу неспроможність і адміністративну бездіяльність за соціально-економічними проблемами.

Як тоді, так і тепер залишається актуальним запитання: чому занепадає театр у місті, де так багато навчальних закладів, молоді? Чому глядач збайдужів до театру? Узвичаєне пояснення, що люди не ходять, бо, начебто, нецікаво, є поверховим. Дисгармонія стосунків театру і публіки має соціальне підґрунтя.

Слідкуючи за адміністративними змінами в обласному театрі, які, за волею владним рішенням, тривають ось уже понад 10 років, буковинці-шанувальники Мельпомени стали свідками того, як професійний колектив, у якому ще донедавна були справжні народні і справжні заслужені артисти, талановита молодь, поступово зводиться на аматорський рівень, рівень агіткульбригади, вибудовуючи вистави за законами шкільних монтажів: трошки музики, трошки танців, трошки діалогів, трошки монологів — і жодної психології. І це для таких, скажімо, творців, як "Кайдашева сім'я" за І. Нечум-Левицьким, "Ціною крові" за Лесею Українкою, суть яких — в глибинному внутрішньому конфлікті. Тим часом керівництво театру подекуди скаржиться на відсутність хороших акторів, молоді в театрі, вдячних глядачів, доброзичливої критики, а головне — належного фінансування театру з боку місцевої влади...

Але, якщо пригадати історію українського професійного театру, то процес його становлення і розвитку, як і української театральної культури взагалі, відбувався в умовах дії Емського указу, в якому був спеціальний пункт про театр. Це стало справжньою перешкодою аж до 1917 року, бо заборонялися сценічні вистави "на малоруському наріччі", а також друкування на ньому текстів до музичних нот. Але ці політичні й, зрозуміло, фінансові утиски жодним чином не завадили корифеям української сцени (І. Карпенку-Карому, М. Кропивницькому, М. Садовському, П. Сакс-Ганському, М. Заньковецькій, Г. Затиркевич-Карпинській) піднятися до високого рівня художнього узагаль-

Сучасний театр працює в умовах перелицьованого колись ідеологічного диктату на персональний нинішній, де першу скрипку, як правило, грає дружина художнього керівника. А ще — фінансової кризи, загальної апатії до проблем громадського і культурного життя. Щоправда, криза сучасного театру, в тому числі й буковинського, — це, насамперед, криза свідомості, яка перебуває у стані летаргії. Нею уражені не лише викинуті на вулицю безробітні і вимучені безгрошів'ям люди, змушені жити тільки пеку-

нення образу, до опанування методу переживання й удавання, до технічної досконалості акторської майстерності. Сценічне мистецтво театру корифеїв витримало іспит часом внаслідок вияву його митцями високої громадянської свідомості, стійкості й мужності в умовах жорстоких урядових переслідувань демократичного театру у царській Росії, виїзкової працездатності, а головне, відданості мистецтву та ідеї служіння народу.

Хтось скаже: це історія... Так! Але це була б погана історія, якби не стала добрим уроком для нащадків, а з її досвіду ми не зробили б належних висновків. Саме з огляду на історію ми можемо стверджувати, що в усі часи і за всіх режимів шлях українського професійного театру був тернистим, але його майстри завжди були тісно пов'язані з передовою громадською думкою і, зокрема, з передовою теоретичною думкою в світовому театральному мистецтві.

Із сумних реалій, які спостерігаємо сьогодні, можна зробити висновок, що найбільшої шкоди українському мистецтву, культурі, театральній зокрема, заподіяла тоталітарна радянська система, яка зняла з творчих організацій, установ, закладів мистецтв та культури фінансові проблеми, зруйнувавши тим самим психологію мислення і творчості та розбестивши справним фінансуванням збиткові театри.

У такий спосіб держава перетворила митців на обслуговуючий владу та її представників на місцях персонал, доля якого повністю залежала від ласки чиновників. За умов такої комуністичної "зрівнялівки" психологія митців стала споживацькою, а театр вдовільнився представницькою роллю. І коли в 70-ті роки стає вже відчутною криза в театрі, то про неї вголос ще ніхто не наважується говорити, оскільки браку фінансування з боку держави немає. Критерії ж самооцінки поруйновані саме такою психологією, а відсутність у залі глядача вже тоді "не біла" по кишені театри. Представницька ж роль, звісно, не передбачає праці, вона передбачає лише деклара-

чими потребами дня. Летаргією уражені і ті, хто приніс психологію миттєвого зиску й триумфу в середовище, де повинні панувати інтелект і вміння бачити й визначати перспективу. У відчутній руйнації чернівецького театру — не що інше, як намагання зберегти цей летаргійний стан свідомості, що деморалізує наше громадянство, дебілізує нашу молодь, нищить таланти. Актори театру марнують свій талант на безпо-

радні, надто далекі за змістом від запитів сучасного глядача вистави і приречені жити під тягарем емоційного стресу. До професійної творчої невдоволеності "додається" низька зарплата, і актори, як і інші працівники театру, підробляють десь на базарах, по грецьких, італійських маєтках тощо. Такий спосіб виживання митців унеможливлює головну вимогу творчості — концентрацію духовних і душевних сил. Таких поневірянь не знали навіть колективи ані М. Кропивницького й Г. Хоткевича, яким дово-

лом, спільно з режисером з Києва Юлією Гасиліною поставили виставу за п'єсою Р. Феденюва "Жіночі ігри".

Незважаючи на те, що зал театру здебільшого вільний, дирекція і художнє керівництво знаходили різні приводи, щоб вісім разів відмовити актрисам у наданні сцени навіть на умовах оренди. І сьогодні Валентина Головка та Лариса Попенко грають свою виставу у переповнених залах міських палаців культури та філармонії, в той час як зал театру надається усім бажаним гастролерам, учасникам художньої самодіяльності, підприємствам для проведення заходів.

Чернівецький театр дедалі менше нагадує храм мистецтва і за своїм використанням перетворюється на звичайнісіньке орендне приміщення, фінансовий зиск з якого, на жаль, також не завжди йде на користь театру. То хіба слово "катастрофа" надто сильне для означення існуючого там процесу? І як інакше можна визначити стан, коли театр не має, ось уже понад десять років, у своєму репертуарі вистав за творами своєї патронеси?!

Але художній керівник театру сьогодні, схоже, більше переймається не цими нагальними проблемами, а з'ясовує стосунки з журналістами, оголошуючи деяких з них персонами "нон грата", іншим у відповідь на критичні публікації зі шпальт газети "Буковина" відверто погрожує: "Бережіться, бо може трапитися непоправне: хребетик не витримає" і поблажливо обіцяє перерахувати спонсорський відсоток, "бо медицина нині зовсім не безкоштовна" (якщо, звичайно, витримає хребет і знадобиться той відсоток на лікування). Переймається художній керівник не оновленням труп і залученням до колективу молодих акторів, а пошуком тих, хто, на його думку, сприяє виток інформації з театру; все частіше киває на неувагу до театру з боку влади та на відсутність в області меценатів, які б накривали на прем'єри фуршетні столи, як це робиться в Києві. Хоча на владу та меценатів панові Мосійчуку гріх кива-

Тетяна та Петро Магі

ції.

На жаль, впродовж років "реформувань" керівництво театру, як попереднє, так і нинішнє, окрім таких декларацій, буковинським глядачам досі не запропонувало сценічної роботи високого художнього рівня. Судячи з публікацій у місцевій пресі, схвалені і часом захоплені рецензії і відгуки дістали вистави, постановку яких здійснили запрошені режисери — Грицак, Мага, Юрців, Суржа, — роботи яких помітно відрізняються високим творчим і художнім рівнем від постановок художнього керівника театру, заслуженого арт. України О. Мосійчука, що змушує глядача вдовольнятися виставами, перенесеними зі сцени Рівненського театру без врахування творчих можливостей чернівецької трупи. Як що ж на перших порах таку діяльність нового художнього керівника театру сприймали як бажання заповнити чи поновити репертуарну афішу, то відкриття так званого "ювілейного" театального сезону (який вирішили чомусь відзначати в сезоні 2000—2001 року, хоча за історією театру він припадає на 2001—2002 рік) лише потвердив тенденцію вистав "з чужого плеча".

Відсутність фінансування, з огляду на соціально-економічну ситуацію в державі, сьогодні можна мотивувати багатьма, приховуючи свою творчу неспроможність. Але не варто так безоглядно спекулювати... Бо далеко не всі актори, які пішли за ці роки з театру чи виїхали на заробітки за кордон, зробили свій вибір через брак

грошей. У працівників театру на пам'яті слова заслуженого артиста України Василя Лещика, який, звільняючись, сказав: "Не хочу працювати в топорівському драмгуртку!"

Не всі актори ладні були змиритися з перспективою творчої деградації. Петро Мага та Михайло Войчук вирушили до столиці. Перший став шоуменом популярної "Телефортуні", другий — ведучим на "Радіо-2". Олег Мельничук сьогодні успішно працює в Мукачівському театрі, а заслужений артист України Василь Лещик — у столичному. Зате спроба актриси театру Людмили Скрипки порушити цей летаргійний стан свідомості в театрі самостійною роботою над виставою "Я чекаю тебе, коханий" (реж. П. Мага) — викликала негативну реакцію у керівництва. Тим часом у 2001 році актриса була удостоєна звання дипломанта Міжнародного незалежного фестивалю мовно-новистав "Відлуння" саме за яскраву емоційність акторської майстерності в ролі Марії у виставі "Я чекаю тебе, коханий", який проходив у Києві і організатором якого була Міжнародна Асоціація Фестивалів Мовноновистав (ІАФМ).

Після визнання на міжнародному фестивалі керівництво театру влаштовує актриси обструкцію, а виставу "Я чекаю тебе, коханий" знімає з репертуару. І сьогодні виставу Людмили Скрипки можна побачити на сценах обласного лялькового театру та кафе-театру "Голос". Не кращою була доля на сцені рідного театру самостійної роботи двох інших актрис театру — Валентини Головки та Лариси Попенко, які власним кош-

ти — принаймні про нього особисто влада гарно подбала, за державний кошт забезпечивши в старому фонді пристойним пристановищем, — за кошт тих же меценатів це пристановище було відремонтовано за європейськими стандартами. Тим часом саме влада, окрім нинішнього 100% фінансування театру, допомогла механізувати сцену, відремонтувати дах і фасад приміщення. А от куди поділися виділені облдержадміністрацією на потреби театру 50 тисяч гривень — залишається таємницею не тільки для колективу, але й для губернатора.

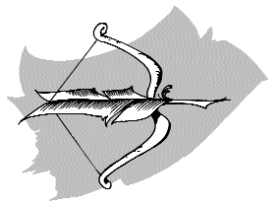
Чим далі в часі від початку "реформування" театру, тим очевиднішими є наслідки грубого владного втручання у творчий колектив, як, зрештою, і сам факт, що винні у занепаді не стільки актори чи фінансування — театрові здебільшого бракувало хорошої режисури і хорошого керівника, який би поклав край тінювим фінансовим оборудкам і всім тим чварам, які на шматки розривають творчий колектив, виливаючись на шпальти місцевих газет черговими скандалами. Саме про все це відверто й писали професійні театральні режисери і критики, які були подивовані елементами самодіяльності і плагіату в роботах Олега Мосійчука.

Здається, прийшов час чесно визнати: за майже три роки перебування на посаді художнього керівника Олега Мосійчука чернівецький театр не зазнав творчих злетів і удач. Врешті, питати треба не стільки з пана художнього керівника, як з місцевої влади, що запросила його до Чернівців і відразу забезпечила за державний кошт євростандартами життя. Хто ж це конкретно зробив і на яких умовах?

Як не прикро, знову владним рішенням, призначається директор театру. Під завісу цьогорічного театального сезону ним став колишній начальник оргвідділу облдержадміністрації, автор і дослідник коломийок, кандидат філологічних наук Дмитро Жмундуляк.

Чи пощастить новому керівнику, фах якого далекий від економічної та господарської діяльності, що їх потребує посада директора театру, продемонструвати позитивні зміни і нове творче обличчя нинішнього Чернівецького музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської, покаже наступний театральний сезон. Чи витримають митці ще один, черговий іспит, мають засвідчити високохудожні сценічні твори, акторська та режисерська майстерність, доведені до технічної досконалості, які залежать не стільки від грошей, як від інтелекту, професіоналізму і таланту!

• **Марія ВИШНЕВСЬКА,**
театрознавець

Бачила я його востаннє, коли мені було одинадцять. Але все, що пов'язане з братом, пам'ятаю до найменших дрібниць. І, здається, розповідати про нього можу нескінченно, згадуючи наше життя день за днем.

Віктор Цимбал народився 29 квітня 1902 року в селі Ступична Звенигородського повіту Київської губернії. Батьки — молоді вчителі, Іван Федорович Цимбал з Черкас і Лідія Йосипівна (з роду Волошиних) з містечка Сміла на Черкащині. Це була чесна, порядна українська родина, українська не лише за походженням, а й за глибокими переконаннями.

Ідеальне подружжя поєднували щире кохання, глибока взаємна довіра і повага, а відзначали дивовижна чесність, висока освіченість та інтелігентність. І, звичайно ж, безмежна любов до України, безкорисливе служіння рідному народові. Вони не присягалися Батьківщині у любові й вірності, а просто у поті чола працювали для неї, зазнаючи переслідувань від усіх режимів і не знаючи, що таке достаток і добробут. Тато часто повторював: "Для України треба віддавати все, що маєш, і робити все, що потрібно їй".

Так і виховували вони дітей, котрих у родині було четверо. Віктор — первісток. І все найкраще, що батьки мали у своїх душах, вони намагалися вкласти в цю дитину. Дітей виховували власним прикладом, створивши в сім'ї атмосферу доброзичливості, взаємної пошани і любові, в якій не було місця сваркам, неправді, непорозумінням. Тут побутувала рідна українська мова й майже щодня співали українських пісень. У всіх — батьків і дітей — були гарні голоси, і вдома виник своєрідний домашній ансамбль.

А як впливало оточення на маленького Віктора! Спершу чарівне, поетичне село Ступична. А згодом — одинадцять років на київському Подолі з його неперевершеною романтикою, екзотикою, ба, навіть, якоюсь містикою. Це справжнє диво, яке подарувала доля обдарованому хлопчикові, його чутливій душі. Великі й малі церкви, собори, храми, монастирі, каплиці, щоденні симфонії дзвонів. Блискуче дійство Контрактових ярмарків, яке починалося відразу ж за порогом будинку. Все це накопичувалося у вразливій юній душі, заклало основи для його майбутніх творів.

З раннього дитинства виявилась непересічність його особистості. Віктор був від природи щедро, всебічно обдарований, дивовижно цілеспрямований і працьовитий. А над усім домінував потяг і хист до малювання. Свою першу "картину" він створив у два роки, перемалювавши вугіллям на сніжно-білу пошивку лева з килима, що висів над ліжком. Мама згадувала, що цей хижак вийшов напрочуд схожий — з гривою і китицями на вухах і хвості. Досить було дати малому Вікторові аркуш паперу і олівець — і за ним не треба було доглядати: він забував про все і годинами міг сидіти й малювати.

Життя родини складалося нелегко. Віктор завжди болюче згадував про те, як чотирирічним хлопчиком іздив з мамою у Острозьку в'язницю до тата, якого заа-

ГЕРОЇЧНИЙ ТАЛАНТ

рештували за активну просвітницьку роботу на селі і недільні школи для дорослих. А далі — поневір'яння, пошуки роботи, поки, нарешті, батькові не пощастило влаштуватися на київський єпархіальний свічковий заводик на Подолі.

Добрий і м'який від природи, Віктор ніколи не був схильний до насильницьких дій. Та коли Україні, яка вперше після сторіч неволі зітхнула на повні груди, почала загрожувати страшна, кривава сила, він довго не вагався. Разом з іншими учнями Другої української гімназії записався до студентського куреня, що згодом поліг у трагічному бою під Крутами, захищаючи Київ від більшовицької навали. А Віктор не загинув лише тому, що батько силоміць затримав удома малолітнього сина-шестикласника і не пустив на вірну смерть. Ця подія потрясла всю українську інтелігенцію, а в душі Віктора залишилася пекучу рану на все життя. Після цього він ще продовжував навчання у гімназії, відвідував вечірні курси професора В. Менка в Київській мистецькій школі, допомагав батькам-учителям, які були ак-

тивними організаторами й учасниками створення української національної школи.

Та тривало це недовго. Події, що відбувалися в Україні, відсунули на деякий час мистецтво на другий план. Віктор стає до лав української армії, бере участь у боях аж до 1920 року, разом з рештками армії опиняється у таборі для інтернованих осіб у Польщі. 1923 року нелегально переходить чехословацький кордон і опиняється у Празі, де одночасно вступає до Вищої мистецько-промислової школи та до Української студії пластичного мистецтва. Вчиться з жадобою, натхненням і невдовзі досягає великих успіхів. Його вважають одним з найкращих студентів. Створені ним монументальні полотна "Доісторичний період", "Первісна людина" високо оцінюють фахівці, а дипломну картину "Адам і Єва, що вигнані з раю", преміюють додатковою стипендією на місячну творчу подорож до Італії. Отже, здійснилась давня Вікторова мрія відвідати чудову країну-музей. Надсилаючи з Італії листівки додому, він ділиться незабутніми враженнями.

Широковідомим Віктор стає в 1925 році. Чехословацький уряд оголосив престижний конкурс на графічний портрет історика Франтішека Палацького, в якому взяли участь близько ста найкращих художників Чехословаччини, а першу премію отримав... невідомий двадцятирічний студент Вищої мистецько-промислової школи, українець-емігрант Віктор Цимбал!!!

Після цього його визнають у мистецьких колах. Він працює у львівському видавництві "Світ дитини". Перед ним — прекрасні перспективи. А тим часом в Україні все більше розкручувався маховик шаленого сталінського терору. І чим більше він набирив обертів, то довгими ставали журавлині ключі емігрантів за океан, що тікали від довгих рук ГПУ. Серед них був і Віктор Цимбал. Страшне враження справило на Віктора вбивство Симона Петлюри, улюбленцем якого він був свого часу.

Цієї весни минуло сто років від народження видатного художника ХХ сторіччя Віктора Цимбала. Вечір пам'яті, організований Музеєм історії Києва та Музеєм шістдесятників, став першим привселюдним словом про нього в Україні. Автор пропонованих спогадів — Тетяна Цимбал, сестра художника, актриса, шістдесятниця, яка багато зусиль доклала до збереження пам'яті про брата, а передала її для публікації племінниця художника, Вікторія Цимбал.

Знайомлячи читачів із життєвим та творчим шляхом художника, наголошуємо, що саме Віктор Цимбал разом із дружиною Тетя-

злочин проти українського народу, її можна назвати громадянським подвигом митця. 1936 року це полотно привернуло загальну увагу на першій персональній, дуже успішній виставці В. Цимбала в Буенос-Айресі. Байдужих людей біля неї не було.

Відома, що цей твір збирав коло себе юрби глядачів, у тому числі й комуністів, які проти нього протестували і в дискусіях із журналістами неодноразово вчиняли навіть бійки. Тим часом ця картина не має, об'єктивно кажучи, політичного змісту, а радше моральний, проте він волав так голосно, що став гостро актуальним, а разом з тим і політичним.

Так склалося, що понад 33 роки, переважно більшість свого творчого життя, Віктор прожив у Аргентині, відірваний од великих осередків культури Європи та Північної Америки. Тому його творчість тривалий час була маловідомою у широких мистецьких колах світу. А в Південній Америці він був дуже популярний. Участь у кількох виставках рекламної графіки принесла йому, окрім інших відзнак, шість золотих медалей і славу кращого графіка Південної Америки. Окрім цього, декілька персональних виставок у Буенос-Айресі теж мали великий успіх.

Люц Феррандо

У кінці 50-х років — зі зміною політичного клімату в Аргентині — багато українців почали переїздити до США і Канади. 1960 року переїхало до Нью-Йорка і подружжя Цимбалів. Українська громада щиро вітала видатного митця. Популяризації його творчості сприяли персональні виставки та участь в експозиціях Об'єднання митців українців в Америці. Але й тут Віктор мусив працювати для заробітку як графік, мріючи про той час, коли зможе, нарешті, працювати "для себе". Та, на жаль, тяжка недуга не дала здійснитися його планам, — 28 травня 1968 року його не стало. Похований Віктор Цимбал на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Бавнд-Бруку. На його могилі стоїть простий козацький хрест із граніту, зроблений за проектом самого митця.

• Тетяна ЦИМБАЛ

1933 рік (Голод)

ПРОСИТЬ ДОПОМОГИ!

Сторінка для чесних людей, яким потрібна моральна підтримка і практична допомога

Дорогі друзі! "Слово Просвіти" читають інтелегентні, порядні люди, для яких честь і совість — святі поняття. Таким людям дуже важко зараз

живеться. До редакції часто звертаються наші читачі з проханням: "Допоможіть! Підтримайте морально! Захистіть од свавілля пихатого чиновництва, від нахабного криміналітету, який вважає, що йому море по коліна!" Ми вирішили створити сторінку для тих наших читачів, які потрапили в біду і не можуть самотужки вирішити свої болісні проблеми. Пишіть нам, телефонуйте — ми обіцяємо допомогти вам! Сподіваємося, що ті читачі, які бачать у "Слові Просвіти" свого друга, радника, захисника, не роз-

СІЛЬСЬКА ГЛИБИНКА

КУКЛА-ГОДУВАЛЬНИЦЯ

— Кукло, як настрій? Добре відпочила? Ох, роботи сьогодні буде багато! — І Кукла, зачувши голос господаря, білозубо "посміхається", нетерпляче б'є копитом. Олександр годує Куклу траву, накошеною вчора.

— А віса дам увечері, після роботи, — обіцяє він Куклі, і вона, глянувши розумними очима на господаря, киває головою на знак того, що все зрозуміла.

— Оце і є моя Кукла-годувальниця! — з гордістю каже Олександр, дбайливо розчісуючи гриву. Гарна, розумна, роботяча!

"ЗЕМЛЯ ПРОГОДУЄ"

Потім Олександр показує свою землю.

— У мене 8 гектарів, — пояснює він. — Вирощую озиму пшеницю, ячмінь, картоплю, кукурудзу, кормові буряки. Біля хати відвів ділянку під овочі. Забезпечую їжею свою сім'ю, а залишки продуктів продаю на базарі у Броварах.

— Багато доводить ся працювати?

— З четвертої ранку до півночі. Ото коли по радіо грають гімн, що треба лягати спати, ми тільки сідаємо вечеряти. А покидаємося о 4-й ранку. І так щодня.

Життя змінилося, що було — не вернеш, але не треба впадати у відчай. Треба пристосовуватися до нових реалій життя, як кажуть грамотні люди. Треба працювати — це єдиний порятунк для нас, українців.

— Олександр, чима-

ВІСІМ ГЕКТАРІВ

Коли в селі Богданівка Броварського району Київщини радгосп було розпродано за борги, люди залишилися без роботи. Серед безробітних опинився і головний агроном радгоспу Олександр Бобко. Він купив вісім гектарів землі, придбав коня, закасов рукави і почав орати землю. Для ефективної роботи йому потрібен трактор, але на його придбання в Олександра не виста-

ло тих, хто втратив роботу, впали у відчай. Що ви порадите цим людям?

— Якщо здорові люди жебракують, я вважаю, то просто ледарі або п'яниці. Головне багатство України — це родюча, багата земля. Німці вивозили наші чорноземи до себе цілими ешелонами, Гітлер обіцяв своїм войкам після перемоги маєтки на Україні. То чому ж нам, українцям, не працювати на рідній землі і не жити з цієї праці? Усім, хто втратив роботу, я пораду: переїжджайте в село, збирайтесь на силі і ставайте до роботи! Земля прогодує вас, врятує од відчаю, подарує надію.

"ТІЛЬКИ ГУРТОМ ПЕРЕМОЖЕМО"

ЗЛИДНІ

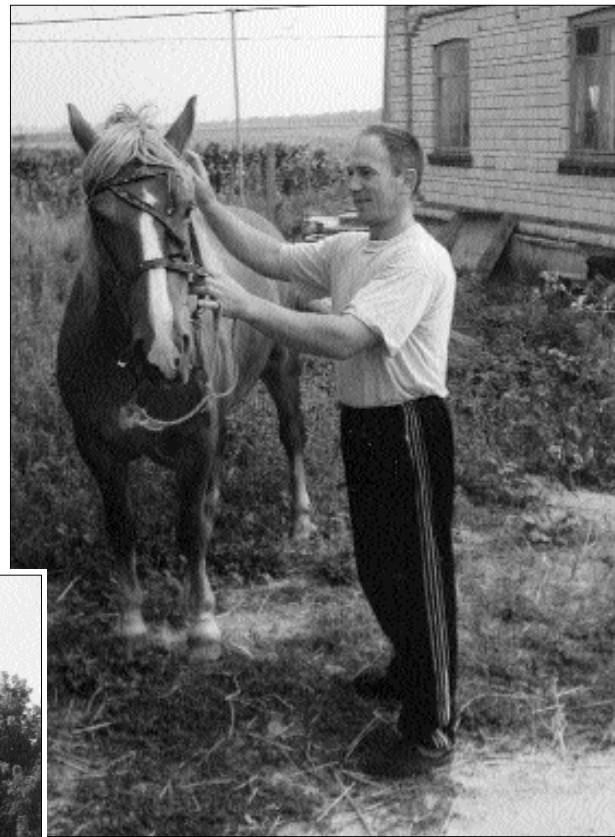
Потім разом з кумом Олександра, Віталієм Бобком, оглядаємо руїни радгоспу.

— Отут був корівник, — з боєм каже Віталій, показуючи страшні руїни. — А тут — пташник. Розтягли, розікрали, продали геть-чисто все, що можна було продати, а рештки здали на металобрухт! Нікого не покарати, наче так і потрібно... А сотні людей втратили роботу: наприклад, на мій вулиці 80 відсотків населення безробітні. І таке — всюди. А в мене душа болить, що знищено могутній радгосп, що головний агроном — Віталій киває на кума — оре землю конем, бо немає в нього грошей купити трактора!

— Віталію, як вирі-

шити болісну проблему безробіття на селі? Як підтримати сільських трударів?

— Держава мусить не словом, а ділом підтримувати матеріально і морально селян, які годують країну. А селянам-одноосібникам треба об'єднуватися: тільки гуртом здолаємо труднощі! Наприклад, Олександр — фахівець у галузі добрив, а я — непоганий механізатор, але в добривах не так добре розбираюся, як мій кум. Ми допомагаємо один одному

господарювати, і так треба зробити в масштабах усього села. До речі, це світова тенденція, бо фермери у високорозвинених країнах об'єднуються, щоб гуртом захищати свої права.

ЛЕЛЕКА НА ХАТІ — ДОБРИЙ ЗНАК

На хаті Олександра поважно сидить лелека, малювничий і замислений.

— Олександр, лелека на хаті — то добрий знак. Ви щаслива людина?

— Мені дуже важко живеться, але все-таки я щасливий, — трохи помовчавши, відповідає Олександр. — Маю прекрасну дружину, двох роботящих синів. Маю

8 гектарів землі. Люблю працю. От тільки грошей не вистачає: не можу навіть зареєструватися як фермер, не маю коштів придбати бодай маленький старенький тракторець. Але головне, що маю працювати сім'ю і власну землю — 8 гектарів на чотирьох! Хіба цього мало для щастя?

Олег ГУМЕНЮК

Редакція "Слова Просвіти" звертається до Асоціації фермерів України, а також до всіх заможних людей, яким не байдужа доля українського села. Будь ласка, допоможіть Олександрові Бобку з села Богданівка Броварського району Київської області придбати на пільгових умовах

ДОРОГА ДО ХРАМУ

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА КИЇВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ, КАНЦЕЛЯРІЯ МИТРОПОЛИТА ЛУЦЬКОГО І ВОЛИНСЬКОГО КОВЕЛЬСЬКОГО БЛАГОЧИННЯ СВЯТО-МИКОЛАЇВСЬКА ЦЕРКВА с. КОЛОДЯЖНЕ

СЛАВА ІСУСУ ХРИСТУ!

Ми, Церковна громада села Колодязне Ковельського району Волинської області, звертаємося до Вас з надією, що Ви не відмовите нам у допомозі, скільки є можливість, для побудови Храму на батьківщині славної української поетеси Лесі Українки.

Звертаємося до всіх, у кого ще в серці жевріє іскорка Божої любові. Бо краще маленька іскорка, ніж гора попелу. Та й усі ми, безперечно, знаємо: все, що зроблено людиною в ім'я Господне, — це скарб для її безсмертної душі, котра рано чи пізно все ж повинна буде зустрітись зі своїм

Творцем і Богом.

Ми, церковна громада, завжди будемо згадувати Вас у своїх молитвах як жертводавців святого Храму. І буде линути із серця прохання до престолу Всевишнього Бога за здоров'я Ваше і Ваших родин.

Наш банківський рахунок:

р/р 26007236463001

КБ "Приватбанк"

МФО 303332

код 23255091

За дорученням парафіян настоятель храму о. Іван Оринчак та Голова Парафіальної Ради В. В. Абрамчук

КОМП'ЮТЕР ДЛЯ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ

ДІТИ

Тихо й затишно у свіжофарбованих коридорах Богданівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів: учні після занять розійшлися по домішках.

— Ця школа виховала для України тисячі розумних, працьовитих громадян, — каже бухгалтер школи Галина Бобко. — Ось подивіться! — Галина Василівна з гордістю показує стенд із фотографіями вихованців школи, які стали видатними фахівцями в науці, культурі, суспільному житті. — Багата талантами Київщина, але якби сільській школі більше виділялося коштів, то ми змогли б краще навчати і виховувати наших діточок. Ось, наприклад, наш комп'ютерний клас. Бажаючих вивчати комп'ютер дуже багато, і коли ми організували комп'ютерні курси, записалося на них близько 80 учнів. Але, на жаль, комп'ютери в нас застаріли — ПВМ-386 та ПВМ-486. А на придбання сучасного комп'ютера школи не має коштів. Ще одна проблема — немає в нас радіомікрофона для проведення лінійок та святкових вечорів. Чи не міг би хто з ваших читачів допомогти нам? У селі ростуть дуже працювоти, здібні діти, але, на жаль, дуже бідно живе село і треба йому допомагати.

Олег ГУМЕНЮК

• Шановні читачі! Чи не може хто з вас допомогти школі села Богданівка Броварського району Київської області? Не забуваймо, що майже всі українські генії народилися в селі, були вчасно підтримані меценатами, які допомогли майбутнім геніям здобути високоякісну освіту.

ВІВЕСТИ З БІДИ

ЛІКИ ДОНЬЦІ

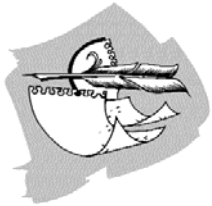
Так склалося, що одну з моїх доньок недобрі люди привчили до наркотиків. Скільки я боролася за доньку, скільки вмовляла її покинути це зло, скільки сліз виплакала, бажаючи Бога врятувати мою дитину! Зараз вона проходить курс лікування від наркоманії. Незабаром її випишуть з лікарні, і почнеться період адаптації, коли вразлива душа хворого на наркоманію потребує постійної уваги, турботи, а тіло — ліків. Але бюджет нашої сім'ї спустошений. Дуже потрібні

ліки від наркоманії, які треба придбати за власні кошти, необхідні заспокоїливі препарати мені й доньці, а також медична література, матеріальна підтримка, поради психолога-психотерапевта. Якщо зараз ці рядки читають люди, які можуть нам допомогти, будь ласка, зробіть це! Не дай Боже вам пережити те, що пережила я, мати наркоманки! Чекаю на дружню допомогу. Господь віддасть вам за доброту і людяність. Контактний телефон у Києві: 277-84-26,

ШУКАЮ РОБОТУ

Олена Василівна.

Мені 45 років. Я залюблена в українську поезію, в нашу геніальну народну пісню. Тривалий час займалася напруженою творчою працею і настільки віддавалася роботі, що виникли проблеми зі здоров'ям. Зараз шукаю творчу роботу, бажано надомницею. Потребую мецената, який допоможе видати книгу віршів, а також реалізувати сценарій художнього кінофільму. Відкрита для спілкування з усіма добрими, розумними, порядними людьми. Контактний теле-

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як "Чую, земле, твоє дихання", "Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою", "Варвари", "Прокляття", "Береги в снігу занімілі", "Дотліває холод мій у ватрі", "Моралісти нас довго вчили", цикл творів "Тиша і грім", низка епітафій "Мандрівка по цвинтарю", поема "Червоні конвалії", поема для дітей "Цар Плаксіє та Лоскотон", також чимало ліричних шедеврів про кохання, та де-що інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го "Скільки в тебе очей..." і 26-го "Україно, п'ю твої зіниці".

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві "Наукова думка" у книжці "Ти знаєш, що ти — людина" (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою "Задивляюся у твої зіниці", дата — 1962. Книжка, очевидно, мала вийти найповніша — це помітно неозброєним оком з перших сторінок, а вийшла лише з претензіями на найповніше видання творів. Немає в ній ні прози, ні публіцистики, ні критичних заміток, ні листів, ні, тим паче, щоденника. Та й примітки, хай вибачать видавці, примітивні.

Можливо, це просто недогляд чи неувважність видавців, хоча для деяких читачів, мабуть, це не має суттєвого значення, для більшості це байдуже, але на істориків літератури подібне просто справляє прикре враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і вказівка з центру. А хто ж про це скаже...? Лише тогочасні свідки... Вони ж не вороги собі...

Підтвердження цьому — самі поетові твори, рядки з поезій того часу, уривки зі спогадів, поетових листів і щоденникових записів.

Згадаймо хоча б отакі віршовані рядки із "Монолог маленького привида" ("Кипатий барометр"): "Моє життя потрошене, мов жито, Ціпами божевілля і злоби", "І кров моя червоно цебеніла У банку із рожевої руки", "І чорна ніч звелась в очах у мене", "Моїм убивцям у голодні вени Влили мою дитинно-чисту кров", "Розтоптаний жорстокістю нікчем". Це помста правдоборцєві за його відстоювання українських інтересів, а на той час за подібне "нагороджували" тортюрами і знущанням, в'язницями і засланням.

Автор закликає в образі малого привида до боротьби з катами. Це не просто кати, а одвічний і підступний ворог, це "відгодована злість, і хитрість, і закута в броню брехня", це вузькоколі й куцоногі, які правлять світом. Хоч, як пише поет, у нього немає

«ОДІЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

страху за плечима, він з докором дивиться на світ і закликає спопеляти байдужі серця, а сліпоту й холопство проклясти. І хоча авторова печаль не має меж, він закликає нас "у відчаї не гнутися, А вибухати, як нові сонця!"

І він вибухає, бореться словом правди і свого синівського обов'язку перед Україною, перед рідною матір'ю. Якими б не були матері, які нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, які ми вдячні сини і дочки. І рідній землі також.

*Можна вибрать друга і по
духу брата,
Та не можна рідну матір
вибирати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Батьківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смислом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відцуравшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандюгою. Прикладів більше, ніж удосталь.

Всі ці роздуми пов'язані у Василя Симоненка з майбутнім: "Щоб квітував на диво всього світу Козацький геніальний родовід!" Хоч:

*Ми винуваті, що міліють рі-
ки
І лисинами світять береги.
Що десь духовні лупляться
калі-*

*ки
І виростають ваші вороги.
Тут на думку спливають ряд-
ки великого поета Олександра
Олеса, написані ним у 1909 році:
Ми останні вже весла лама-
ли
І далекі були береги...*

*А над нами мушкети блищали,
І сміялися з нас вороги.*

Протягом століть та і в нинішні, здавалось би, вільніші часи щодо висловлення власних свободлюбивих думок, над Українським (в Основному Законі з великої літери — прим. М. В.) народом не просто сміялися, а його нищили фізично й духовно будь-якими засобами. Війни і голодомори, терори і переслідування, звичайнісінькі вбивства і постійні здирства, винищення і вигнання тощо — все це та багато іншого застосовувалося і випробовувалося на нас, українцях. Здається, у світі немає такого іншого народу, як наш, котрий витерпів стільки страждань і мук, горя і лиха.

*Уже народ — одна суцільна
рана,*

*Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсувана петля.*

("Пророцтво 17-го року")

Та завжди є застереження, все стверджується через "але":

*Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили...*

Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об'єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, хоча й не всіх — це добре відомо, його ім'я було мало не святом. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети "Молодь Черкащини". Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різноманітних газет. Ми читали кла-

сичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

Пересвідчився: багато добрих, освічених, щирих і працьовитих людей живе і творить як у цьому наддніпрянському місті, так і по всій Україні. Розумні й гарні бібліотекарки, дотепні художники, з широким світоглядом архітектори, веселуні-журналісти, тодішні початківці й "почарківці" поети, прості звичайнісінькі люди давали читати заборонені на той час рукописи, книжки, окремі вірші й щоденникові записи Василя Симоненка, різноманітні народознавчі, літературознавчі, філософські, історичні праці. Хто підтримував морально, порадою, втишенням заспокійливим словом... Усім нині і завжди буду я вдячний...

І от навесні, в одну з літературних п'ятниць нас просто не допустили в приміщення черкаської "молодіжки". Спочатку говорили, що, буцімто, десь немає

тися, одурені, можливо, прозріють, і "одійде в морок підле і лукаве", "пощезнуть всі перевертні й прибуду і орди завойовників-заброд". Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

Пригадуються його вірші й думки про "цвинтар розстріляних ілюзій", "мільярди вір заритих у чорнозем", "міста-ренегати", поетових колег, ровесників, нині відомих людей у політиці і в літературі.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, "виявився звичайнісіньким флюгером", стали користюльцями... А скільки їх ("Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх..."), лакуз і холупів ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки за
добром,
Прийшли забрати ім'я твоє,
мову.*

*Пустити твого сина
байстрюком.
З гнобителем не житимеш
у згоді:*

*Йому "панять", тобі тягну-
ти*

віз.

("Курдському братові")
Василь Симоненко не зламався. Він дивився прямо правді в очі. І боровся до загибелі. І запівав це нам, якщо для нас нині суцільно він щось та означає.

*Не заколисує ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за
девіз,*

*Як упаде в роззявлену моги-
лу*

*Останній на планеті
шовініст.*

Для нього, в його думках і творчості понад усе була Україна. Він щогодини, щомиті бився з чортами ("Ходить їх до біса на землі"). Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки й Ро-
сії,*

Коли я з тобою говорю.

Мається на увазі США, що на захоплених землях знищеного тубільного населення ("Жиріє з крові змучених народів") сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, при цьому там руйнується все, гинуть невинні люди. І Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в нього і такі студентські вірші як "Завжди ми, Росіє, з тобою", але є й "Брама", де "Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах...", а сторожа (вже не при мечях) Нову жертву кидє під мури З тряпкою брудною на очах, є й твір "47-й рік" про голод, "Українська мелодія".

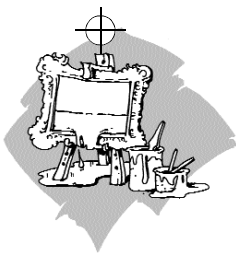
Ось тому пише він у поезії "Де зараз ви, кати мого народу?", щоб "кати осатанілі" не забували ніде, що:

*Народ мій є! В його гарячих
ж и -*

лах

Козацька кров пульсує і гуде!

Будучи літературним консультантом, редактором видавництва "Молодь", працюючи над виданням книжки Василя Симоненка "Лебеді материнства", цю строфу, що починається словами "Ради тебе перли в душу сію, Ра-
ди тебе мислю і творю" не вдало-

СЮІТА САМОТНОСТІ

РАРИТЕТИ

Добірка з 52-х робіт-оригіналів митця розміщена у трьох виставкових залах. Представлено речі, створені у період з 1837-го по 1861-й роки. Це переважно графічні — є й акварельні — твори, які вимагають особливих умов зберігання й експонування, тому певний час вони мусять «відпочивати» у фондосховищі. Серед них такі шедеври, як: «Натурниця», «Ворожіння», «Почаївська Лавра з півдня», «Пожежа в степу», «Шхуни біля форту Кос-Арал», «Розп'яття», «Молитва за небіжчиків» та низка автопортретів художника.

Картини розміщено так, що, утворюючи в цілому цільний цикл від навчання Шевченка в Петербурзькій Академії мистецтв до одержання ним звання академіка, кожна з них залишається самодостатнім предметом естетичного споглядання. Слід зауважити, що Шевченкова естетика є достатньо своєрідною і виразно індивідуальною. Не можна, наприклад, сплутати зображене ним дерево з витвором будь-якого іншого митця. Майстер уникає умовної закінченості, застиглого канону. Створений ним світ завжди є відкритим, «теплим», сповненим життя і внутрішньої динаміки. Нерідко можна спостерегти на Шевченкових акварелях залишені в олівці елементи композиції, від яких він відмовляється в міру завершення роботи. Митець, як правило, і в завершених творах (переважно, акварельних) не приховує хід творчої думки. Але такі маленькі «недбалості» стилю роботи Шевченка-художника ніколи не псують гармонії загального враження від картини. Прийнято казати про принципову олюдненість краєвидів Шевченка, хоча треба робити поправку на те, що остання полягає не стільки у стафажному наповненні композицій, скільки у неприхованому авторському ставленні до зображеного, його відкритій емоційній наснаженос-

У цьому році вже вдруге Національний музей Тараса Шевченка влаштовує окрему експозицію оригінальних творів Шевченка-художника. Якщо традиційно такі мистецькі події мають «прив'язку» до дат ушанування Кобзаря у березні і травні, то нинішня виставка, що відкрилася до Дня Незалежності України, має певну передісторію. Як відомо, 2002 рік у Білорусі було оголошено роком Шевченка, до речі, — вперше в історії вшанування пам'яті митця. А відтак, у квітні — травні цього ж року виставка експонувалася у Національному художньому музеї Білорусі, де мала величезний успіх. Резонанс цієї події і спрацював на те, що кияни і гості міста отримали змогу в черговий раз поспілкуватися з Тарасом Шевченком поза контекстом постійної музейної експозиції.

ті.

Шевченко-художник однаково вправно володів різними техніками і жанрами образотворення: олівцем, аквареллю, олією, був блискучим гравером. В експозиції виставки ми бачимо портрети (деякі з них, до речі, створені ще до навчання в Академії), історичні сюжети, «постановочні» академічні композиції, в яких настанови Брюлловської школи адаптовані Шевченком до відтворення українських мотивів («Ворожіння», «Марія»). До речі, молодий Тарас залишився єдиним із численних учнів «великого Карла», який не зробився

його епігоном. Після перших відвідин України в доробку Шевченка з'являється пейзаж. А згодом цей жанр стає домінуючим, коли митець остаточно полишає Петербург і співпрацює з Київською Археографічною комісією, багато подорожуючи Україною.

В Аральській експедиції і пізніше, в Новопетрівському укріпленні, з-під пензля Шевченка виходить і ціла низка жанрових робіт, позначених точністю етнографічних спостережень, лаконізмом композиції, сюжетними узагальненнями. Філософського звучання набувають дві окремі серії

«Діоген»

творів — «Сюїта самотності» та «Притча про блудного сина».

Повертаючись із заслання, Шевченко створює низку оліцевих портретів близьких йому людей, серед яких особливою проникливістю і глибиною відзначається портрет актора Михайла Щепкіна. У Петербурзі Шевченко освоює практично невідому тодішнім російським художникам і надзвичайно складну техніку офорта-акватинти. За серію гравюр, виконаних у цій техніці, наш митець 1861 року отримує звання Академіка Імператорської академії мистецтв.

Неординарній особистості Тараса Шевченка завжди було затісно в тих концептуальних і монументальних рамках, що йому відводилися в різні епохи. Проблема в тому, що в залежності від політичної кон'юнктури змінюється лише ракурс висвітлення Шевченкової постаті, але і в одному, і в іншому випадку їй «світить» прокрустове ложе соціальних детермінант. Попри все спадщина і доля поета і художника Тараса Шевченка нині продовжує бути в центрі зацікавленості не лише науковців, а й найширших кіл громадськості. Дискутуються окремі факти його біографії, мотиви вчинків. Проте найліпше таїну митцевої долі знають аркуші, яких торкалась його рука і яким він довіряв свої думки і сподівання.

Якось він занотував: **«Коли б краса у всіх її образах бодай на половину людства мала свій благодатний вплив, тоді б ми швидко наблизилася до досконалості».** Ці Шевченкові слова великою мірою є ключем і до осягнення його мистецького генія.

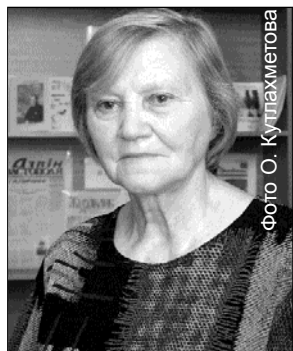
Микола СКИБА

«Шхуни біля форту Кос-Арал»

ОПИТУВАННЯ

Напередодні всеукраїнського страйку не всі діячі культури залишаються байдужими. Із запитанням про їх ставлення до цієї акції звернулася журналіст, культурологічний оглядач Уляна Глібчук.

Людмила СЕМИКІНА, художниця-шістдесятниця, лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка:

— Маю бажання піти. Споглядати не тільки, як художник, але й морально підтримати. Підозрюю, що резонанс акції матиме невеликий. Проте крапля до краплі... Для мене це справа честі.

Петро МАЦКЕВИЧ, директор видавництва «Кальварія»:

— Нічого доброго не думаю і участі брати не буду. Бо то маячня. Не буде бунту в Україні. Казав мені один знайомий москалик: «У вас есть одна очень хорошая ментальная черта. Слишком уж вы «лагідні»».

Уляна ГЛІБЧУК

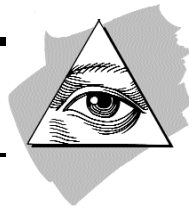
СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любова Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

ДИВЛЯЧИСЬ НА КИЇВ ІЗ КРАКОВА

“ХОЧЕМО БУТИ ВПЕВНЕНИМИ В УКРАЇНЦЯХ”

Книгарні давно стали місцем інтелектуального відпочинку. І роздумів. Скрізь — комп'ютери. Перший — на вході-виході, зблокований з касовим апаратом, інші — у залах книгарні, на столах співробітників, на складі.

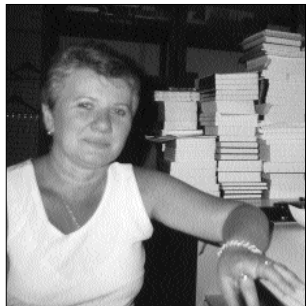
Книгарень у Кракові дуже багато. Недалеко від театру “Багателя” їх аж чотири. Незважаючи на канікули студентів, сезон відпусток і спеку, відвідувачів вистачає, бо народ слідує за новинками на книжковому ринку.

У пошуках творів Агнешки Осецької зайшов також і до наукової книгарні на вул. Подвалє, 6. Не встиг відкрити рота, як дівчата на вході поцікавилися, чим можуть мені допомогти.

І хоча пошук у комп'ютері нічого не дав, завідділом **Богдан Тирович** почав розкопки у своєму господарстві, де розділ “Поезія” представлено неозорим морем авторів. А коли дізнався, що я з Києва, зрадів, розповів, що його батьки — зі Львова, в якому жодного разу не був, і ще з більшим ентузіазмом заглибився у нетрі книжкового безмежжя.

І таки знайшов! “Сентименти” — дивом збережений примірник 2001 року видання, який став бестселером вже по виході у світ, бо всі 65 віршів А. Осецької у цьому збірнику давно стали піснями національного рівня, назбирили десятки нагород на міжнародних фестивалях і увійшли до золотого фонду польської культури.

На моє запитання — що його найбільше приваблює в цій роботі, крім заробітної

Анна Недоспjal

платні, відповів: “Маю щастя не тільки читати мудрі книжки, а й спілкуватися з їхніми авторами.”

— **Чи досить прибутковим є книжковий бізнес?** — питаю у завідувачі книгарнею пані **Анни Недоспjal**.

— На це питання докладніше відповів би наш пан власник книгарні. Вважаю, що у нас немає підстав нарікати на брак відвідувачів у будь-яку пору року. Так само можемо бути задоволеними щоразу новішими надходженнями з усіх існуючих видавництв.

Література у нас не затримується. Рідко коли вдається знайти непродану книгу дворічної давності. За обсягом товарообігу наша книгарня займає третє місце у Польщі.

— **Як би Ви охарактеризували польський книжковий ринок із врахуванням польсько-української співпраці?**

Поляки — народ надзвичайно поінформований і начитаний. Щоправда, переконалися в цьому можна лише з безпосередніх розмов, або, в гіршому випадку, слухаючи місцеве радіо, телебачення, базар. У

трамваї можна зачепити питанням випадкового сусіда і мати задоволення від оригінальних коментарів на будь-яку тему.

Читаючих у транспорті — небагато. Немає сенсу, бо

швидкість руху міського транспорту і короткі зупинки вимагають уваги. Не до читання. Отже, не тільки молодь, а й старші закладають слухавки у вуха і вчать мови. Переважно англійську.

— Наведу лише один з великої кількості прикладів. На нашому книжковому ринку добре знають видавництво “Товариство Інституту Центрально-Східної Європи” (Люблін), яке видає і розповсюджує літературу, присвячену польсько-українським стосункам, історії України, сучасній співпраці між нашими народами. Тут маємо видатних авторів, авторитетних фахівців, у тому числі: працюючих

Богдан Тирович

До книгарні приходять цілими сім'ями

за кордоном. Великою популярністю користуються книжки професорів Клочковського і Серчика.

Останній багато видав з історії козацтва. Нині він оселився в лісі недалеко від Бялегостку і пише. Двічі-тричі на рік приїздить до Кракова читати лекції з польсько-української тематики, на які приходить величезна маса людей. У краківській газеті “Дзеннік польські” він має постійну рубрику “Фейлетони з пограниччя”, де викладає свої коментарі до поточних подій у сфері сучасних польсько-українських стосунків, як він це неупереджено бачить з лісу.

— **А що Ви, пані Анно, бачите звідси, з Кракова?**

— Краків — це величезний науковий центр. Багато дослідників тут працюють саме в українському інтересі. В університеті маємо факультет української філології. На моє переконання, впродовж останніх років відбулися позитивні зміни у свідомості і висловлюваннях рядових громадян щодо польсько-українських взаємин.

— **Чи ваша книгарня бере участь у цих позитивних змінах?**

— Мені доводиться особисто готувати для відправки в Україну багато книжок, замовлених у нас різними організаціями, установами і окремими громадянами.

— **А отже, як Ви особисто оцінюєте перспективи нашого сусідства?**

— Вважаю, що є проблеми, які слід підняти, очистити від бруду і брехні, чесно висвітлити правду до кінця, заспокоїти всіх ображених і тоді перегорнути сторінку, щоб відкрити дорогу до тіснішого зближення двох народів-братів. У тому числі: за допомо-

гою правдиво написаних книжок.

— **Які тенденції панують зараз на польському книжковому ринку?**

— У нашій книгарні переважає наукова, навчальна література. Звичайно, що маємо також художню прозу і поезію. На даний момент особливо модним є Уортон. Його книжки розпродуються одразу по виході у світ.

Останнім часом погано продається розважальна література. Натомість величезний попит мають кодекси, різноманітні інструкції, методики, рецептури, словники, підручники іноземних мов. Зараз пік максимального попиту припадає на книжки з інформатики. Значно збільшився попит на російську книжку, певною мірою — й на українську. Попит на українську був би значно більшим, якби вдалося більш відкрито і прозоро з'ясувати наші сусідські стосунки. Поляки хочуть бути впевненими в Українцях.

КУЛЬТУРА — НАЙНАДІЙНІШИЙ ЕКСПОРТНИЙ ПРОДУКТ

Польща, тобто польський народ, парламент і уряд цілком однозначно хочуть бачити Україну розвинутою, багатою і — передусім — суверенною державою. Гасла “За вашу і нашу свободу!” та “Без суверенної України не може бути суверенної Польщі”, до нині зберегли свою актуальність від часів Петлюри-Пілсудського.

Тобто Республіка Польська прагне і робить усе для того, щоб прилегли до неї (осьченне) країни були насправді незалежними і демократичними, а отже, мали під-

стави для партнерських, дружніх стосунків із нею.

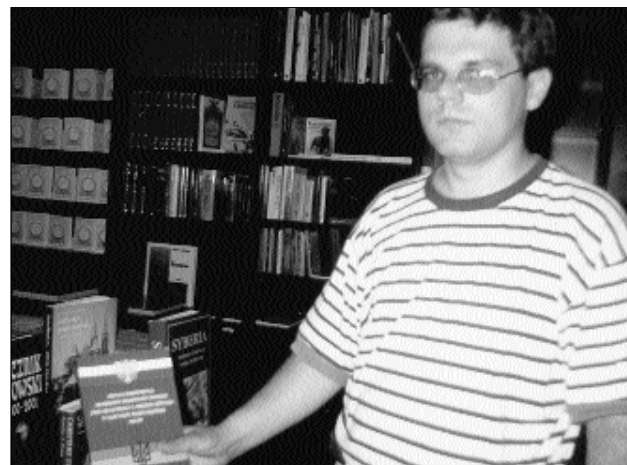
Тому, окрім стосунків дипломатичних, офіційних, Варшава діє через численні неурядові організації і фонди, мета яких — допомогти у розвитку культури і духовності народів суміжних країн, зміцнити їх патріотичний чинник, як суттєвий підмурівок розвитку і стабілізації державності цих народів.

Багатоаспектність цієї важливої діяльності охоплює також і деякі етапи літературного процесу в українській і польській культурі. З метою його активізації, при Інституті літератури ім. Адама Міцкевича створено спеціальний фонд, який, серед іншого, надає фінансову допомогу для видання творів польських авторів у суміжних країнах, у перекладах на мови цих країн.

У літературному відділі краківського відділення цього фонду на Віллі Дец'юша розмовляю з координатором трансляторської програми пані **Йоанною Чудець**.

— **Що конкретно виконує ваша установа, зокрема, в українському інтересі?**

— Одне із завдань нашої програми — дофінансування видань польської літератури за кордоном. Тобто, якщо закордонний видавець хоче видати польську книжку, він може звернутися до нас і отримати кошти на дофінансування витрат, пов'язаних з купівлею ліцензії на видання цієї книжки та витрат на переклад. Особисто я займаюся контрактами з видавцями, рекламою, промоцією цієї програми і, якщо ширше, промоцією польської літератури за кордоном.

Марцін Татко демонструє польську книжку з Тризубом

— **Звідки і чому раптом з'явився ваш відділ, а також ця програма?**

— Наш літературний відділ, яким керує пан Альбрехт Лемп, було створено 1998 року, перед книжковим ярмарком у Франкфурті, що відбувся 2000 року. Польща, тобто її література, була тоді почесним гостем ярмарку і саме наш відділ підготував програму на цей ярмарок.

— **Які функції відділу?**

— Щовесни і щосенні ви-

даємо і розсилаємо до різних країн світу каталоги найновіших позицій на польському літературному ринку, організуємо презентації на закордонних книжкових виставках і ярмарках, посереднічаємо в організації зустрічей і авторських вечорів польських авторів за кордоном.

— **Пані Йоанно, поясніть, будь ласка, навіщо польській стороні вкладати свої гроші, по суті, у розвиток культури навколишніх країн?**

— Через нашу книжку хочемо представити нашу країну, запропонувати нашим партнерам перейняти наш досвід. Бо йдеться не тільки (і, може, не стільки) про літературу художню, скільки про юридичну, фінансово-економічну, медичну, навчально-педагогічну тощо.

Культура, зокрема — література, на сьогодні є одним з найліпших і найнадійніших експортних продуктів Польщі. Спостерігаємо виразне зростання попиту на книжки польських авторів.

— **Якщо вже задали про експорт, то чи не слушно запитати: а що в цьому плані Польща хотіла б імпортувати з України?**

— Напевно і очевидно, що така зацікавленість існує, бо загальна настанова нашого фонду: обмінюватися, використовувати і нагромаджувати найкраще. Особисто я імпортом не займаюся, але знаю, що існує великий попит на українську літературу, книжку.

Наприклад, багато в цьому напрямі зробило польське видавництво “Тарне” з Вольова — Моніка Шнейдер-

ПО-СУСІДСЬКИ

досить обмежені і занедбані.

— **Чи не можна навести якусь статистику, характерну для нинішньої діяльності фонду літератури і, зокрема, вашого відділу?**

— Упродовж 1999 — 2001 років, згідно із трансляторською програмою, нами дофінансовано видання понад 150 книжок у різних країнах світу. Вважаю, що це досить переконлива статистика. Щодо України, то ми хотіли б, щоб там з'явилося більше сучасної літератури. Знаю, що

Йоанна Чудець

нещодавно в Україні видано твори Ольги Токарчук, Станіслава Лема, наших нобелістів — Віслава Шимборської, Чеслава Мілоша. І це добрий початок, який матиме продовження з обох боків кордону між сусідами.

Про значний попит на книжки з української тематики мені розповів пан **Марцін Татко** — співвласник і керівник відомої не лише у Польщі книгарні “Оссолінеум”, що на вул. Святого Марка, 12. На полицях бачу прекрасно видані твори Юзефа Лободовського, Владислава Серчика, інших відомих авторів, які розкривають польсько-українське братерство — “Народ безсмертний”, “Невідоме листування архієпископа львівського з Андрієм Шептицьким”, “Історія України”, “Святині на Волині” тощо.

Марцін Татко: “Намагаємося виставляти на продаж такі книжки, які відповідають сучасному прагненню обох наших народів до поєднання і в яких представлено документи та точки зору як з польського, так і з українського боку.”

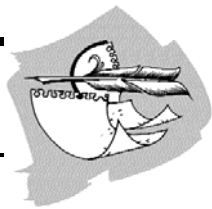
Щоразу, вибираючись до Польщі, везу переповнену торбу з різними презентами і сувенірами. Відомо: незручно приходити в дім, навіть до близьких людей, з порожніми руками. Тим більше, що знаю: будь-яку річ українського виробництва — чи то інкрустовану шкатулку, чи добру горілку або скатертину — приймають з вдячністю і особливим радістю.

І щоразу втішаю себе: назад їхатиму з легкою торбою. Марно втішаюся, бо назад завжди їду з повною торбою книг. І куплених, і подарованих. А головне — насправді цінних, важливих, цікавих. Шкода, що таких книг немає в Україні.

Але — ні. Вони вже є, бо привіз. І децю перекладатиму на українську.

Закінчення буде

• **Євген ГОЛИБАРД**
Фото автора

Микола КАРПЕНКО

І УСМІХНЕТЬСЯ ЛІТНІЙ ЧОЛОВІК

* * *

Останній місяць теплої зими
в холодну весну звільна переходить...
Та хміль весняний

все ж таки забродить

в березах юних;

і заб'є крильми

весняний птах

у небі понад ними,

і молоком запахне із левад...

Город зітхне,

воскресне раптом сад,

і вишняки озвуться позивними!..

І в тілі теж немов забродить сік —
той хміль беріз, що в небо зашуміли, —
і оживе, і стрепенеться тіло,
і усміхнеться літній чоловік...

* * *

Одним ланцйм давно ми скуті —
ланцйм, протягнутим з війни...
Вертаєм дати призабуті
з минувшини, із давнини.

Нам є з тобою що згадати,
над чим подумать, помовчать,
всміхнутися і заридати,
і, як від болю, закричати.

Отим німим беззвучним криком,
коли й сльоза не помага...
Минув наш вік з двадцятим віком.
Дорогу тінь перебіга...

Де наша стежка до спасіння?
Де слава наших поколінь?..
Взаємного нерозуміння
на душу нам лягає тінь.

Вертаєм дати призабуті
з минувшини, із давнини...
Одним ланцем давно ми скуті —
ланцем, протягнутим з війни...

Там жодну ланку не порушить —
ми в тім любов'ю присяглись.
...Колись той ланець нас задушить,
або врятує нас колись...

* * *

Там, де Славути горнеться до кручі,
ряд осокорів стали на горі...
Вже много літ пливе повз них Ревучий —
його вітають велетні старі.

Вони вітри північні переймають,
щоб затишком наповнилась гора,
вони корінням береги тримають,
а руки простягають до Дніпра.

Все тягнуться, кремезні й білокорі,

до славної-преславної води —
поспівчувати й допомгти у горі
та відвернуть хоч крихітку біди
від хворого Чернобилем Славути...

В них, осокорів, пам'ять ще жива,
як можна було з хвили зачерпнути —
посмакувати з пригорщі питва...

Вони її, ту пам'ять, зберігають,
бажаючи Ревучому добра, —
і віти, наче руки, простягають,
і горнутьсся, і линуть до Дніпра.

* * *

Предок наш здавен звикав до лану —
не в сусіда відвойовував харчі:
правітчизну нашу — Оріяну —
населяли орії чи орачі.

Землеробству і дітей навчили —
потяглася борозна за виднокруг!..
Для роботи коней приручили,
а ще винайшли і колесо, і плуг.

То вже згодом, із чужої волі,
як несити налітало вороння,
предок плуга залишав у полі —
і для битви переучував коня.

Знав: наука — і одна, і друга —
хліб дає йому, з неволі вируча...
Так і жив — поміж меча і плуга,
поміж плуга хліборобського й меча.

* * *

Пригадаєм давай та й по многих літах
те найперше побачення наше...
Мене доля носила по далеких світах,
твоя доля складалась інакше.

Чом не стрів я тебе, як додому вернувся
у шинелі солдатського крою?..
Ти дісталась комусь...

Я дістався комусь...

Розділило життя, як горою.

Вже здавалось, навіки поклалась межа —
не порушить і не розорати...
Але ж я не чужий,

але ж ти не чужа
тій стежині від клубу до хати!

І спішила вона, і спиналась вона
поміж нас на ту гору високу —
і вступалася стежці земна далина,
і потроху скорялась щороку.

Як зв'язківець отой, що розриву шука
і знаходить на кабельний ниті, —
так шукала вона, та стежина легка,
двох людей на широкому світі.

* * *

Торгові марки. Імена — патенти.
І кулеметна черга сірих днів.
Чисьє життя зруйноване дощенту.
Комусь це байдуже.
Комусь, можливо — ні.

Комусь чуття — і темні, і далекі,
А в когось мрії спалені дотла...
Усе спливає. Залишки елегій
Змете амбіцій дротяна мітла.

Підуть в нікуди зайві сантименти:
Такий непотріб зиск не принесе.
І все одно — відсотки чи проценти,
А суть одна: продати можна все.

А я — земля. Мені всі діти — рідні,
І навіть ті, що зрадили мене...
Та найрідніші — щирі діти-злидні,
В яких доба без лиха не мине.

Я в них живу. Я їх іще тримаю,
І їхні душі світлом полощу.
Я їх люблю. Й вони це відчують,
Мов спраглий степ — наближення дощу.

* * *

І знайшла, і звела та й по многих літах,
пригадала побачення наше, —
хоч носило мене по далеких світах,
а тобі повелося інакше.

І зітхнула вона. І лягла нам до ніг.
І прослалась у рідне роздолля...
На стежині отій — наш святий оберіг,
все, чого напорочила доля.

Хай міняється світ, хай бунтується світ, —
будем вічно її пам'ятати,
Аріаднину нить із клубка наших літ —
ту стежину від клубу до хати...

* * *

Якби не той багрянолиций празник,
якби ти не зустрілася мені, —
і вогнище давно б моє погасло,
і попіл засинів би на вогні.

І не прибігла б стежечка до стежки,
холодним буднем видалось життя,
і дотлівали б, ніби головешки,
в душі моїй пригаслі почуття...

ЕКСПРОМТ

...Я поглядом провів тебе до хати,
я задивився на твою ходу,
на тебе всю, стрімку і молоду,
яку мені, на щастя чи біду,
судилося зустріть і покохати...

Живи, лебідко, радуйся і йди
Назустріч дню, де сонечко не в хмарі,
і хліб любові розділи у парі
і сіль, і кухоль чистої води...

* * *

Колись навколо каменя-чурила
святий вогонь збирав сім'ю-рідню —
і жив там Чур, як добрих духів сила,
як оборонець роду і вогню...

Із віку в вік так проростає правда,
і не лишають батьківських осель
весни й життя богиня — ніжна Лада,
бог місяця й кохання — добрий Лель.

* * *

До дівчини з тієї хати,
що віддалилась у світі,
яким ще словом обізватись,
якою пам'яттю дійти?

З якого кликають сновидіння,
з яких надій навіглюдять
те передзим'я-поосіння?
Хіба згадать і заридать...

Одне лиш знаємо: то ми,
то ми були таки насправді —
найпершому цілунку раді
із повоєнної зими!

Як треба мало на землі:
якоїсь скромної події,
та поцілунку, та надії —
щоб серце квітнуло в теплі!

Як треба мало й для жалю,
коли втрачаємо усе це —
і серця не дозветься серце,

Приходить весна по вуалях світання,
Відкривши крилом височінь.
Проходить вона, — так, немовби востанне
—
Між наслідків і причин,

Між сумом і жалем, між болем і гнівом,
Поміж апатичних міщан,
Між стиснутих вуст і між співів фальшивих,
І між довгожданих прощань —

Проходить повільно, ледь-ледь
усміхнувшись,
У сірого будня на тлі, —
А ти, мов Колумб, океан перетнувши,
Стоїш вже на іншій землі...

Відкинуто сумнів. Душа — мов мембрана,
Ти чуєш — вона прийшла,
Прийшла, наче вперше і мовби востанне,
Тобі ж бракувало тепла...

Пручається сірість, і б'ються турботи,
І виють на сто голосів,
Та ти вже не з ними... Ти вільний — і годі!..
Ти щойно її перестрів.

* * *

аби сказати йому: люблю!..

Отак від щастя до біди —
як треба дивовижно мало:
учора квітло й раювало,
а нині — жаль і холоди...

А там і літо осеніє:
а там і знову до зими —
звідкіль і починались ми,
моя любов, моя надіє!

...До дівчини з тієї хати,
що віддалилась у світі,
яким же словом обізватись,
якою пам'яттю дійти?..

* * *

Пізнім віком своїм не хвались:
Добрий сміх — не за вітром полова...
Світло й мудро звучав він колись
на гарячих вустах твого слова!

А пісні, а та ніжна струна,
що в твоєму рядку оживала, —
чи сама обірвалась вона,
чи зажура її обірвала?..

Загойдало буденне й дрібне,
збило з курсу мою бригантину...
Тільки вгледів я зірку єдину —
і вона врятувала мене!

І вона повернула мені
і моєму вже пізньому віршу
почуття, що їх знають пісні,
і в піснях тих струну найніжнішу...

Поклонюсь небесам і зіркам —
вічній схованці блискавки й грому:
я тебе і себе відшукав,
щоб з'єднатись в сузір'ї одному!

там для кожного місця стає,
там часу вистачає розмові,
а усмінене слово моє,
якщо й плаче, —
то плаче з любові...

Солоний ранок...Вітру тихий свист,
І мружаться дерева на осонні...
Прислала осінь свій останній лист,
Він променем упав на підвіконня —

І влився в ранок холодом долонь,
Пронизливою неба висотою.
Сьогодні я зламала свій полон.
Сьогодні відболіла я тобою...

Що пише осінь? Що іще колись
Повернеться, що буде ще писати...
Прислала осінь свій червлений лист,
І добре, що я можу прочитати,

Що знову сподіваюсь на весну,
Що знову повертаюся до тям...
Цей ранок має дивну глибину,
Яку, мабуть, не зміряти і днями...

Що ж, осене... Ти ж бачиш — я жива,
Я іншою, звичайною не стала...
Горять в мені несказані слова...
...Пробач мені, що довго не писала...

* * *

У світі таємниць уже нема.
Усе таке близьке і зрозуміле:
І те, як раптом руки оніміли,

Вікторія МОЧЕРНА

ШЛЯХИ ВОДИ

* * *

Біжить вода. Хлюпочеться по ринвах,
Тече від четверга до середи...
А я в своїй душі — немов на рингу.
І хто мене, й чому загнав сюди?..

Кути чотири — мов чотири ока,
У подихах нап'ята тятива.
Душа моя, чекаючи пророка,
Свій біль все обертала на слова,

Складала молитви і просто вірші,
Ховала смуток у забутий сон
І марила тим днем, коли — хто інший?
Мій ангел врешті спуститься з ікон...

І сталося... Чи ж я цього хотіла?
Чи ж цим я перемріяно жила?
Було життя — немов сторінка біла,
І я на крилах юності пливала...

Упевненість — це завжди передчасно.
Душі моєї ангел мій не чув.
Біжить вода... І рукотворне щастя
Спливає із потоками дощу.

З того далекого 1968 року Микола Олексійович запам'ятовується дуже заклопотаним, — він тривалий час переживав, що тодішнє керівництво Спілки не зважило на його прохання і надало йому лише однокімнатну квартиру, де не було місця для великої книгозбірні, тому й змушений був виділити для неї кухню. Усі ми, найближчі сусіди, співчували йому і намагалися хоча б чимось допомогти, адже він відмовився від плити кухонної і хоча ходив обідати до їдальні, що містилася неподалік у Міністерстві сільського господарства, постійно перебував під загрозою погіршення здоров'я.

А то бачу, сусіда наче просвітлив, запросив мене до себе і каже, що хоче подивувати, але з єдиною умовою, щоб я був уважним слухачем. Микола Олексійович читав:

*Дош, іде в Сант-Яго
Темненької ночі.
Сон-цвіт сріблом волохатим
голий місяць оторочив...*

Я відразу здогадався, що це переклад вірша Федеріко Гарсія Лорки "Мадригаль містови Сант-Яго". Далі звучали "Співанка про Богородичку-мореходочку" та інші вірші галицького циклу. Пригадую, як приємно вразила мелодійність мови, витонченість образів, особливо галицизми: "Ходімо тихонько берегом до броду", "Штири воли, як соколи", "Несут шкляні голубойки", "Ходіте, легіні, із гір і з долин" та інші. Коли Микола Олексійович закінчив читати увесь цикл, я привітав його із творчим успіхом. Потім він запитав: "Як вважаєте, Олесю, ви ж галичанин, чи виправдані тут вживання слів галицької говірки?" Мені було приємно, що такий авторитетний майстер радиться зі мною, молодим письменником, і я, звичайно, висловив своє цілковите схвалення. "От бачите, а дехто із моїх колег цього не розуміє, кажуть, що це може принизити мистецький рівень перекладу, — сказав наостанку Микола Олексійович.

На його робочому столі, на підвіконні, на стільцях, та, власне, скрізь в кімнаті лежали рукописи, верстки. Тоді він жив передчуттям виходу у світ одностомника лірики Лорки у видавництві "Дніпро". Поява цієї книжки, як і одностомника творів Й.-В. Гете в серії "Шкільна бібліотека" у видавництві "Молодь", де було вміщено знаменитого "Фауста" у його перекладі, стали небуденною подією в літературно-мистецькому житті кінця 60-х років. Сотні, тисячі студентів, викладачів, літераторів, журналістів відкривали для себе великих письменників європейської літератури, завдячуючи Миколі Лукашеві. Для нас, тодішньої творчої молоді, це дорівнювало ще одному інституту мейстерності поетичного слова.

У ті роки в нашому будинку мешкало близько тридцяти письменників різного віку, різних обдарувань, різних характерів. Одні місяцями не з'являлися на людях, інші щодня в пообідню пору, а ще частіше — надвечір'я збиралися у парку Слави і, рушаючи улюбленим маршрутом — алеями, доріжками, простували до оборонних стін Києво-Печерської лаври, де у затінку дерев гомоніли. Там часто можна було зустріти Миколу Лукаша, Анатолія Костенка, Василя Бережного, Валентина Лагоду, Євгена Гуцала, Михайла Рубашова і багатьох нині сущих. Микола Олек-

сійович умів цікаво розповідати і, як справжній інтелігент, терпеливо, уважно слухати, ніколи не перебиваючи співрозмовника. А вже після виключення зі Спілки його все частіше можна було побачити самотнього біля будинку чи десь на алеях парку, а то й біля Дніпра. Він завжди охоче ділився своїми думками про мої поетичні чи прозові твори, цікавився, як працюється, як дружина, діти.

го і завжди привітного сусіда. Та й уся наша родина пишалася знайомством із видатним майстром слова і мужньою людиною, яка подала голос на захист Івана Дзюби та інших правозахисників у страшні часи тоталітаризму.

Як інтелігент, Микола Олексійович умів щиро, по-справжньому радіти творчому успіхові інших письменників, митців. Він, для прикладу, одним із перших приві-

тем, відчувалося, що він і не скаржиться (молодих можна теж зрозуміти), але завжди якось тяжко зітхав, похитуючи головою: "На жаль, Олесю, я і нині не зробив те, що запланував собі..."

Ще більше часу відбирали приховані недобррозичливці, які надсилали свої брудні анонімки. Було немало й таких, з якими Микола Олексійович не хотів бачитися, а особливо у своїй кварти-

рині він ще має нахабність, зустрівшись на вулиці, вітатися чи починати розмову про те, який у нього геніальний земляк і як він шанував його... Нехай Бог буде йому суддя.

В останній рік життя здоров'я Миколи Олексійовича дуже погіршилося, із виразу обличчя було видно, як йому погано. Стривожилися друзі, колеги, радили чимшвидше лягти на обстеження. У той час і я нездужав, готувався до операції та все ж, домовившись із лікарем, поїхав у інший кінець міста і провідав Миколу Олексійовича в лікарні. Він лежав на крайньому ліжку біля стіни і йому було важко повернутися. Бачачи, як він страждає, я не стомлювався його зайвими запитаннями, але він сам поцікавився моїм здоров'ям, побажав успішної операції, сказав на прощання: "Не падайте духом, Олесю!" І не думалося, що то наша остання зустріч. Наступного разу я вже їхав до Миколи Олексійовича на цвинтар. Там зібралися рідні, друзі, колеги, щоб пом'янути його. Щирі сердечні слова говорили Григорій Кочур, Дмитро Паламарчук, Євген Сверстюк і ще хтось, не пригадую. Я говорив від імені сусідів з нашого будинку. Мабуть, тільки тоді ми всі відчули, якої непоправної втрати зазнала українська література, наша культура, увесь український народ.

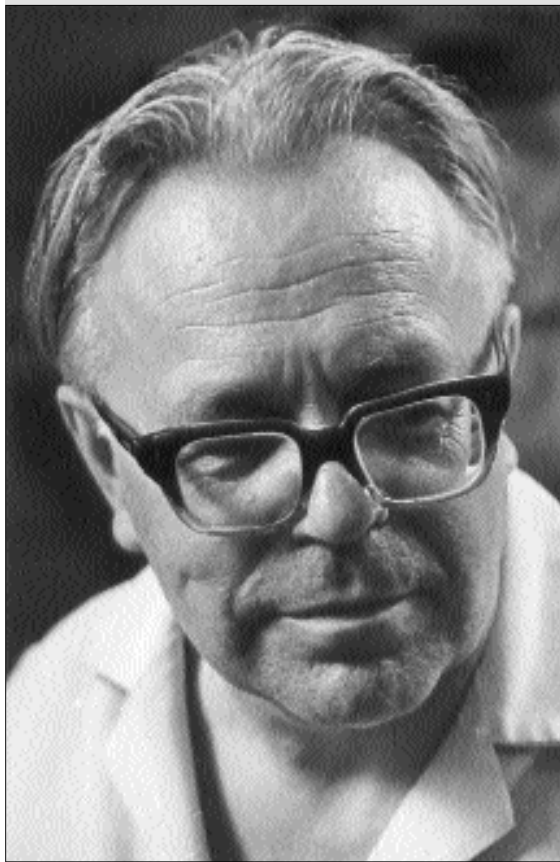
Проминуло небагато часу і в квартирі № 31 з'явилася сестра Миколи Олексійовича Парасковія. Вона часто заходила до нас, бідалася за долю квартири, яку тодішній профком вирішив надати іншому письменникові. І тут виникла проблема: куди примістити велику книгозбірню, меблі... Як і друзі, колеги небіжчика, я підтримував ідею створення меморіальної квартири Миколи Лукаша. Однак ніхто з тодішнього керівництва Спілки не пристав на таку думку, мовляв, музей треба буде відкрити в будинку в Кропивці на Сумщині, де народився письменник.

Переконавшись, що квартира незабаром матиме нового господаря, Парасковія Олексіївна ще більше розхвилювалася, щовечора приходила до нас, запитувала: "Що робити з книгами? Комісія з творчої спадщини радить найкраще передати книгозбірню науковій бібліотеці". Тоді я, працюючи редактором поезії у видавництві, не міг чимось зарадити у такій важливій справі. Свою допомогу виразив в іншому. Побачивши, що майже на всіх книгах немає ні факсиміле, автографа, ні будь-якого знаку, що вже сприяло б їх розпорощенню у майбутньому, порадику замовити у майстерні печатку "Книгозбірня Миколи Лукаша". Невдовзі така печатка була виготовлена і вже наприкінці першого дня сестра прийшла до нас, показуючи сині від пасти руки: "Ой і багато тих книг у Миколи..." Це була нелегка праця, але саме завдячуючи їй, тепер кожна книжка засвідчувала, що то його власність.

Віритися, із часом стане легше жити в незалежній Україні, про яку так мріяв Микола Олексійович, стане заможнішою наша держава і достойно буде вшановано одного з найталановитіших майстрів українського слова, буде опубліковано всю його спадщину, з'являться вулиці, школи та бібліотеки, названі його іменем.

Олесь ПУПІЙ

МИКОЛА ЛУКАШ, МІЙ НАЙБЛИЖЧИЙ СУСІДА

Думається, кожен, кому пощастило спілкуватися з Миколою Олексійовичем Лукашем, і досі перебуває під впливом теплового погляду його привітних очей, притишеної, але досить виразної і приємної для слуху його мови. Ще під час навчання в університеті чув немало цікавого про нього від старших колег і викладачів як про унікального, талановитого перекладача, а ближче познайомився тільки влітку 1968 року, коли сама доля зробила нас найближчими сусідами в щойно зведеному будинку Спілки письменників України по вулиці Суворова, 3. Відразу хочу сказати, що ми дуже поважали один одного, але разом з тим не належали до кола найближчих друзів. Знаючи, який дорогий час у Миколи Олексійовича, я намагався зайвий раз не турбувати його, то того ж ми і так часто бачилися. За двадцять років тих зустрічей і розмов у нас було стільки, що можна написати цілу книгу, та, зважаючи на різні причини, розповім наразі тільки про декілька епізодів.

Якось до мене загостювали брати Григорій і Ярослав, і трапилося нагода познайомити їх із Миколою Олексійовичем. Довідавшись, що Григорій — інженер-будівельник і очолює реставраційне управління у Львові, він одразу заговорив про унікальність цієї роботи за нинішніх умов, адже треба зберігати хоч те, що доля нам залишила. Микола Олексійович щиро радів і Ярославу-кінорежисеру, з похвалою відгукувався про його фільми "Хліб дитинства мого" і "Данило — князь Галицький", а згодом не раз запитував мене, над яким новим фільмом він працює, навіть підказував цікаві сюжети для сценаріїв, радив екранізувати українську класику.

Як то буває у сусідів, ми часто заходили один до одного, щоб позичити необхідну книжку, довідник, словник чи в господарських справах, не раз дивилися по телевізору передачі про футбольні зустрічі, а Микола Олексійович був ширший, справжній уболівальник. У перервах розмовляв він із моїми синами, цікавився, як вчать, підтримував перші успіхи Ярослава у малюванні. Микола Олексійович переживав разом із нами, коли наші хлопці пішли служити до війська і радів їхньому поверненню додому. Завжди він умів знайти потрібні сердечні слова, якими прихилив до себе моїх синів, врешті вони могли б самі написати свої спогади про добро-

тав мене в 1968 році із виходом роману "Грань", який наступного року перевидали в СІІА, також із появою моєї статті "Собори душ людських" про роман Олеся Гончара. Коли мене звільнили з посади відповідального секретаря газети "Літературна Україна" і я розповів йому, як це брутально було зроблено після вказівки із ЦК КПУ на президії правління Спілки письменників України, він поклав мені руку на плече, по-батьківському став заспокоювати: "Олесю, не переживайте, ви вчинили правильно і мужньо. Ви нині серед п'яти критиків, які першими сказали правдиве слово про Гончарів "Собор", це — виклик системі. Проминуть роки і ви будете пишати своєю статтею. А робота знайдеться..." Все так, тільки влаштуватися на роботу було дуже важко і ходив я серед безробітних до 1984 року.

Декілька слів про умови. Нелегко працювалося Миколі Олексійовичу, і не тільки тому, що жив він у постійній матеріальній скруті, мешкав у тісній однокімнатній квартирі, де навіть кухню "окупували" книжки. Часто і знайомі колеги відбирали у нього багато дорогоцінного часу, я вже не кажу про молодих неохотів, які без передження просто з'являлися на порозі, вимагаючи виділити для них хвилину-другу, що, зрозуміло, перетворювалися на години. Якось ми розмовляли з ним на цю

рі. До нашого будинку навідувалася часто і так звана кололітературна братія, що звикла до єдиного — добре випити за чийсь рахунок і годинами марнувати час пустими балачками. Внаслідок до мого сусіда один колишній його землячок. Довго терпів його Микола Олексійович і врешті перестав відчиняти для нього двері. Непрошеному гостеві не сподобалася така переміна, — наступного разу приходив на підпитку і після безуспішного гримання у двері, став погрожувати: "Лукаш, відчини по-доброму, а то я всім розкажу, хто ти є. Чуєш? Я знаю, що ти вдома, я бачив світло у вікні..." Двері, звісно, не відчинялися, і тоді на весь поверх лунали непристойні, лайливі слова, погрози: "Ах ти, петлюревець... я тобі ще устрою". Одного разу я присоромив цього нахабу, вимагаючи, аби він залишив у спокої Миколу Олексійовича. Але той приблуда тільки зрадів моїй появі і став горлати ще голосніше: "А, так ти тут живеш, бандерівець?! Ану впусти, зараз я з тобою поговорю".

Згодом Микола Олексійович сказав, важко зітхаючи: "Дарма ви заговорили з ним, тепер він і вам не дасть спокою". І справді ще не раз появлявся той чоловічок на дев'ятому поверсі, по черзі гримав у двері то до "петлюрівця", то до "бандерівця", погрожуючи всім розповісти, хто ми є насправді, і

В ІМ'Я ІДЕЇ

Наші й чужинські етносоціологи, етнографи, демографи найчастіше описують українців (як цілість, як націю) неквапливими, мрійливими, незлобливими, довірливими, прихильними до чужинців, помірно роботязкими, терплячими, толерантними. Кажуть, що завдяки цим рисам ми вижили після нищівного вторгнення монгольських орд хана Батия у 1240 році на нашу середньовічну Батьківщину — Київську Русь-Україну. Інші кажуть, мовляв, вижили то вижили, але натерли великого мозоля на потилиці від чужинських ярем (монгольських, татарських, литовських, польських, австрійських, угорських, а найбільше — від московитських), тому так повільно оживаємо тепер, коли, на решті, виборили самостійність, державну незалежність. Усі ці описи можна сприймати на віру і навіть під оглядом серйозного наукового обґрунтування, але тільки у вимірі нашої багатомільйонної спільноти, але аж ніяк не у відношенні до численних особистостей, які, хоч і складали меншість нації, але були її “моторами”, її пробивною силою, будителями від колоніальної сплячки.

Тут ми знайдемо гарячі натури, самовідданих подвижників, гнівних звинувачувачів, хоробрих лицарів, полум'яних промовців, глибокодумних філософів — тобто таких, що аж ніяк не вписуються в типовий портрет типового українця. Не знаю, хто більшою мірою допоміг нам вижити за ці 750 років (1240—1990) невинної борні за національне буття, — чи некваплива, неповоротка маса більшості, чи ці полум'яні, несамовиті одинаки-генії. Можливо, одні були базою, а другі надбудовою, що й надало нам феноменальної стійкості на цій відкритій усім вітрам історії благодатній землі.

Яскравою ілюстрацією може бути минуле двадцяте століття. Тепер багато трагедій розкрито, але ще не всі. Нація було поставлено на грань зникнення, але вона вижила! Сталося диво. Після усіх пережитих жажів сьогодні Україна є державою, в якій кількісно питома вага громадян корінної нації (близько 80%) є найбільшою серед інших держав на європейському континенті. Істинно пророчі слова сказав Тарас Шевченко: “Вона знову оживає і сміється знову!”

Хай ми не такі проворні, як наші сусіди в Європі чи деінде, але наші провідники на терені праці й інтелекту значно компенсували цю рису своїм гуманізмом. Часто Господь посилає цим подвижникам праці ще й довгий вік, як-от видатному вченому і духовному пастеру Іванові Огієнку, який аж у 58-му віці прийняв спочатку чернечий постриг під ім'ям Іларіона, потім був хіротонізований на єпископа, підвищений до сану архієпископа, а відтак і до митрополита. Він прожив 90 років (1882—1972). Здавався б: що можна зробити видатного в сані архієрея після 58-ми років, тобто на порозі старості? Адже

ЕПІСТОЛЯРІЯ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА ОГІЄНКА

(З приводу публікації його листів за 1907—1968 роки)

це час, коли треба більше відпочивати, ніж працювати. Тим часом, у випадку з владикою Іларіоном Огієнком сталося так, що найбільше подвижництво у праці він продемонстрував між 60-ма і 90-ма роками життя. Сталося так тому, що перед посвятою себе Церкві він понад 40 років, з ранньої юності, готувався нести свого важкого хреста в сані архієрея. Він був упродовж кращих літ молодості цілком світською людиною, займався науково-дослідною, педагогічною працею, був членом Уряду УНР. Він здобув належні академічні кваліфікації — доктора філософії та професора, і навіть пізніше на титулах своїх книг з богослов'я, догматики, історії Церкви ставив після свого архієрейського імені “митрополит Іларіон”, в дужках — “проф. д-р Іван Огієнко”. Не часто духовні особи ставлять після своїх освячених імен суто світські регалії. А Огієнко ставив — і в цьому він був оригінальним, як і в багатьох інших речах.

А коло його інтересів було правді гідним енциклопедиста. У передмові до рецензованої книги перелік його професійних і громадських звань займає мало не цілий абзац: “Єрарх Української Православної Церкви, перекладач українською мовою Святого Письма, відомий учений, педагог, публіцист, архівознавець, книгознавець, бібліотекознавець, бібліограф, бібліофіл, визначний державотворець доби Директорії, член Уряду УНР в Україні й на еміграції, громадський діяч, поет, драматург, редактор, меценат, видавець, науковець-філолог і філософ”. Від себе додає: це перелік тільки основних напрямів його діяльності. Коли ж звернути погляд у бік його богословських зацікавлень, то можна перерахувати не менший абзац його духовних професій, хоча б найважливіших: основна богослов'я, гомілетика (мистецтво церковної проповіді), апологетика (корпус доказів про буття Бога й істинності християнського віровчення), біблійна історія, історія Вселенської й Української Церков, патристика (святі отці Ранняї Церкви), літургіка, канонічне право, церковна археологія, катехізис, монахознавство, герменевтика (правила пояснень священних догматів). Хай не в усіх цих богословських предметах митрополит Іларіон зробив якісь великі відкриття (адже богословським наукам близько двох тисяч років, і основні постулати вже досліджені), проте дивом є вже сам факт, що він у своїх письмових працях і усних промовах та проповідях безпосередньо торкався цих предметів. Тобто він був фахівцем у кожній з них і мав судження професіонала, а не аматора.

Україна відкрила Огієнка тільки після проголошення незалежності. До 1990 року його ім'я було під суворою забороною. Лиш у деяких замовлених ЦК КПУ й КДБ книжках його згадували в неймовірно лайливих словах і прокляттях. Воно й не дивно: митрополит Іларіон був не просто емігрантом, а видатним емігрантом, натхненником боротьби всіх порядних українців проти комуно-большевицького режиму. Він подавав свій голос правди спочатку з Польщі, Австрії, Швейцарії, а з 1947 року й до кінця життя — з Канади. Природно, що провідники комуністичної ідеології в Україні не могли інакше, а тільки лайкою, характеризувати Огієнка. Він-бо був ім особливо ненависний, бо знав їхнє нутро, аналізував їхню чорну природу як мудрий учений, досвід-

чений політик і проникливий християнин.

НАСЛІДКИ ПОДВИЖНИЦТВА

На терені ідей в Україні упродовж останніх десяти років сталися справді корінні зміни, якщо після такого несамовитого відкидання Огієнка і його праць ми сьогодні маємо низку вчених, які спеціально досліджують колосальну спадщину цього діяча. Про нього захищено докторські й кандидатські дисертації, написано з десяток грубих книг, сотні статей і есе. Автор цих рядків чи не перший в Україні написав до 110-річчя від дня народження Івана Огієнка велику, на цілу спальт, статтю в газеті “Літературна Україна” (16 січня 1992 року). Мені тоді були погрози; на письмовому столі на місці моєї праці я знаходив анонімні записки з обіцянками помсти за написання статті “про фанатика і мракобіса”. Тепер я можу пишати, що з тієї статті фактично почалося українське огієнкознавство у нас в незалежній Україні. Дякувати Богу, більшість дослідників Огієнка, які за цей час написали грубі книги й дисертації, не обходять увагою цієї статті як першої об'єктивної публікації про нашого подвижника.

І ось напередодні 120-ї річниці від дня народження Огієнка з'явився том його епістолярної спадщини за шість десятиліть — з 1907 до 1968 року. У підготовку кількох сотень опублікованих у книзі листів доклали великої праці вчені кількох академічних інститутів Національної Академії наук України, Державного комітету архівів України, Науково-дослідного інституту архівної справи та джерелознавства. Їхні прізвища зазначені на звороті титульного аркуша цієї великої книги, яка має солідний формат 60х84/8, надрукована на гарному білому папері і добре оформлена з дизайнерського та друкарського погляду. Правду кажучи, для мене сам факт виходу у світ листування Івана Огієнка є великою приємністю і не меншою дивиною. Бо я бачив усі ці стоси листів у Вінніпезі 1989 року, в архіві нашого великого пастиря. З січня до червня 1989 року я викладав історію українського мистецтва в Альбертському університеті в Едмонтоні як запрошений професор. На весняні канікули вилетів з Едмонта у Вінніпег (7—11 квітня 1989 року), щоб вивчити поближче творчість знаменитого скульптора Леоніда Молодожаніна, про якого починав тоді писати монографію. Мешкав я при українській православної консисторії, часто зустрічався зі священиками і його блаженством митрополитом Вінніпезьким і всієї Канади Василієм Федаком. Владика Василій подарував мені канадське факсимільне перевидання Острозької Біблії 1581 р., а коли довідався, що я земляк митрополита Іларіона Огієнка з Житомирщини, сам особисто, в супроводі священиків Степана Ярмуса, Тимофія Міненка і відомої громадської діячки Анни Фігус-Ралько повів мене у своєрідне Огієнкове “святее святе” — у приміщення, де зберігався його архів. З того квітневого дня 1989 року я виніс уявлення, що титанами праці були не тільки блаженний Августин з його колосальним трактатом “Про місто Боже”, Тома Аквінський з його “Сумою теології”, Мікельанджело Буонароті з його розписами Сікстинської капели, Іван Франко з його ста томами творів: титаном праці був і Огієнко!

ДОСЛІДНИКИ

МОЖУТЬ РАДІТИ!

Тоді у Вінніпезі я не міг повірити, що ця його рукописна спадщина, а особливо його епістолярія, колись потрапить в Україну, а тим більше буде в найближче півстоліття видана. Але саме так сталося. І ось перед нами — том його листів. Починається він з листа 25-річного студента Київського університету святого Володимира Івана Огієнка до професора Миколи Сумцова від 2 лютого 1907 року з проханням позичити йому працю Сумцова про видатного релігійного діяча України XVII ст. Йоанікія Галатювського, бо й він, студент Огієнко, пише роботу про Галатювського. А закінчується том листом митрополита Іларіона Огієнка (з приписом: “Кличу Боже благословення на всіх вас і на вашу працю — ваш постійний богомолець”) до Управи вінніпезького товариства “Волинь” з проханням “зайнятися опікою фондів моїх праць (а разом з листом було 13 великих рукописів книг, назви яких митрополит перераховує в цьому листі. — Д. С.), виданих Видавничою комісією, Ініціативним комітетом і Товариством “Волинь”.

І це знамениті, що початок і кінець епістолярії Огієнка — по суті про те саме: про науку, про знання, про Україну. Покликання цієї людини не змінилися за шість десятиліть. Він збирав духовний врожай по зернині, і за довгий свій вік назбирав цілі засіки добірного духовного хліба.

Звичайно, у томі є багато листів іншого змісту, поза наукою, поза богослов'ям. Тут і актуальні політичні питання в роки, коли Огієнко був членом Уряду Симона Петлюри, тут і нагальні, гострі питання влаштування побуту вояків Армії УНР у Польщі в перші роки еміграції і багато-багато іншого. Навіть важко охопити в думці коло тих проблем, які хвилювали Огієнка упродовж його довгого життя. Листи, щоденники, спогади видатних особистостей тим і цінні, що вони дають повноту подій, завершеність процесів — подібно до того, як ма-

ляр картини за допомогою лесировок вимальовує дрібні деталі, що надають творові завершеності і краси.

Українська епістолярія і мемуаристика досить бідні. В умовах тоталітарних режимів люди боялися публікувати свої приватні листи, щоденники і спогади, бо там вони писали ніким не цензуровану правду, а за правду тяжко карали. Тому публікація листування митрополита Іларіона Огієнка — видатна подія в українській науці і культурі. Упорядники тому Володимир Ляхоцький, Наталія Московченко й Ірина Преловська багато потрудилися над списками й написали до них дві вступні статті. Хоч значна частина листів митрополита надійшла з Канади — і в цьому безперечно заслуга вінніпезького священика Тимофія Міненка та його дружини Анастасії, — проте довірне листування проф. Івана Огієнка збереглося в Україні, було розпорошене по різних архівах і приватних особах. Упорядники все зібрали (уявіть собі, читачу, скільки на те пішло часу і праці!), проаналізували, поставили в хронологічний ряд, написали коментарі до імен, назв, подій, склали різні покажчики, словники, скорочення. Поїздки у Вінніпег проф. д-ра Миколи Тимошика, який написав дві монографії про Огієнка, налагодив зв'язки з опікунами спадщини митрополита, переконав у необхідності передавати неопубліковані Огієнкові матеріали в Україну, теж важливі дуже багато в тому, що ці листи тепер доступні дослідникам.

Зрештою, фастівський міський голова Оксана Власенко і фастівський підприємець Сергій Соколов частину коштів для опублікування книги, — це теж добрий вчинок у дусі давньої української меценатської традиції. Адже колись вся українка робилася на приватні пожертви, і золотий фонд нашої культури й духовності складався з особистих внесків. Національне Огієнкознавство з виходом у світ цього тому зробило значний крок уперед.

Дмитро СТЕПОВИК,
доктор богословських і філософських наук,
доктор мистецтвознавства,
професор Київської Духовної Академії

МАЄМО ДОПОМОГТИ ПРАВДІ!

Коли п. Вітренко, змагаючись за президентське крісло, виступала у нашому місті, вона запевняла, що тільки надання російській мові статусу державної забезпечить мир і злагоду у міжнародних стосунках. Лукавила пані Наталія, ой лукавила. Який мир може бути у ситуації, коли гість зайшов до вашої хати і випхав вас з-за столу? Станете ви “заради миру” скромно біля дверей, опустивши очі долу, чи візьмете до рук дрюка? Не знаю, чим п. Медведчук виправдовує свою надмірну прихильність до російської мови, знаю тільки, що вони обоє використовують мовне питання у політичних цілях. Як показали вибори, національна зрада не принесла їм очікуваних високих політичних дивідендів.

А запорукою миру на нашій землі є не подальша дискримінація титульної нації, не приховування історичної правди та погодження з Москвою того, які сторінки нашої історії можна показати нам, а відкритість і правда. Росія повинна сказати, які злочини вчинили кремлівські правителі проти українського народу, назвати число жертв голодоморів, репресій, переселень і т.ін. І вибачитися!

*“Это нужно не мертвым,
Это нужно живым”.*

ЛИСТ ЧИТАЧА ДО ДРУКУ

Не тим чемним і порядним етнічним росіянам, які говорять: “Мне бывает стыдно, что я русская”, а тим шовіністичним невігласам, котрі думають, що “Россия сохранила Украину”, за що ми маємо вік їм дякувати і зберігати їхні привілеї.

Якби вони читали історію, то не приписували б собі усю славу, бо половину України Росія віддала Польщі “на хранение”, ще й Угорщині шматочок дістався.

Пропоную почати збирання підписів під вимогою офіційного вибачення Росії (це буде якраз на часі, враховуючи рік Росії в Україні, що наближається) і відкликання президентського указу про відзначення річниці Переяславської угоди. Союз із Росією був лише меншим із зол. На ті часи, бо коли враховувати наші втрати у ХХ ст., то хто його знає. Хай про це скажуть вчені, а ми, громадянськість, повинні простежити, щоб політики не плуталися у них під ногами і не вигадували, буцімто знання історії призведе до загострення міжнародних стосунків. Саме відкритість і правда сприятиме їх поліпшенню, бо допоможе поховати все негативне, що було в минулому, і почати наші стосунки з Росією з чистого аркуша.

Галина САГАТЮК

Колись давним-давно (напередодні трагічної колективізації 29-го року) я малим хлопцем разом із бабою Марією ходив на прощу у Києво-Печерську лавру. Окрім храму, побував у підземних галереях, де зберігалися мощі християнських святих від X сторіччя. В одній із могильних ніш, прикритій прозорим склом і ледь освітленій свічкою, побачив загорнуті в траурно-чорні одіяння мощі, які ніби випромінювали енергію, породжували в моїй душі якесь незбагненне сум'яття. Ця згадка ожила під час читання “Руського літопису” (К. — “Дніпро”. — 1989), в якому вміщено Несторів звід “Повісті минулих літ” від 860 до 1111 року.

Із відомих причин в Україні ніколи не було ладу з літописами, тим паче немає його й тепер. Видавалися літописи вряди-годи або й зовсім не видавалися, залежно від кон'юнктури... Пересічний український інтелігент мало що знає про Лаврентіївський, Іпатіївський, Київський чи Галицько-Волинський літописи, і марно зосереджувати його увагу на деталях, якщо неправильні вихідні методологічні засади. А йдеться ж бо насамперед про національну ідею — фундамент українського світогляду. Без історичної самосвідомості не може бути ні розвинутої культури, ні здорової моралі, ні людської гідності.

Історія, як відомо, це процес не ізольований від інших діючих законів у об'єктивному світі. Історичні події — як давні, так і новітні — органічно вписані в контекст планетарного і космічного середовища, котре безпосередньо впливає на життя і вчинки індивідів, народів, груп, суспільних структур тощо. Інакше кажучи, глобальний аналіз історії можливий лише при всеоб'ємному застосуванні теорії біосфери і ноосфери — цього дивовижного, як і Фройдів психоаналіз, епохального відкриття XX сторіччя.

Літописи України цілком надаються до відповідного археографічного і евристичного застосування. Чи то йдеться про всілякі знамення, так звані дива, чи то про незбагненні чудеса природи, ми бачимо, що в літописах вони тісно пов'язані з історичними фактами і подіями. Питається: так що це — космічна закономірність чи звичайна фіксація типових ноосферних знаків?

Термін ноосфера (лат. noos — “розум” + сфера) завдяки авторитету академіка В. І. Вернадського (1863 – 1945) вперше прийшов у 20-х роках із Франції. Під дією космічної і земної енергій формується біосфера — пла-

У ПОЛІ ЗОРУ КОСМОСУ ПРО КОРИСТЬ ВИВЧЕННЯ ЛІТОПИСІВ

нетарна колонія поширення життя, взятого в минулому, теперішньому і майбутньому. Потім під впливом наукової думки і людської праці біосфера переходить у новий стан — ноосферу (сферу розуму). При цьому така перебудова біосфери — натуральний природний процес. Володимир Вернадський вважав, що всяка творчість — реальна енергетична сила, а наукова думка — планетне явище, яке безпосередньо впливає на хід історичного процесу і на ідеологічні домінанти. На думку вченого, наукова праця — геологічний фактор, зумовлений розвитком біосфери.

Сучасна наука продовжує поглиблене дослідження біосфери і ноосфери, згадаймо хоч би так звані торсинові (“скручені”) поля, що сприяють моментальному поширенню будь-якої інформації. Пов'язуючи в одне ціле всі рівні природної ієрархії, вони дають можливість природним чином пояснити багато незрозумілих досі явищ. Окрім того, торсинова теорія світобудови передбачає безперервне накопичення інформації у Всесвіті, її миттєве поширення і можливість зчитування розумною істотою в будь-якій точці Космосу. Ба більше, за законами голографії (винахід недавньої пори), будь-яка матеріальна мікроскопічна структура містить і уможлиблює відтворення інформації про всю світобудову.

Локальні психічні утворення з належними вакуумно-флуктуаційними властивостями, прив'язані до окремого індивіду або групи, не зникають цілковито після смерті і акумулюються в околицях Землі, Сонячної системи і, можливо, далеко за її межами. Щоб переконатися

в цьому, досить поглянути на внутрішній феномен — сновидіння. Наперекір закономірним відчуттям і сприйняттям, ми бачимо себе уві сні мовби зсторонь. Отже, душа — енергетична структура локального порядку — може, саме через те після смерті людини покидає тіло і деякий час (перші 9 днів) перебуває поблизу нього, продовжуючи жити напівсамотнім життям, і тільки через 40 днів зливається із загальним енергоінформаційним простором Всесвіту. Таким чином, як бачимо, у наявності прямий зв'язок із Космосом, який, відповідно до властивих йому об'єктивних закономірностей, програмує, власне, схему взаємодії відсталого, живого і психічного. Інакше кажучи, і в Космосі, і в безмежному його енергоінформаційному полі наявні канали постійного взаємозв'язку з усім живим і розумним. До речі, це явище завжди усвідомлювалося, діставало закодоване вираження у розмаїтих видіннях і знаменнях, поставало у вигляді одкровень, інтуїтивних творчих осянь та екстазу.

Глибинне енергоінформаційне поле Всесвіту кодує і зберігає у вигляді голограм будь-яку інформацію, що надходить від живих і неживих структур. Але інформація не зберігається пасивно, а збирається, перероблюється і передається в потрібних дозах, у потрібний час і в необхідному напрямі. Процеси ці неможливі без неперервного енергетичного мислення й інформаційного коловороту, в русі якого виникають стійкі змістові структури, що зберігаються і передаються від одних носіїв (живих і неживих) до інших. До речі, це стосується і Слова, котре, як ми знаємо, незнищенне.

Всесвіт безперервно породжує і накопичує різної якості інформацію, включаючи і Слово. Літописці України-Руси це прекрасно розуміли. Так, у “Житії Костянтина Філософа” (Кирила) написано: “Заповідь — світільник закону і світло. Скажи мудрості: “Ти сестра моя” і розум назви рідним твоїм. Мудрість сіє сильніше сонця, і якщо ти візьмеш її за дружину — багатьох лих позбудишся при її допомозі”. У наявному сенсі Слово — розкодована інформація на фізичному рівні, включаючи і глибинний. Священні слова літописець поєднує в одному акті, зливаючи думку і слово, безпосередньо виходить в енергоінформаційне поле, звідки дістає необхідне психологічне і моральне живлення. Екстатичні акти (молитовний екстаз, благодать, катарсис, заспокоєння тощо) безпосередньо пов'язують людину з ноосферою. За такою ж приблизно схемою в ноосфері виникає позитивна або негативна спрямованість дії на об'єктивні історичні явища. Фігурально кажучи, у ноосферному плані літописи не просто словесні пам'ятки подій давно минулих літ, вони ще й матеріалізована система ноосферної інформації, яка сприяє вникненню в минуле, поєднуючи його з теперішнім і майбутнім.

Однак з погляду сьогодення в будь-якому літописі легко помітити істотні лакуни. Наприклад, у Несторовому Начальному літописі з 916 до 940 року 21 хронологічна позиція залишається порожньою: цифрами означені лише дати, натомість інформація відсутня. Трапляються різночитання тих самих подій в Лаврентіївському та Радзивілівському літописах. Це сліди безславної діяльності пізніших редакторів — на догоду. Не будемо цим перейматися, адже припасовувати історію до абстрактних схем — явище не нове. До оскотини приїлися банальні терміни “візантизм”, “норманізм”, “монголізм” і подібні. Суб'єктивні інтереси поклали на світанку цивілізації, а може, й раніше, ніде від них не дітися. Тим часом природна реальність покликала до життя ноосферні закономірності. За їхньою допомогою, незалежно від того, чи йдеться про космічне, фізичне, біологічне, інформаційне середовище, а чи про історичні процеси, людство, спрямувавши погляд у майбутнє, так само не зводить очей як зі свого сьогодення, так і з минулих.

Ось чому треба вивчати літописи.

● **Іван ГРИШИН-ГРИЩУК,**
м. Вишніця

МОСКВА НА ВИГАДКИ ШВИДКА!

Зовсім недавно в багатьох газетах друкувалися повідомлення на кшталт: “5 квітня 1242 р., 760 років тому, на льоду Чудського озера військо під проводом Олександра Невського розгромило лицарів Тевтонського ордену”. Здавалось би, ця подія та ця особа настільки відомі, що не викликають ніякого заперечення. Насправді ж Олександр Невський не брав ніякої участі в тій Чудській сутичці. Це давня побрехенька російської історичної науки. Як казав М. М. Карамзін, звичайнісінька “домішка неправди”.

Пропоную читачам разом зазирнути у ту далеку минушину. І щоб історики не звинуватили нас у якомусь наклепі, звернемося виключно до російських джерел.

Отож, перше джерело — книжка під назвою: “Листи та папери імператриці Катерини II”, видана О. Ф. Бичковим у 1873 р. Ця книжка зберігається у Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського у Києві. У ній на сторінках 115 – 136 міститься праця Катерини II під назвою: “Размышления о проекте истории России XVIII века, написанная собственноручно и сохранившиеся в черновом подлиннике”. І що цікаво: “Роздуми...” подані французькою мовою — без перекладу російською. Такий собі нонсенс із присмаком таємниці. Отож читаємо: “Коли татари повернулись, то не з боку Дону (я думаю, що вони були зайняті завоюваннями в Сибіру і вздовж Волги у Булгар), і там вони потрапили в землі нащадків Георгія, які не були об'єднані ні між собою, ні з іншими гілками роду. За місяць були підкорені п'ятнадцять міст на Оці і на Волзі. Святий Олександр Невський тоді тільки народився, йому було 5 – 6 років”.

Сподіваюся, що читач розуміє:

йдеться про 1237 рік, коли хан Батий прийшов у Ростово-Суздальські землі, — Катерина II це засвідчує. Отож, у 1237 році Олександрові, т. зв. Невському, було лише 5–6 років, себто народився він десь у 1231 – 1232 роках. А тепер уявіть собі полководця 10 – 12 років, який у 1242 році керував Чудською сутичкою. Нісенітниця! Між іншим, у російських джерелах про рік народження Олександра написано: “около 1220 или 1221 года”.

А ось іще одне. Хан Батий, як відомо, народився у 1208 році. Хто хоче в цьому переконатися, може зазирнути до Великої Радянської Енциклопедії (третє видання, том III, сторінка 46). Отож його син Сартак міг народитись десь близько 1228 – 1232 років (мова про першого сина). Я вдаюся до цього підрахунку тому, що ніде у московсько-російських джерелах ви не знайдете точної дати народження хана Сартака, який володів Ростово-Суздальською землею десь з 1250 до 1257 року. Річ у тім, що син Батия — Сартак та Олександр, себто

Невський, були андами-побратимами, що давали клятву на крові: обидва різали собі руки, цідили кров до келихів, потім, змішуючи її з кумисом, пили по черзі; дивились на сонце, промовляючи слова вічної клятви, як велів звичай. Між іншим, сам Чингісхан давав таку клятву та мав анду Джамуху. Хто хоче про це дізнатися більше, може прочитати цікавий художній роман Ісаї Калашнікова “Жорстоке століття”, видання 1985 року.

Зверніть лише увагу: андами можна було стати тільки в дитячому та юнацькому віці, тобто до 16 років. Бо з 16 років юнак-монгол ставав дорослою людиною. Про це теж повідомляє професор Л. М. Гумільов у своїй книзі “В поисках вымышленного царства”, на сторінці 209.

Зрештою, в 1246 році у хана Батия побував посол Папи Інокентія IV Плато Карпіні, який у своїй книзі “Історія монголів” пише: “І після неодноразової вказівки йому (Чернігівському князю Михайлу — **В. Б.**) поклонитися і його небажання вищезгаданий князь (хан Батий) передав йому через сина Ярослава, що він буде вбитий, якщо не поклониться”. Ця фраза наведена зі стор. 29 книги Джіованні дель Плато Карпіні “Історія монголів”, виданий у Москві в 1957 році. А далі на сторінці 252 дано пояснення, що йдеться про Олександра, так званого Невського. Тобто, у 1246 році Олександр ще не був князем, а перебував у тому віці, коли юнака величали “сином князя Ярослава”.

Ми повинні чітко зрозуміти, що держава Чингісхана мала діючі закони, які називались Яса Чингісхана. І Московія, що була складовою части-

ною імперії, ніколи не становила винятку з тих законів. А діяла Яса Чингісхана в Ростово-Суздальській землі з січня 1238 року, з дня захоплення. Згідно Яси, ні один старший князь не міг отримати “ярлик” на князівство, якщо не передавав в аманати (заручники) свого старшого сина, першого за чергою спадкоємця. Все, що підноситься інакше, — це московські “домішки неправди”. Закон для Москви не робив винятків! Про це чітко писали і Плато Карпіні, і Рубрук, що перебував у Золотій Орді в 1253 – 54 роках. Я вже не кажу про Рашід-ад-Діна та збірники В. Г. Тизенгаузена, де чітко прописані закони, що діяли в імперії Батия.

Так ось: вже на початку 1238 року князь Ярослав Всеволодович надів ярмо на шию та поповз до ніг хана Батия, аби отримати “ярлик” на Володимирське князівство. А перед тим мусив передати ханові в аманати (заручники) свого старшого сина Олександра, т. зв. Невського. Вже в січні 1238 року до Володимира ханом Батием був призначений “великий баскак”, а по удільних князівствах — “малі баскаки”, які правили Ростово-Суздальською землею. Послухаймо нашого великого земляка Миколу Білозерського. У своїх архівах, що зберігаються в Національній бібліотеці України, він залишив такі слова: “Баскаки. В Росії після підкорення її Моголами були баскаки, а у Володимирі-столиці Великого Князя — Великий Баскак. Вони — головні управителі в підкорених державах: мають військо та ін.”.

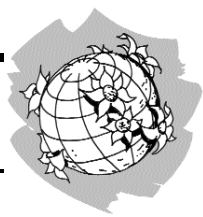
І перебував Олександр при сім'ї

хана аж до 1252 року, коли отримав “ярлик” з рук свого анди Сартака на Володимирське князівство. А було Олександру в 1238 році всього десь близько восьми років. Тому і написав великий свідок Плато Карпіні, що в 1246 році бачив у хана Батия не князя Олександра Невського, а лише — “сина князя Ярослава”.

Сподіваюся, читач розуміє, що, проживаючи з 1238 року при сім'ї хана Батия, Олександр саме в ті роки побратався з Сартаком, вивчив тюркську мову, якою розмовляли в Золотій Орді, та став довіреною людиною хана Батия. Бо хан Батий, приймаючи послів, ні до кого з них не звертався особисто, навіть тоді, коли посли знали тюркську мову, а тільки через довірену, сотні разів перевірену людину. Хан вважався намісником Бога на землі, тож не міг спілкуватися з простим смертним. Про це чітко мовлять всі стародавні джерела.

Такою довіреною та наближеною до хана Батия людиною у 1246 році був побратим його сина Сартака — Олександр, юнак, десь близько 14–15 років за віком. І вигадана Московією брехня про Олександра Невського та його битви — звичайнісінька нісенітниця.

Володимир БЕЛІНСЬКИЙ

ДЖЕРЕЛО ЇЇ ЛЮБОВІ

ВІРА СМЕРЕКА —
НАЙВІДОМІША В СВІТІ
КРОЛЕВЧАНКА

Мені і моїм друзям, учасникам молодіжного просвітянського гурту “Квітуха калина” (ми були тоді 8—10-річні школярі), ім'я Віри Смереки відкрилося 1994 р. Її пам'ять перлілася тоді у надіслані нею прекрасні матеріали для українських національних строїв: нитки для вишивання, тканини, стрічки, намисто. Із тих чудових тканин наші мами і бабусі пошили і вишили костюми, в яких ми стали справжніми артистами і виступали на найкращих сценах нашого міста і району.

А книжки свої пані Віра надіслала нам пізніше. Прочитав я їх уже старшокласником, точніше, ліцеїстом Київського військового ліцею ім. Івана Богуна, приїхавши додому в Кролевець на канікули. Книжки ці справили на мене незабутнє враження... Тому я не лише їх перечитав, а й написав по них учнівську наукову роботу про життя і творчість нашої славної крелевчанки.

Адже в цих книгах багато автобіографічного. А ще вони — справжнє вікно Людяності, Добра і Любові до рідної землі, до України.

КРОЛЕВЕЦЬ, ЛЬВІВ
І ЗНОВУ КРОЛЕВЕЦЬ

В автобіографічних нарисах п. Віра точно називає місто, куди вони, сім'я священика, переїхали з Лушників: Кролевець. Знайшовши для родини убогу квартиру, о. Степан зайнявся пошуками хоч якоїсь праці, щоб утримувати дітей... Тут п. Віра у 1940 р. з атестатом відмінниці закінчила середню школу. Поїхала вступати до Київського університету, але її “зрізали” на екзамени з російської мови, — як дочку священика.

Та пошастило їй того-таки 1940-го вступити до Львівського університету — на українську філологію. Вона була щаслива!

Із приходом німців о. Степана знову покликали селяни на священицьку посаду. Сім років Чеплівка не мала церкви (бо її перетворили на “клуб”). До християнського свята Успіння Пресвятої Богородиці 21 вересня 1941 року селяни реставрували клуб у церкву. І запросили

о. Степана на це свято. Тут він з усім сумлінням виконував свій обов'язок священика аж до своєї кончини в 1972 р. Правда, пізніше більшовики знову обернули церкву на клуб. Довелося Службу Божу правити в Молитовному домі. Дружина його, Євгенія, керувала церковним хором. Поки не надійшов наказ розібрати Молитовний Дім... Через три роки після цього мати письменниці й померла.

Навіть із цього короткого опису видно, що батьки п. Віри були справжніми подвижниками християнської віри і моралі.

НІМЕЦЬКА НЕВОЛЯ

У травні 1942 разом із тисячами наших юнаків і дівчат її було вивезено до Німеччини — Віра Ніпот опинилася в робітничих таборах у Берліні. Виснажлива праця, недоїдання зумовили хворобу, через яку потрапила до невідільничої лікарні... А потім у ще суворіші табори.

У Берліні в серпні 1943-го доля звела її з українцем із Закарпаття Іваном Смерекою. Цей кмітливий юнак за часи неволі добре вивчив Берлін, налагодив контакти з впливовими українцями німецької столиці. Він організував втечу Віри із табору, а через рік, коли Берлін уже нагадував пекло, обоє втекли у гори Гарц, а потім у м. Госляр, де дочекалися кінця війни. У липні 1945 одружилися. Скромно, на чужій землі, але з друзями-земляками відзначили весілля... І віддали себе активній громадській діяльності серед українців на чужині. У таборі “ДіПі” п. Віра працювала в українських школах і гуртках до 1947 року.

Враження про Німеччину — це її книга “В німецькій неволі” (1998). Це книга про те, як “остарбайтерів” виснажували важкою працею, голодом, холодом і жорстокістю. Багато хто втрачав віру, ставав злим, навіть божеволів. Це твір нечуваної викривальної сили. На його основі можна створити фільм — хвилюючий і переконливий.

В АНГЛІЇ

Московські агенти підмовляли “тимчасово переміщених осіб” повертатися в СРСР. Але куди було повертатися? У безбожну імперію?.. У травні 1947 молода сім'я

Смерек виїхала до Англії. Отримали обоє роботу на текстильний фабриці у місті Брадфорд. Тут і осіли. Звідси і плаче-тужить вже понад півстоліття сучасна Ярославна над українською недолею.

Як одні з найперших тут поселенців-українців, Смереки заснували у Брадфордї філію Спілки Українців Британії (СУБ), українську бібліотеку, драмгурток ім. Івана Котляревського, школу українонавства для дітей, курси англійської мови для дорослих.

Стали вони і засновниками українського світського хору, а також парафії українських церков. Стала Віра Смерека й одним з ініціаторів Товариства українських жінок імені Олени Теліги в Англії. Водночас поглиблювала вона свої знання на вечірніх студіях Лідського університету в Брадфордї. Головним її заняттям стала літературна творчість.

БОГ І УКРАЇНА

У 1999 році Віру Степанівну Смереку прийнято до Національної Спілки письменників України. У цій уже офіційній письменницькій ролі вона видала нову — третю свою — книжку під назвою “Вічний вогонь”. Бог, Церква, Святі місця, ікони, молитва, Різдво, Великдень і, звичайно, Воля, Україна — ось тематичне коло цієї книги. Але твердження авторки м'які, ненав'язливі — як у народного оповідача. І особливо привабливі, бо сповнені автобіографічності.

Тим більше, що дорога до сумлінного сповідання християнських засад у неї теж пройшла через сумніви і вагання. Їх настирливо прищеплювала “радянська школа”. Про це довірливо розповідає письменниця у повісті “Христос воскрес”. А також в оповіданні “Вислухана молитва коло Святої Софії в Києві”. А збагатившись досвідом життя батька-матері і свого власного, вона прийшла до твердого переконання, що зло можна перемогти лише неухильним дотриманням християнських чеснот. Пані Віра, як свідчать нариси,

побувала чи не в усіх святих для християн місцях: Вифлеєм, Назарет, Єрусалим, Рим із Ватиканом і т.д. Але як патріотка своєї землі, де б не була, думає про Україну, молиться за неї.

Болить нашої письменниці проблема релігійної роз'єднаності українців. Особливо розважливо і справедливо підходить вона до цієї теми в нарисі “Велич Рима”. Вона пише: “З побожністю вклоняюся

святим місцям і думкою лину в новітні часи... Екуменічний рух — це єдність у Христі... Ворожість (релігійна) Рима і Візантії, ворожість (релігійна) Росії і Польщі. А ми, українці, чому маємо терпіти ми? Ми чужі одним і другим... Невинні спадкоємці чужого і мертвого лихоліття... Навіщо цей штучний поділ має роз'їдати наш народ? Ми є нащадки вірування. Але не чужої нам ворожнечі. Чому чужа історія має нас розділяти?.. Абсурд! Усі ми християни! Настала пора відмінити догми старих віків, що поділяють нас на греко-православних і греко-католиків. Вже час знайти верхам одну Церкву, Єдину, щоб народ міг спільно хвалити Бога — в єдиній християнській спільноті”.

Безумовно, за стільки років проживання в Англії засвоїла п. Віра і англійські традиції, але рідне у

НАЙРІДНІШЕ МІСТО

Читаючи книжки нашої землячки, збагачуєшся духовно. Читаються вони легко, швидко, породжують оптимізм, надію і віру. Бо це є священний вогонь Любові до Бога і України. Із цим вогнем у душі не раз приїздило подружжя Смерек в Україну, починаючи з першого року її незалежності. Приїздили на всеукраїнські форуми і конгреси, а також до родичів на Сумщину і на Закарпаття, де Віру з любов'ю називають “закарпатською невісткою”.

Із весни 1997 р. не стало її друга. Відійшов у вічність цей активний громадський діяч і борець за українську ідею, довголітній голова СУБ, правник за фахом. Похований Іван Смерека у Брадфордї, де прожили вони з дружиною 50 років. Але Віра Смерека не пориває зв'язків із Закарпаттям. Саме там, у місті Ужгороді, не тільки шанують, а й перевидують її книжки. Кілька примірників прислали закарпатці крелевецьким просвітянам — міському об'єднанню ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. А просвітяни, в свою чергу, прочитавши, подарували кілька книжок центральної райбібліотеці, краєзнавчому музею, школам міста. Розповіли про славу землячку в районній та обласній газеті.

У своїх листах крелевецьким просвітянам п. Віра не раз зізнається: “Кролевець — моє найрідніше місто”. Славить його у нарисах і віршах.

Всі листи Віри Смереки починаються і закінчуються думою про українство і вірою в його цілковиту перемогу на своїй землі.

А книжки її, на моє переконання, ще стануть посібниками для виховання у всіх нас християнської моралі.

Максим ВІТУШКО,
Кролевець — Київ

ПАМ'ЯТЬ

ла-таки — переїхала до Нью-Йорка. Часто виступала на різних імпрезах. Створила кілька нових сольних хореографічних творів — “Останній вальс”, “Бублейниця”, “Свято княгині Ольги”, “Подоланка”... Коли їй минуло сорок років, вирішила перестати танцювати. Допомогала молодим балеринам, популяризувала українські танцювальні ансамблі.

...Оксана Вікул фізично відійшла від нас, але духовно — поруч. Її пам'ятатимуть як прекрасного пропагандиста української культури в чужомовному середовищі — хорового мистецтва, писанкарства, художніх творів і просто просвітянина, людину щедрого серця.

Віталій МАЦЬКО,
кандидат філологічних наук,
голова обласного товариства
“Просвіта”,
м. Хмельницький

Народилася Оксана Миколаївна Вікул 20 липня 1921 року в м. Кам'янці-Подільському у відомій на всю округу родині священиків Вікулів, що прославили у XIX і на початку XX століття рідний край любов'ю до людей, до України. Батько її також був священиком, а потім, закінчивши Варшавський університет, став доцентом кафедри хімії Кам'янець-Подільського університету. В листопаді 1920-го емігрував, захистив дисертацію і працював професором Українського вільного університету в Празі.

До батька Оксана приїхала разом із матір'ю влітку 1923-го. Спершу жили в Подєбрадах, де батько вчителював у новозаснованій господарській академії, а з 1929-го починається празький період. Прага Оксані подобалася. А головне — більше чути української мови. Та школи української не було. Батько, ніби відчуваючи майбутнє, віддає її до англійської школи, потім — до гімназії.

У Празі Оксана офіційно стала членом Пласту. У цій масово-спортивній освітній організації дівчина зацікавилася танцями. І уже наприкінці 1936 року вона бере участь у виконанні групових народних танців на

Всеслов'янському з'їзді скаутів. Перший сольний номер для Оксани відбувся несподівано на гімназійній вечірці у Ржевниці 1937 року, коли вона з успіхом импровізувала “козачка”. Так прилучилася Оксана Вікул до професійної сценічної діяльності. “Танець — це чиста радість, — гово-

школи Єлизавети Нікольської. Після кожної вистави фантазія подолянки починала інтенсивніше працювати. Із власним хореографічним твором уперше виступила 10 січня 1943 року. Це сталося на концерті групи “Українського сокола”, метою якого було показати, як саме можна опрацювати

музику композитора М. Лисенка, — твердо стала на шлях українського професійного артиста балету та хореографа.

Навесні 1947 року в Регенсбурзі розпочалася підготовка до постановки опери М. Аркаса “Катерина”. Оксани запропонували поставити до неї

ТРОЯНДА ЗІ СЛАВНОГО РОДУ

На початку 90-х мені довелося працювати в газеті “Кам'янець-Подільський вісник”, де бухгалтерську справу вела Анжела Кисіль. Згодом дівчина виїхала до США, вийшла заміж... У Сполучених Штатах Америки знайшла свій притулок й Оксана Вікул, з якою ми листувалися. А потім зв'язок перервався. І тоді я попросив Анжелу Кисіль-Райлі передати ві-

тальну поштівку з нагоди 80-річчя славної діячки української сцени у діаспорі. Завдяки їй вітальна листівка знайшла адресата і, як пише у листі до мене чоловік Оксани Вікул, письменник і богослов Олександр Воронин, “дуже гарно відсвяткували її ювілей”, але 21 вересня Господь покликав її у вічність.

рила не раз. — Як танцювала наші народні танці, то... здавалося, що лечу до України...”

Вирішила паралельно вчитися малювати — записалася до Української студії образотворчого мистецтва під керівництвом графіка Роберта Лісовського. Під осінь 1941 року Оксана стала ученицею балетної

українську тематику в стилі й техніці різних шкіл танку. Вона вирішила танцювати відьму Солоху з “Ночі перед Різдвом” М. Гоголя. Використала музику з “Різдвяної ночі” М. Лисенка. З'явилися схвальні відгуки й у пресі. Потім 1944 року створила ще один хореографічний твір “Невдале побачення”, до якого також використала

танці. Це була добра нагода грати з професіоналами — режисер Юрій Григоренко, декоратор Петро Капшученко, диригент Володимир Гавриленко. Оксаніні задуми щодо хореографії “Катерини” повністю вдалися. Переїхавши до Америки, жила в Мінеаполісі й тужила за театральним життям. І ось 1956 року не витрима-

СПРАГА В СПЕКУ: ПОШУК КОЛОДЯЗІВ ПРЕДКІВ

У містечку Старий Крим, де безводдя стало хронічним, обурені бездіяльністю місцевої влади люди 4.07.02 перекирили фео-досійську трасу. Не вірячи обі-цянкам градоначальників, вони мають намір повторити акцію протесту, збільшивши кількість її учасників до кількох тисяч.

Від нестачі води, де з цієї причини санепідстанція закрила навіть єдиний дитсадок, місто потерпає вже понад п'ятнадцять років, хоча Старий Крим (колись за красу й кількість фонтанів названий Старим Багдадом), стоїть на воді. Джерельні струмки з гори Агармиш, одягнені в нині зруйновані керамічні труби, в часи середньовіччя напоювали місто досхочу.

Сьогодні каламутна вода тут залишилася лише в кількох колодязях, черга біля яких не зменшується від світанку до ночі. Натовпи спраглих людей годинами стоять біля двохсотлітнього колодязя на вулиці Суворова — п'ють звідси воду, незважаючи на те, що вона брудна. Іншої просто немає.

Черги біля іншого колодязя — на вулиці Ванєєва, не зменшує навіть розташоване поруч кладовище. Воду звідси машинами возять і в місцевий протитуберкульозний санаторій, де за 250 тисяч бюджетних гривень недавно пробрили свердловину, не зробивши попередньо експертизу. Ще й єдині в місті старі очисні споруди біля неї “забули” законсервувати.

Безводдя в Старому Кримі, де досі взагалі немає очисної системи і всі нечистоти зливаються в річку, загрожує спалахом епідемії. Може, порятує ситуацію, яку вже давно називають надзвичайною, обіцянка

уряду автономії допомогти покрити величезні борги міста перед “Крименерго”, що дозволить знову ввімкнути фільтрувальну станцію...

Про свою готовність перекрити трасу заявили й жителі кількох будинків сімферопольської вулиці Крилова, які потерпають від безводдя вже шість років. За цей час, незважаючи на численні прохання, людям навіть не пояснили, у чому ж річ! Мешканці столиці Криму вимушені пити воду з діжок, які самі виставили в дворі, хоча в ній, аж гарячий від спеки, швидко заводяться пугаловки й інші болотні мешканці...

На жаль, прикладів людських страждань від безводдя на вічно посушливому півострові безліч. Сьогодні не віриться, що в давні часи Крим обходився власними запасами води, хоча кримчани користуються ще й дніпровською, якої вже не вистачає. Саме це й спонукає людей організовуватися в групи шукачів давніх колодязів. Особливо активно займається пошуком альтернативних джерел водопостачання громадська організація — асоціація “Махульдюр”.

У регіонах, де катастрофічно не вистачає чистої питної води, вже два роки розчищають джерела, струмки і колодязі, повертають життя висохлим фонтанам. За спогадами старожилів

знаходять і з допомогою місцевих жителів-ентузіастів відновлюють нові життєдайні потічки і резервуари вологи. За словами активістів “Махульдюра”, без допомоги місцевого населення, підказок довгожителів асоціація просто не змогла б існувати. Її активісти переконані, що розчищені ними криниці полегшать гостру проблему дефіциту води, допоможуть забезпечити нею — чистою і джерельною — кримчан, котрі живуть у селах, де немає дніпровської води або її недостатньо. У рамках проекту “Друге життя занедбаних колодязів” уже відновили 10 джерел питної води в селах Бахчисарайського району. Нині чистять і відновлюють ще чотири криниці в трьох селах цього району. Взятися реконструювати близько 20 старих колодязів інших особливо посушливих регіонів, сподіваючись охопити весь Крим.

Цей проект асоціація “Махульдюр” реалізує за фінансової підтримки уряду Швейцарії, який виділяє кошти на розчистку й оновлення старих занедбаних громадських колодязів, фонтанів і джерел. Реконструйовані, вони посприяють регенерації природного балансу ґрунтових вод і відновленню екосистеми регіонів, — переконаний президент асоціації Ренат Саранасєв. Тим більше, що вчені-гідрогеологи впевнені: підземні ріки півострова ще не вис-

нажилися. На їхню думку, прогностичні запаси підземних вод Криму складають 1300,8 тисяч кубометрів на добу. Фактичний же щодобовий водозабір торік склав 477,3 тисячі кубометрів. Невикористаний резерв підземних питних вод оцінюється в 700 тисяч кубометрів на добу. Його реально ввести в дію на рівнинній частині Криму. Завдяки цьому можна не лише зменшити спрагу населення, а й збільшити подачу води для потреб зрощення. Підраховано, що це може забезпечити приріст вологи улітку на 35–50 %. Важливо й те, що в такий спосіб можна забезпечити водою населені пункти навіть за умови повного відключення джерел поверхневого водопостачання. Звісно, коли виявити належну турботу про підземні запаси, не експлуатувати підземні водні ресурси так нещадно, як в 70–80-ті роки.

Свого часу підземний водозабір перевищував прогностичні ресурси вдвічі — майже весь Первомайський, західна частина Красногвардійського і Джанкойського, південні землі Роздольненського, північні селища Сакського районів виявилися позбавленими підземних вод, придатних для пиття. На щастя, завдяки інфільтрації вологи з Північно-Кримського каналу, останніми роками спостерігається значне поліпшення стану підземних водних горизонтів. От би

ще зменшити забруднення підземних запасів азотними добривами, які випадають з неочищених стічних вод...

Починає радувати й Південнобережжя. Днями центральні вулиці Євпаторії, де торік з'явилися ротонди, прикрасили чотири нові паркові фонтани. Струмені їх високі й чисті, бо перепад води в них від трьох до шести метрів. А оскільки працюють на оборотному водопостачанні — дуже економічні в обслуговуванні. Архітектори кажуть, що подібні красені є лише в наймалювничіших містах України.

На закупівлю устаткування італійських фонтанів виклали 50 тисяч гривень. Це місце відразу ж стало популярним серед євпаторійців і гостей міста. Особливо у вечірній час, коли, завдяки вигадливому підсвіченню, водограї починають сяяти всіма кольорами веселки.

А в Феодосії, біля вежі Святого Костянтина, після багаторічної перерви знову заискрилися тугі струмені знаменитого фонтану Айвазовського, подарованого великим мариністом землякам ще в позаминулому столітті. Його чистою питною водою з приємністю втамовують спрагу численні жителі й гості сонячного міста-курорту. Щоправда, вже не зі срібних кухлів, як колись, а кожен зі своєї посудини.

Схоже, кримчани нарешті таки починають турбуватися про відновлення і використання власних природних запасів життєдайної вологи, такої потрібної саме тут, особливо в період нещадної літньої спеки.

● **Віктор ХОМЕНКО,**
Крим

КОНСЕРВАЦІЯ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

Людство докладає потужних зусиль для ліквідації своєї коліски Землі. У геометричній прогресії зростають техногенні навантаження, грабіжницька, не обмежена розумними рамками експлуатація надр, флори, фауни планети в недалекому майбутньому загрожують самознищенням люд-

ській цивілізації. Не запитаними виявляться нафантазовані голлівудськими збоченнями кровожерні прибульці, чудовиська, гігантські астероїди та інші страхіття. Свою загибель — разом із планетою — наближаємо власними руками, мізками.

Тема не нова, постійно (певно, щодня) якісь окремі її аспекти порушуються у ЗМІ, спеціальній науковій літературі. Наприкінці минулого століття навіть спеціальність окрема — “еколог” — у т. зв. “розвинених” країнах з'явилася. Представники цього гуманного фаху покликані захищати довкілля, середовище існування людини — від людини, її руйнівної діяльності, котра несе у собі смертельну загрозу існуванню людства.

Проте тут намірюємося зупинитися лише на одному напрямку господарювання “гомо сапієнса” — експлуатації надр.

Не знаю темпів зростання обсягів усіх ресурсів, що їх видобуємо, випомпуємо з тіла нашої Матері-Землі. Загальновідомо, що обсяги видобутку органічних енергоносіїв, найперше нафти, газу, в окремих країнах і вугілля, невпинно нарощуються. Спалюючи добуті барелі, кубометри, тонни, ми, водночас зі зменшенням кількості кисню в атмосфері, насиченням її отруйними, шкідливими для живого та неживого світу речовинами, зменшуємо масу Землі. А вже, перетворивши тверді, рідкі, газові компоненти, замкнуті в тілі Землі і тим самим включені до її маси, в газові складові атмосфери, ми робимо нашу планету легшою. Бо ж атмосфера Землі постійно “випаровується” в космічний простір. Випаровуванням H₂O з планетарних водних басейнів (океанів, морів, рік, штучних водойм) можна знехтувати. І то не лише тому, що згідно з теорією колообігу води в

природі випарувана вода повертається на Землю у вигляді дощу чи снігу, хоча де гарантії від молекул-індивідуалісток, які конденсуватися не хочуть? Знехтувати тому, що випаровування триває постійно від моменту створення планети, а рукотворні водні площі — мізерні, порівняно з природними. Ситуацію погіршують видобуті мінеральні ресурси, виробли більшості з яких коротко, окислюються і теж — частково у вигляді газів — потрапляють до атмосфери, “випаровуючись” відтіля у Космос.

Щоправда, Космос “дає здачі”, закидаючи на Землю енну кількість метеоритів, але чи врівноважують вони щодень зростаючі людські апетити на підземні планетарні ресурси (тіло Землі!) — хто робив обрахунки, підбивав баланс “збитків”-“прибутків”? Такі обчислення — не просто собі вправи математичні для нудьгуючих науковців. Де гарантія, що, змінивши масу, Земля не змінить своєї орбіти навколо Сонця? Людству замислитися над тим ніколи,

розбалакуючи про “гуманізацію” своєї спільноти, воно, як і раніше, найбільше зусиль спрямовує на продукування розваг, розкошів і засобів війни, самознищення. Порочне коло?

Гадаємо, ні. Апетити “сильних”, багатих (а чи мудрих?) світу цього можна розумно підкорегувати. Видобуток органічних енергоносіїв суттєво обмежити, з часом, може, й припинити зовсім. Як те зробити, не знизивши різко досягнутий рівень комфортності існування людства? Рішення, на думку автора, є.

Сонце, давній бог Ра (віру в якого пройшли колись усі народи, єгиптяни не були першими), посилав достатньо теплової енергії, аби обіграти протягом року всі придатні для життя людини природні зони Землі. Розподіляється лише та енергія нерівномірно. Літом її зайвина, зимою — брак. У тропічній, субтропічній зонах зайвина сонячного тепла практично постійна. На часі людству навчитися “консервувати” надлишкову частину літнього, тропічного тепла з метою вико-

ристання його взимку в зонах з холодним кліматом. Саме консервувати, як навчилися ми те робити з дарами літа, тропіків, аби споживати їх (дари) у зимовий період. Власне, газ, нафта, вугілля і є такими природними “консервами”, припасеними Сонцем для нас, “енергоїдів”, на стадії споживацької недосконалості, яку ми неабудуємо іменуємо ерою “високих технологій”.

Але сонячні батареї існують, — скажете. Існують: дорожчі, малоефективні, з великими обмеженими зонами вжитку. Та наразі маємо на увазі принципово нове, практичне, екологічно безпечне, що ґрунтується не на процесах окислення, згорання розв'язання проблеми, що забезпечить технологічний прорив в енергетичній галузі, а відтак і поступове скорочення видобутку нафти, газу, вугілля. Не боротися з дарами Ра, а по-господарськи їх використовувати в потрібний час, у потрібному місці.

Чи під силу таке завдання сучасній науці? Безперечно! При необхідній концентрації

коштів, інтелекту на розв'язання цієї проблеми знадобиться якихось 10–15 років.

Де взяти ті кошти, інтелект? Із військових сфер! Бо теревенячи про мир, залякуючи обивателя тероризмом, світове співтовариство невпинно нарощує військові витрати, паралельно нарощуючи витрати енергоносіїв. Планетарний лідер США, маючи 5 % від усього населення Землі, енергоресурсів з'їдає 40 %. Чи не забагато, шановні янки? Ось і виділіть зі свого колосального воєнного бюджету (понад 400 млрд. доларів щорік) аж 1–1,5 %. Та й інші лідери в озброєннях — для початку 10–15 млрд. доларів наскребеться. Трохи згодом, коли результати розробників стануть зримішими, від охочих вкладати кошти відбою не буде.

Станції та пристрої консервації енергії (СКЕ, ПКЕ), гідро-, вітроелектростанції (себто відновлювальні джерела) зможуть забезпечити енергетичну перспективу людству на дарованій Богом

фи, фантасти, наступні покоління землян втілювали в життя.

— А ти конструкції тих СКЕ, ПКЕ запропонуй, — закинете. — Не можу, не вмію, панове. Проте, напрацьованим у науці досвідом доведено: сформульована проблема — на 20 % проблема розв'язана.

(ГЕС мають бути оптимальної потужності, щоб не порушувати екологічний баланс території, на яких вони зводяться. “Гесівська” тема продискутована теоретично і відшліфована досвідом, на жаль, здебільшого негативним. Але то вже відхиляємося за межі публікації).

P.S. Інтенсивно впроваджені сьогодні у світі технології отримання енергії на базі цирконієвих паливно-камерних установок, що суттєво зменшують шкідливі викиди у довкілля та витрати органічних енергоносіїв, — гігантський крок людства в енергетичній галузі, але не ліквідує в принципі загрозу енергетичного колапсу нашої цивілізації, а лише віддаляють його в часі.

Сергій КОВАЛЬ

СВІТОМ ПРАВЛЯТЬ

ЩО Є “РУШИНОЮ СИЛОЮ СУСПІЛЬСТВА”

Філософські аспекти волевого ставлення до нового розкрив Ф. М. Достоєвський у романі “Злочин і покарання”. Герой роману Родіон Раскольніков стверджує, що люди за своєю природою консервативні, свято шанують закони, які перейшли їм від батьків їхніх, а ті, хто наважуватися сказати що-небудь нове, є злочинцями, які заслуговують суворого покарання. Переважна більшість народу не схильна визнавати права геніїв висувати нові ідеї, робити винаходи, міняти закони і тим порушувати їхній спокій. Тому зовсім справедливо маса виконує своє консервативне призначення і страчує, вішає, спалює їх, щоб у наступних поколіннях ставити страчених на п’єдестал і поклонятися їм.

Ідеї видатного філософа свого часу — Сократа були визнані небезпечними для суспільства, і його засудили до страти. Джордано Бруно був спалений на вогнищі за поширення геліоцентричної теорії Коперніка. За нові переконання відтяти голову Томасу Мору — видатному англійському філософу, основоположнику утопічного соціалізму. Першодрукар Іван Федоров змушений був утекти з Москви до Києва, оскільки віруючі вимагали розправи над ним за використання друкарського верстата, який вважався дітищем нечистої сили. Навіть у наш “освічений вік” проти авторів нових наукових ідей і напрямків застосовуються репресії. Так, в СРСР школу генетиків було розгромлено і заборонено, а творців цілого наукового напрямку засуджено до тривалих термінів ув’язнення. Отож для творців нового завжди приготована гірка доля і, як висловився французький філософ Ш. Фур’є, кожний новатор повинен заздалегідь знати, що його переслідуватимуть відповідно до величчї зробленого відкриття.

Книга Г. Тісанд’є “Мученики науки” особливо вдало ілюструє негативне ставлення мас до творців нового. Англійський філософ Бертран Рассел з приводу втілення нових ідей писав: “Люди бояться нових ідей більше всього на світі, більше розорення, навіть більше смерті, бо ідеї руйнівні і страшні. Вони нещадні до привілеїв, встановлених правил і зручних звичок. Нові ідеї анархічні і не підпорядковуються законам, вони байдужі до авторитетів і не піклуються про мудрість, вироблену віками”. Нові ідеї перемагають не методом переконань чи переучування опонентів. Як відзначив лауреат Нобелівської премії фізик М. Планк, зміна ідей відбувається сама по собі.

Носії старих ідей з часом вмирають, а нове покоління приймає нові ідеї як само собою зрозумілу істину — для торжества нових ідей потрібен тільки час.

Трохи раніше до таких висновків дійшов австрійський геолог М. Неймайр (“Історія Землі”, російський переклад 1898 р.). Вивчаючи еволюцію органічного світу, він показав, що прогрес у природі здійснюється внаслідок вимирання старих, малопристосованих організмів і народження нових, досконаліших форм. Вимерли динозаври, мастодонти, печерні люди. Їм на зміну прийшли ссавці, птахи, цивілізована людина. І Неймайр робить висновок, що розвиток внаслідок чергування

Можна було розраховувати тільки на нове покоління, виховане в нових умовах, для яких нові ідеї були би прийнятними. Тож комуністичні лідери не стали чекати, як пророк Мойсей, 40 років, щоб вимерло старе покоління природною смертю. Комуністи прискорили цей процес, фізично знищивши носіїв старих ідей. Для цього були спеціально сфабриковані судові процеси — “Спілка визволення України”, “Шахтинська справа”, Промпартія, троцькістсько-бухаринського блоку, зінов’євської фракції, розстріляні й депортовані до Сибіру, Далекого Сходу і на Крайню Північ мільйони висококваліфікованих фахівців, учених та адміністраторів.

шансів утриматися при владі.

Тепер у всіх гріхах звинувачують Сталіна, його зробили “козлом відпущення”. Я знову і знову повторюю, що світом правлять ідеї, а не люди. Винна комуністична система, а не окремі її виконавці. Винні також і Хрущов, і Каганович, і Ворошилов, і Калінін, і Молотов, і Косіор, і Постишев, і вся комуністична верхівка. Їхні наступники проводили ту ж політику, і Брежнєв разом зі Щербицьким відправили в заслання і Сахарова, і Чорновола, і Щаранського, і Стуса...

Масові репресії, інтенсивна ідеологічна обробка населення дали ефект — комуністична ідеологія нев-

цивілізації, в основу якої лягла Заповідь Господня, що вчить: “Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі твої дні були на землі”. Та якщо в “Біблії” неодноразово повторювалися заповіді Господні “не вбий”, “не вкради”, то в “Короткому курсі ВКП(б)” схвалювалися масові вбивства так званих буржуазних націоналістів, контрреволюціонерів, троцькістсько-бухаринських відступників, зінов’євських відщепенців тощо. В усіх школах, піонерських таборах, будинках піонерів висів портрет Павлика Морозова, який написав донос на своїх батьків, і їх стратив НКВС. Виховані на прикладі Павлика Морозова радянські чиновники стали хамами. Ра-

Землі перестане розвиватися вільно і порине в імлу. А навесні й після неї пройдуть грандіозні зміни, падіння королівства і великі землетруси: і все це пов’язане з виникненням нового Вавилону, мерзотною проституцією, огидним духовним спустошенням, що триватиме 73 роки і 17 місяців” (тобто з 1917 до 1991 року).

ДЕРЖАВА ЛИШЕ ІНСТРУМЕНТ

1991 року Україна здобула незалежність, але переміг на президентських виборах комуніст Л. М. Кравчук, який узаконив комуністів на всіх державних посадах. І якщо в Польщі, Чехії, Румунії, Угорщині та в Прибалтійських державах комуністів відсторонили од роботи в державних установах і судили за їхні злочини, то в Україні старі партійні кадри залишилися на своїх постах. Утвердившись на них, комуністи, звичні працювати в умовах бюрократично-адміністративної системи, не змогли ефективно керувати народним господарством.

Хабарництво, крадіжки у великих масштабах високими посадовими особами, у тому числі депутатами Верховної Ради України, вбивство відомих людей, ігнорування законів України, у тому числі й про державну мову, стали нормою в Україні. Доречно нагадати, що, коли представник ізраїльського роду Корей разом зі своїми однодумцями і 250 мужами ізраїльськими збунтувався проти пророка Мойсея і вимагав повернення ізраїльтян у єгипетську неволю, завжди милосердний і терплячий Господь Бог жорстко покарав бунтарів. Земля розступилася під ними і поглинула їх усіх разом із сім’ями. А коли зчинився новий бунт проти Мойсея, Бог послав пошесть на бунтарів — “і було померлим поразкою чотирнадцять тисяч і сімсот”. І тільки після цього бунти серед ізраїльтян припинилися і вони більше не хотіли в милу їм рабство.

...Для мене, як для наукового співробітника Національної академії наук України, зовсім незрозуміла політика наших державних мужів, колишніх комуністів, які узаконили оплату роботи доктора наук, професора академії наук удвічі нижчою, ніж зарплата кондуктора трамвая чи автобуса. Збагнемо: нагодувати народ м’ясом, рибою, бананами і динями — це ж не основна роль держави. Треба створити умови, щоб народ сам розводив свиней на м’ясо, ловив рибу і вирощував огірки й дині. Тільки тоді людська гідність набере належного значення в суспільстві

●

Упродовж 15 років я працював в Інституті геологічних наук АН України з академіком В. Б. Порфір’євим (1899–1982), розробляючи нові напрямки в геології, які зустрічали різкий опір офіційної радянської науки. Їх не тільки не допускали до друку — доходило до того, що уже опубліковані роботи вивирали з журналів і знищували. І навіть якщо кому-

небудь ї вдавалося захистити дисертацію, то ВАК СРСР у Москві не затверджував захист. Наші наукові опоненти час від часу звертались у відділ ідеології ЦК КПРС із вимогою заборонити нові ідеї в геології як такі, що підривають основи марксистсько-ленінської ідеології. Тож ми існували в Академії наук завдяки особистому захисту прези-

дента АН України академіка Б. Є. Патона. А для того, щоб якимось активніше відстоювати свій науковий напрямок, почали вивчати основи наукознавства з метою з’ясування умов виникнення, розвитку та закономірностей зміни ідей, щоб цей досвід використувувати в подальшій роботі.

життя й смерті має універсальний характер і поширюється як на матеріальний, так і на духовний світ. Старі ідеї зникають разом зі смертю їх носіїв. Тому-то пророк Мойсей і виводив ізраїльтян з єгипетської неволі сорок років, навмисне блукаючи пустелею, щоб дати вимерти поколінню з рабською психологією.

ІДЕЯ І ЧИН

Створюючи новий суспільний лад на теренах Російської імперії, комуністичні лідери знали, що народ не сприйматиме їхніх ідей.

Щоби знищити селянську цивілізацію, комуністи організували штучний голодомор, найбільш жорстокий за всю історію людства. Голодомор лише в Україні забрав 9 мільйонів життів. Усього при переході “від капіталізму до соціалізму” на теренах Російської імперії було знищено майже 32 мільйони осіб. Те, що Ленін і Сталін поголовно викорчували старе покоління, починаючи від царя і закінчуючи Іваном Денисовичем, було своєрідною історичною необхідністю розвитку комунізму в Російській імперії, в іншому разі комуністи не мали б жодних

довзі запанувала на теренах СРСР. І в 1987 р. Український Радянський Енциклопедичний словник (т. 3, с. 67) відрепортував, що в СРСР уже створена якісно нова спільнота людей — так званий “совєтський народ”, згуртований марксистсько-ленінською ідеологією.

Заради справедливості слід відзначити, що і пророк Мойсей, водячи 40 років ізраїльтян пустелею, постійно і наполегливо викладав їм Божі закони, і в цьому Мойсею допомагав сам Господь Бог. Так, на горі Синай Бог передав пророку 10 заповідей, які в подальшому стали підвалиною моралі західної

цивілізації, в основу якої лягла Заповідь Господня, що вчить: “Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі твої дні були на землі”. Та якщо в “Біблії” неодноразово повторювалися заповіді Господні “не вбий”, “не вкради”, то в “Короткому курсі ВКП(б)” схвалювалися масові вбивства так званих буржуазних націоналістів, контрреволюціонерів, троцькістсько-бухаринських відступників, зінов’євських відщепенців тощо. В усіх школах, піонерських таборах, будинках піонерів висів портрет Павлика Морозова, який написав донос на своїх батьків, і їх стратив НКВС. Виховані на прикладі Павлика Морозова радянські чиновники стали хамами. Ра-

Землі перестане розвиватися вільно і порине в імлу. А навесні й після неї пройдуть грандіозні зміни, падіння королівства і великі землетруси: і все це пов’язане з виникненням нового Вавилону, мерзотною проституцією, огидним духовним спустошенням, що триватиме 73 роки і 17 місяців” (тобто з 1917 до 1991 року).

ФОРМУВАННЯ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Розв'язання питань про формування трипільської і давньоюної культур начебто є своєрідним містком між дописемним неолітичним періодом і ранньоісторичним періодом енеолітичної епохи, від якої до наших днів дійшли найдавніші писемні джерела. Досліджуючи питання про складання культури трипільського ареалу, ми приходимо до висновку, що вона виникає в зоні багатовікового контакту, ще на зорі неолітичної епохи, у племен євразійського мисливсько-скотарського масиву з племенами балканодунайського мисливсько-землеробського масиву.

Найдавніші трипільські пам'ятки, зокрема й ті, що в межах західної частини ран-

ЕНЕОЛІТ УКРАЇНИ

Від власне неолітичного цей комплекс відрізняється лише такими рисами: тут відсутні геометричні мікроліти трапецієподібної форми, а вкладиші для серпів різко вирізняються від більш архаїчних вкладишів неолітичних комплексів. Набір крем'яних знарядь неолітичних пам'яток Середній Стог II, поселення на острові Малий Дубовий або Маріупольський могильник, включаючи різні знаряддя з крупних пластин і наконечники дрітків, виконані в техніці двобічної ретуші, безумовно близький до інвентаря пізніших ранньотрипільських пам'яток як Поливанів Яр, Лука-Врублевецька, Солончени Т і навіть Сабатинівка I та Кукутені А.

Інвентар кам'яних знарядь можна звести до однієї характерної трипільської форми — невеликої широкої сокири-тесла асиметрично прямокутного профілю, виготовленої із сланцю. Підкреслюємо, що неолітичний вигляд крем'яного інвентаря несе ознаки впливів архаїчної мікролітичності, типової лишень для самого початку трипілья. Де-що згодом, вже на етапі пам'яток типу Гренівки — Луки-Врублевецької, цей архаїзм майже повністю зникає.

З недавніх пір, поки лиш для західного трипілья, виявлено комплекс знарядь, виготовлених з кістки і рогу. Цікаві архаїчні мотики із рогів оленя з повздовжньою постановкою робочої частини, кістяних лощил для обробки поверхні посуду, добре відомих ножів із емалі ікол кабанів, кістяних наконечників стріл. Численні, хоча й не характерні, кістяні шила з вістрям правильного округлого перетину виготовлені з "грифельних" кісток копитних.

Перш, ніж вдатися до опису найдавнішого трипільського посуду, необхідно вказати на його неоднорідність, залежну від хронологічного положення конкретних груп керамічних виробів. Прикладом, під час вивчення глиняного посуду ізвальованих жител та землянок другого сабатинівського поселення було встановлено, що в складі керамічних виробів, знайдених в землянках і на поселеннях Гайворон та Чернятка, виділяються всього дві групи посуду: з простої сірої глини, обпаленого на вогні та чорно лощеного, обпаленого в печі, з уповільненою тягою. Ці ж технологічні групи можна відзначити і для глиняного посуду кінця неолітичної доби.

Іншим виявляється технологічний склад керамічних виробів, пов'язаних з пізнішим типом жител — з "майданчиками" поселення Сабатинівка II і його культурних аналогів. У числі керамічних виробів, знайдених на "майданчиках" в Олександрівці, Лука-Врублевецькій, Гренівці та інших, помімо двох названих вище груп посуду, зустрічається третя — посуд світло-коричневого, майже червоного, кольору. Поява цього типу посуду, випал якого вимагав печей із штучною тягою, безумовно, є рисою подальшого розвитку ранньотрипільського керамічного виробництва. Побічним доказом появи керамічних печей як самі "майданчики" по характеру випалювання наближаються до цегли, так і виявлені купольні духові печі в усіх валькованих житлах.з

Прямим доказом їхнього спорудження в ранньотрипільський період буде піч з люфтами, виявлена на ранньотрипільському поселенні Лука-Врублевецька, та деякі інші

аналоги.

Найдавніший трипільський посуд розподіляється на дві основні групи, що різняться своїм призначенням: горщики грубого вироблення, призначені для зберігання продуктів і готування їжі й щоденного вжитку — з відмученої глини, з лощеними стінками. Для обох груп посуду властивий пластичний орнамент у вигляді різноманітних шишечок, а також невеликі ручки, розміщені в один-два яруси у звичному шаховому порядку. Важливо відзначити, що архаїчніші кухонні горщики зберігають деякі впливи керешської орнаменту: звичні нігтеві заглиблення, справжній заціпний колосковий орнамент (рис.4,5,9), а зрідка навіть намазані округлі барботини та ін. У розвиненіший період раннього трипілья виникає особлива група посуду — тара. Вона з'явилася завдяки інтенсивному розвитку землеробства (переважав орний обробіток полів), що потребувало спеціальної тари для зберігання зерна, а також і запасів води для поселень, які розміщалися на високих терасах і плато.

Орнаментальні композиції, розміщені на посудинах, вирізняються особливою складністю, в ній присутнє повне чи часткове відтворення образу фантастичного дракона. Дуже цікава чисто трипільська група посудин, що займають проміжне положення між вазами на ніжках і посудинами з воронкоподібним низом — своєрідні вази з воронкоподібним низом. Однак, помімо такої форми необхідно підкреслити принципову відмінність ранньотрипільських ваз на ніжках від боянських (Джупешти, Видра, Верешті, Петру-Рареш), де сама форма й характер піддонів цілком різні — і ті, й інші циліндричніші, а піддони коротші. Ми вже відзначали, що поселення на сході дають посуд з гребінцевим орнаментом, а на заході поселення того ж часу "дають" кераміку бояноподібну і власне боянську". Відзначаючи, що в цьому формулюванні дещо переоцінено значення боянського елемента, підкреслимо своєрідність деяких типів посуду, поширеного в південно-західній частині розселення ранньотрипільських племен. Значення боянських впливів, з точки зору визначення етнографічних відмін у середовищі ранньотрипільських племен, цілком очевидне. Однак, зводити риси західних пам'яток до одних лише боянських впливів було б неправильно. Це слід розуміти в ширшому територіальному контексті, що враховує не лише боянські зв'язки, але й також зв'язки, які відводять нас на Дунай — в область Хаманджії, на захід, в область залишків впливу керешської культури і, нарешті, в область пізніших пам'яток східного

крила культури лінійно-стрічкової кераміки.

Тут слід доповнити — багато в природі сусідів Бояня і в природі його самого може бути зрозуміле визнання генетичних зв'язків з буго-дністровською неолітичною культурою. Мова йде про широко відомі за боянськими пам'ятками прийоми творення орнаментальних зон, складених із вирізаних у глині трикутників і квадратиків, які розміщені в лінійно або в шаховому порядку. Або ж скомпонованих у складніші геометричні фігури.

Для з'ясування генезису техніки вирішуваного орнаменту важливо підкреслити, що його шахово-хрестоподібний варіант також притаманний посудів енеолітичного шару анатолійського поселення Алішар, добоюнський і дотрипільський вік якого не викликає

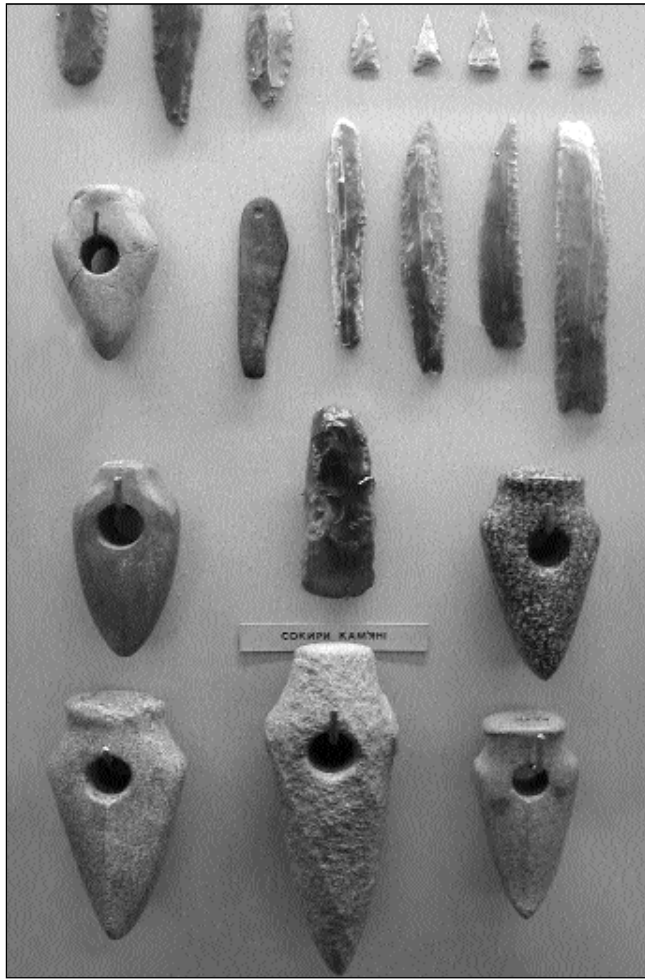
сумніву. Слід згадати про архаїзми, що ведуть до керешської культури. Їхню наявність необхідно відзначити як для західної пам'ятки (пам'ятки типу Флорешті), так і для східної частини ранньотрипільського ареалу (Гайворон). Вони проявляються як у вигляді шишечок, вушок та ін., так і в специфічній манері прикрашати лощенням частини вінчика і придонної частини посуду. Проміжки між такими зонами заповнювалися рядами нігтевих заглиблень, парних пальцевих заціпів, намащеними лініями, барботинами і т.ін.

Таким чином з'ясовується, що ранне трипілья мало досить поширені зв'язки південно-західного напрямку (Бояня), у західному (впливи керешської культури), в північно-західному (дунайська культура лінійно-стрічкової кераміки) та ін. **Проте основні ознаки власне ранньотрипільських пам'яток, тобто пам'яток (поширених) розташованих на схід від Дністра, йдуть у глибину часів — до пам'яток місцевої до трипільської культури.**

Досить показово, що антропоморфна пластика, в цілому не характерна для боянської культури, складає обов'язкову рису всіх без винятку найдавніших трипільських пам'яток, розміщених від середньої течії Південного Бугу до верхів'я Бистриці. При цьому належить підкреслити, що названі тут культові статуетки — головним чином жіночі, а також зображення воластої птахи (качки) та ін., виявляють як риси близької схожості, так і помітні відміни від пластики сусідніх культур, наприклад, Хаманджії (Румунія). Особливо типові невеличкі неорнаментовані напівсидячі жіночі статуетки з підкресленою нижньою частиною і довгою шиєю, що закінчується голівкою, подібною черепашчій або пташиній, а також приліплені до цих статуеток рогаті крісельця.

Досить виразні жіночі статуетки схожого типу зустрічаються як у східній, так і в західній половині ранньотрипільської території. Вони відрізняються від списаних вище притиснутими до грудей і живота руками, що тримають видовжений предмет, який, скоріше всього, є пластичним відтворенням синкретичного **священного символу небесно-водно-сонячного змія-дракона-дитяти**, пов'язаного з культом зачаття й плодороддя. Помімо антропоморфних зображень у ранню пору розвитку трипілья, поширена і культова зооморфна пластика. Зустрічаються виображення бика, козла, кабана, однак у стилістичному відношенні виконані не так ретельно, аніж антропоморфні статуетки і, відповідно, для характеристики культури дають надто мало. Із числа зооморфних символів найцікавіше пластичне втілення мають образи воластої птахи (качки), що відтворює особливий космогонічний сюжет, розповсюджений по всій ранньотрипільській території.

Володимир ДАНИЛЕНКО
(Скорочено. Переклад з російської і пуб-

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

ньотрипільського ареалу, прикладом, на Дністрі, які культурно дотичні з Бояном, на даний час відомі від верхів'я Бистриці і Середнього Серету до Синюхи, на сході — до середньої течії Південного Бугу. В числі таких пам'яток можна називати Красноставку, Вишніпіль, Данилову Балку, Сабатинівку II, Олександрівку та інші, у межах Середнього Придністров'я — Флорешті, Брага і цілий ряд відкритих і неопублікованих.

Цілоком природно, що, йдучи шляхом виявлення генетичних зв'язків Трипілья з місцевим неолітом, перш за все необхідно спинитися на найдавніших пам'ятках східного, тобто буго-дністровського ареалу.

В окреслених вище межах східного ареалу найдавніші місця побутування становлять поселення з невеликими житлами типу напівземлянок, побудованих без значного використання глини. Однак, у цілім ряді пам'яток, хоч вони й зберігають архаїчний характер багатьох елементів культури, виявлено доволі складні глиняні житла. До їхнього числа можна віднести другий будівельний горизонт Сабатинівка II, Олександрівка і Данилова Балка, цебто ряд пам'яток Південно-Бузького басейну.

Не дивлячись на те, що на цих поселеннях вже трапляються вироби з міді, необхідно зазначити, що притаманна їм матеріальна культура ще переживає ознаки кінця епохи неоліту. З найбільшою, певно, переконливістю про неолітичні впливи в характері місцевої культури засвідчує така важлива категорія виробничих знарядь як вироби з каменю і кременю. Цілоком неважко зробити висновок, що вивчений комплекс знарядь із кремнію першої фази розвитку Трипільської культури майже повністю повторює інвентар власне неолітичного віку, одержаного під час дослідження поселень на Південному Бугу.

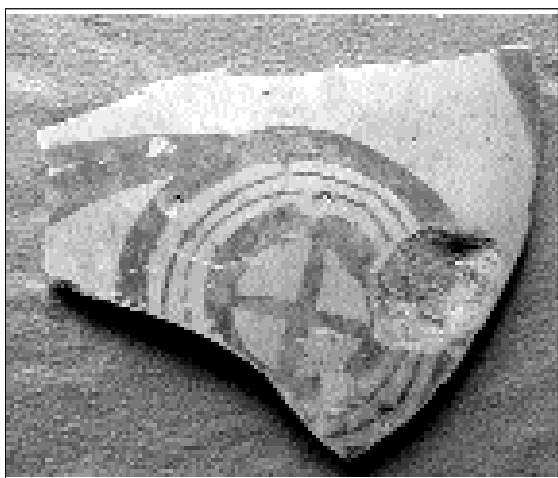
Сокільці-Поліжок. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

ОСНОВНІ ЛІНІЇ І ТЕЧІЇ У РОЗВИТКОВІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Вище ми розглядали початкову фазу трипільської культури у тому вигляді, в якому вона виступає на сході — в межах середньої частини Південно-Бузького басейну і на заході — переважно на території Молдавії. Своєрідність культури, властивої для східного і західного районів ранньотрипільського краю, зберігається і в наступні часи.

У тій частині розвиненого трипілля, яка відповідає станові Кукутені А (Ізвоар II, Румунія), відома характерним широким вжитком глиняного посуду з поліхромним розписом, існує помітна різниця між культурами східної, точніше прибузької трипільської й західної, що охоплює Дністровський басейн, румунську Молдавію і східну Трансильванію (Аріужд). Тут важливо відзначити, що в східній частині трипільської території, замість

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

рідкісного тут посуду з поліхромним розписом, розповсюджується розвинений глиняний посуд архайчних форм, оздоблений глибоким лінійним орнаментом. Є відмінності і в формах посуду. Прикладом, у складі інвентаря західних пам'яток розвиненої пори трипілля майже нема так званих біноклеподібних посудин, зате широковідомі низькі й високі трубокподібні підставки під посуд, глиняні ложки, переносні печі і другі форми. Різниця є і в орнаменті. В західній частині трипільської області поряд із звичним волютовим орнаментом і супроводжуваними його сюжетами основне місце посідає особливий кутастих стилі розпису, в якому використано різні варіанти меандрового рисунку боянського типу. В той же час на сході, перш за все на Південному Бузі, архайчний заглиблений орнамент продовжував зберігати своє значення і тоді коли на заході поліхромний розпис широко розповсюдився, а спіральноволотові композиції орнаменту домінують серед прикрас.

Можна стверджувати, що саме західна частина трипільського етнічного масиву в розвинену пору культури передавала східним племенам Трипілля досягнення балканських і трансильванських племен у **ділянці металургії міді, орного землеробства, житлового будівництва і керамічного виробництва.**

У період складання й розповсюдження старшого кукутенського культурного комплексу перегрупування відбуваються в трьох напрямках — східнотрансильванському, що зумовило формування культури аріуждського типу (культури); верхньодністровського, що призвело до появи пам'яток типу Городниці, і, нарешті, в напрямку Південного Бугу, що сприяло розселенню звідси частини трипільського населення на Середній Дніпро, в чуже середовище пізніх впливів дніпро-донецької культури й виникнення там власне трипільського варіанту.

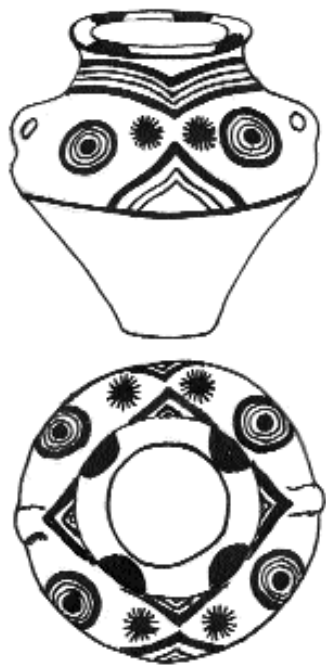
Етнокультурні перегрупування, що відбувалися у межах буго-дністровської частини трипільського ареалу, носили характер внутрішнього процесу, який не змінював етнічний склад місцевого населення, в той же час як на Верхньому Дністрі і Середньому Дніпрі сталися дифузії, витіснення й асиміляція місцевих племен.

Класична пора етнографічної своєрідності боянської культури на той час вже пройшла — процес її трансформації в гумельницьку, певно, не без деякого впливу раннього трипілля, зайшов досить далеко.

Необхідно наголосити про **паралельність і синхронність процесу розвитку трипілля і Бояна-Гумельниці.** Як показали дані радіо-карбонного аналізу Кукутені А (Хебетешті) і бояно-гумельницький етап (Вереш) належить до одного і того ж хронологічного періоду — середини IV тис. до н.е.

Щось подібне, але в менш територіальних масштабах, а також в результаті процесів, що проявлялися в західній частині трипільської області, мало місце і пізніше — у час виникнення культурного комплексу Кукутені В-Петрени. Немає сумніву, що на цей раз безпосередньо Подністров'я було тим центром, що підштовхував прогрес, розвиток якого наклав глибокий відбиток на культуру населення всієї трипільської території. На час поширення найдавнішого розписного посуду початок роздвоєння шляхів розвитку трипільської культури був очевидним фактом. Однак, з найбільшою яскравістю вона проявиться пізніше, коли на середньому Дніпрі з'являться пам'ятки типу Верем'я, що продовжили архайчну лінію розвитку, а на Подністров'ї і західніше -пам'ятки типу Жури-Городниці, які еволюційно продовжили лінію розвитку культури Петрешті-Аріужд-Кукутені А. Слід відзначити, що в межах всієї східної половини трипільського ареалу — на Середнім Подніпров'ї, на Побужжі і тільки частково на Середньому Подністров'ї — розвиток ускладнювався ще й тим, що в етноісторичний процес влився могутній східний компонент — ранні ланки давньоюмної культури. Звідси витікає, що кристалізація трипільської культури і її подальший розвиток, що сприяв виникненню ряду локальних етнокультурних течій, був складним процесом, у якому брали участь ряд прийшлих, досить відмінних один від другого етнокультурних складових, проте **автохтонний елемент незмінно домінував.**

У книзі "Неоліт України" доведено, що процес розвитку буго-дністровської культури був у достатній мірі складним і динамічним, а її трансформація в трипільську культуру неминує мусила мати характер стрибка,

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

що обумовлений був як значними історичними, економічними і культурними зрушеннями, так і участю в цьому процесі нових етнокультурних компонентів.

СУБСТРАТ БУГО-ДНІСТРОВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У цілком достатній мірі стало очевидним, що період формування трипільської культури був одночасно періодом формування цілого ряду нових етнокультурних ут-

ЕНЕОЛІТ УКРАЇНИ

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

ворень меншого територіального масштабу, аніж культура лінійно-стрічкової кераміки чи керешська. На заміну їм на історичній арені з'являються трипільська, боянська, хаманджійська, вінчанська, тиська, тобто південноєвропейські культури. Вони виникли в результаті особливого виду диференціації того південноєвропейського давньоземлеробського масиву, який на заході в балкано-дунайському ареалі був представлений старчевсько-керешською культурою, на сході — буго-дністровською, а на півночі — железовською, бюкською й, природно, пізніми впливами культури лінійно-стрічкової кераміки.

Ми маємо всі підстави вважати трипільську культуру початкового етапу спадкоємницею тієї території, що свого часу була охоплена **дотрипільською буго-дністровською культурою.** Йдеться, перш за все, про буго-дністровську частину Північно-Західного Причорномор'я, але й, можливо, про румунську Молдавію, де пам'ятки буго-дністровської культури почали тепер з'являтися. Раннє трипілля від неолітичної епохи перейняло невеликі, подовженої форми напівземлянки з глиняними печами на кам'яних цоклах, що супроводжують кухонні ями.

Система орнаменту ранньотрипільського посуду і у відношенні його технічних даних, і в характері самих орнаментальних схем у цілому може розглядатися як результат подальшого розвитку системи орнаментування посуду, виробленої впродовж багатьох віків розвитку буго-дністровської культури. Належить підкреслити стосовно технічних особливостей орнаменту. Починаючи від найдавніших витоків, його можна визначити як орнамент лінійно-прогладжений і лінійно-стрічковий, що утворює складні позитивно-негативні композиції, в яких один з симетрично розташованих елементів заповнюється наколами, сіткою, короткими лініями, а в пізніші часи — штампом.

Архайчні форми саме такого орнаменту і виражають істинну специфіку системи оздоблення посуду буго-дністровської культури, а у більш розвинених формах — найдавніший посуд трипілля.

Розглядаючи релігійно-ідеологічні уявлення епохи неоліту і енеоліту, можна встановити, що вони мають багато спільного. В обох випадках центральне місце посідає образ водно-сонячного дракона, змія, уособлюючого небесне чоловіче начало. За ним ідуть образи Великої Матері, певного роду Деметри, яка символізує землю й жіноче начало, а також другий жіночий персонаж, пов'язаний з колом скотарських і мисливських ідеологічних уявлень, — прототип Артеміді. Можна вважати доведеним, що така спадковість трипілля від буго-дністровської культури простежується не лише в техніці нанесення і в специфічних композиціях орнаменту, а також і в морфологічній близькості культової антропоморфної пластики. Особливо треба наголосити про **можливу генетичну залежність боянської культу-**

ри від буго-дністровської. Є підстави вважати, що на території Румунії та Болгарії названа культура не має глибоких генетичних коренів. Нарешті, важливо відзначити вірогідність наміченого генетичного зв'язку боянської культури з буго-дністровською, яка до певної міри могла обумовлюватися розселенням на Дунаї частини племен буго-дністровської культури.

Нове в історико-культурному обличчі раннього трипілля було обумовлене економічним розвитком населення того часу і в першу чергу розвитком системи землеробства. Основу економічного розвитку ранньої трипільської культури складають історико-культурні явища раннього мідного віку, які включають металургію міді, орне (ральне) землеробство, стрибок у розвитку скотарського господарства та ін.

Явища, що мали вирішальний вплив на формування історичної специфіки періоду від буго-дністровської культури до культури мідного віку — трипілля, є такі: перехід від мотичного землеробства

до орного; інтенсивний розвиток скотарства, і, зокрема, великої рогатої худоби; виникнення металургії міді; зародження патріархальних відносин; виникнення регулярного міжплеменного обміну; зміна форм кухонного посуду, що має багато спільного з давнім посудом керешського типу; широке розповсюдження каннелюрованого посуду, що має аналоги впливів того ж кола, до якого певною мірою прилягають боянська, хаманджійська і, нарешті, трипільська культури.

Буго-дністровська культура виникла на

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

пограниччі двох світів — східного, мисливсько-скотарського, що лежить між Прикаспієм і Дніпром, і західного — землеробського, який охоплює Східне Середземномор'я і прилегло до нього балкано-дунайську частину південно-європейського ареалу.

Завершення процесу формування трипільської культури в загальноісторичному плані ознаменувалося стрімким і повсюдним переходом від неоліту до мідного віку, від мотичного землеробства до орного, від перших дослідів у розведенні домашніх тварин до придомного скотарства, а в плані етнокультурного розвитку до схрещення архайчних форм буго-дністровської культури з прогресивнішими формами балкано-дунайської матеріальної культури, що зберігає впливи старчевсько-керешсько-карановського культурного типу.

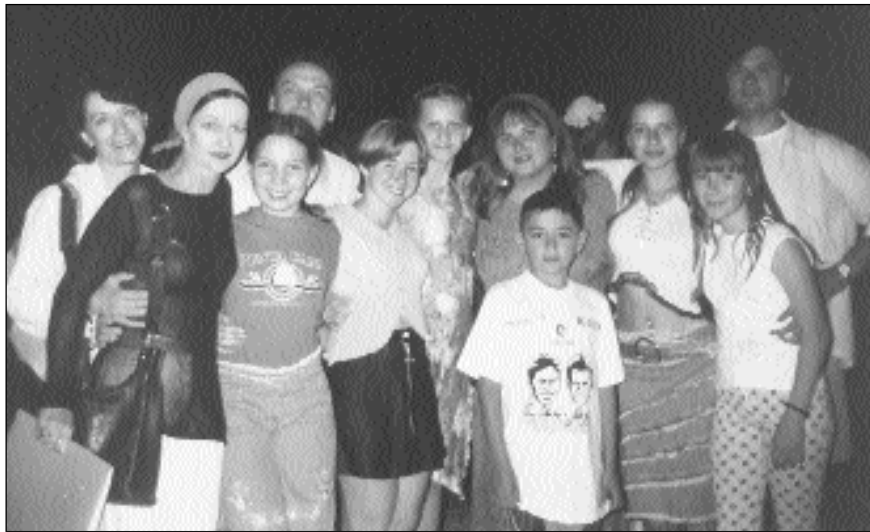
Володимир ДАНИЛЕНКО
(Скорочено. Переклад з російської і публікацію з підкресленнями в тексті підготував Олександр Фисун)

«ЗОРЯНИЙ

ЛІТО ФЕСТИВАЛЬНЕ

Мабуть, не помилюся, коли розповідь про фестиваль, що вдруже відбувається у Криму, почну і закінчу на шпальті просвітянського видання і заповню цією інформацією місце для гостросюжетних критичних чи аналітичних матеріалів. Літо фестивалне у розпалі, а фестивалний рух у розквіті і саме там, на фестивалях, можна зустріти добру компанію народних обранців чи державних діячів усіх рівнів. Декого можна побачити і серед членів журі. Попрацювати у літню пору на фестивалі не лише цікаво, але й корисно з усіх точок зору. Адже спілкування з талановитими виконавцями — це цікаво, а втручання у духовну сферу державних діячів — це не менш цікава і потрібна тема, коли є можливість зазирнути в душі непростих людей, яких приваблює активний і продуктивний відпочинок. Вони, тобто державні мужі, стають самими собою і охоче погоджуються на розмови, що стосуються їх особистого життя чи духовних уподобань саме там, в оточенні талановитих і яскравих. І не секрет, що політики проявляються у світлі зіркових променів. Бізнесмени ж поведуться інакше. Дехто намагається прорекламувати свою фірму — спонсора фестивалю, дехто погоджується на меценатську участь, бо на душу тиснуть зайві гроші, а вона вже потребує духовного харчу і відпочинку. От вам і цікаві розмови з діловими людьми, що вкладають свої кошти в розвиток культури. Так просто їх і не знайдеш і не розпізнаєш, а тут вони самі заявляють про свої уподобання.

Голова журі — композитор Ірина Кириліна та члени журі — композитор Олександр Сарацький і викладач вокалу Любов Капшук серед лауреатів та учасників фестивалю

Отже, фестиваль для професійного журналіста — поле для реалізації задумів, а робота на фестивалі — це солодка мрія і водночас — професійна потреба.

Але мова про один із кращих фестивалів регіонального масштабу, що має статус міжнародного, бо цього літа зібрав 300 юних учасників з України, Росії та Литви.

“Зоряний Симеїз” проводиться вдруже, але вже має репутацію одного з престижних

Фестиваль організований МПП “Симеїз”. Директор — Михайло Кіптенко.

Суворе, професійне журі очолювала композитор Ірина Кириліна. Серед членів журі був дитячий композитор Олександр Сарацький та голова управління у справах сім’ї та молоді Олександр Кулик. У ході роботи фестивалю вдень проводились майстер-класи. У вокалістів їх проводила відомий київський педагог вокалу Любов Капшук.

Програма фестивалю була дуже насиченою, а у вільний час діти мали змогу відвідувати аквапарк. Таку можливість вони отримали завдяки підтримці спонсорів: агрофірми “Шахтар” та аптеці “Колобок” і, звичайно ж, за підтримки селищної ради Симеїзу.

Фестиваль став подією не лише для жителів селища. Він привернув увагу всіх відпочиваючих ялтинського узбережжя, яких зацікавила можливість почути і побачити молоді таланти та і просто добре відпочити під час конкурсних виступів талановитих дітей і молоді.

А лауреатами стали Олена Білецька (Перша премія у номінації естрадний вокал), Марія Таранова (Перша премія — фольклор), Олена Кудельська (Третя премія — естрадний вокал), Анастасія Пантелеєва отримала звання Золотої принцеси поезії у театралізованому конкурсі “Біла княжна”). Приз глядацьких симпатій та диплом у номінації естрадний вокал завоювала Юлія Омельченко, а всі інші добре відпочили, поспілкувалися й отримали незабутні враження від літа 2002-го, що стало для них зоряним.

Леся САМІЙЛЕНКО

ПРОСВІТЯНСЬКІ ІНІЦІАТИВИ

ПОДАРУНОК ДІТЯМ

Справжній подарунок дітям до одинадцяти річчя незалежності зробили працівники студії “TV-Просвіта” та Українського Конгресового Комітету Америки, за сприяння якого з’явилася нова дитяча касета “Українські народні казки”. Відтепер улюблені “Колобок”, “Лисичка-сестричка та Вовк-панібрат”, “Лисичка і журавель”, “Гризонько”, “Про бідного парубка і Марку багатого”, “Телесик” можна послухати на ніч чи будь-коли, ввімкнувши плеєр або магнітофон. Сучасні діти, як правило, вже з трьох-п’яти років вільно володіють цією апаратурою, яка допомагає їм насолоджуватися тією інформацією, яка вже є обтяжливою для більшості батьків, що вийшли з казкового віку і забули насолоду, яка дається казкою для розвитку душі та фантазії маленької людини. Не всім читаються казки на ніч, але всі діти мають таку потребу. Цю проблему добре розуміють просвітяни, що плідно і щоденно працюють з людьми різних поколінь і з дітьми зокрема. Керівник проекту — Дмитро Ломачук та автор — Тетяна Негрій у своєму творчому доробку мають не одну таку роботу. Вже декілька років радує малюків та й дорослих “дитяча” касета про святого Миколая, яку діти просто завчають напам’ять, як молитву. Знає київська малеча і прекрасні дитячі програми, що готуються і проводяться Дмитром та Тетяною щороку у приміщенні Київського планетарію.

А казочки на касеті, що вийшла нещодавно, тобто “Українські народні казки”, виконують Тетяна Негрій, Ірина Боровик, Сергій Панкратьєв, Оксана Кошик, Ольга Павлишин. Пісні співають ансамбль “Зірничка” та співачка Тетяна Негрій. Музика та аранжування Юрія Рожкова та Геннадія Володька. Звукорежисурю Олександра Кадєєва.

Отримати “Українські народні казки” можна, зателефонувавши за номером: (38044) 229-49-29 чи набравши: E-mail: tv-prosvita@ukr.net, у якому ви можете дізнатися про все детальніше.

Л.С.

ХТО МАЄ ВУХА — ТОЙ

ЛАСТІВКА З ЛИТВИ

Протягом новорічних свят молода київська група “Есперанса” дала 18 сольних концертів у клубах столиці. Це — своєрідний рекорд і переконливе визнання.

Есперанса — це дивовижний сплав вулканічної енергії, експресії, неприборканої пристрасності. Пісні “Есперанси” — зримі відбитки вишуканого смаку на перетині альтернативи і прогресив-року, пікантно оздоблені дуже нетривіальними текстами, які емоційно близькі філософії другої половини ХХ століття. У власному музичному спектрі “Есперанса” настільки самодостатня і переконлива, що навіть не віриться, що дебют співачки відбувся зовсім недавно. Історії її пісень — це історії її життя, а воно в “Есперанси” також дивовижне.

Її справжнє ім’я — Надія Назарук (після заміжжя — Коцар). Вона народилася в місті Клайпеда (Литва) в артистичній сім’ї. Мама була оперною співачкою, а батько — поетом і ... дисидентом. Батьки розлучилися, коли дівчинці було лише два роки. До 12 років її виховувала мама. Виховувала в атмосфері повної творчої свободи. Називала доньку на іспанський манер — Есперансіта, навчала музиці і при будь-якій нагоді виводила на сцену. Усе змінилося, коли мамі не стало і батько забрав дівчинку в свою сім’ю. Привчена до свободи, вона дуже страждала

через брак спілкування з ровесниками. Її мрія стати солісткою ансамблю здійснилася, коли Надія в 16-літньому віці залишила дім. Вона гартувалася в різних групах — рокових і металевих. Паралельно творила власний матеріал, який чекав свого втілення.

Зрештою Надія вирішує покинути Литву, а такі аргументи, як чверть української крові в її жилах і рідна бабуса в Луцьку, визначають її вибір на користь України. У Чернівцях вона стає солісткою групи “Плай”, вивчає мову і студіює вокал у відомого педагога Марії Аронівни Когос (перша вчителька Каті Бужинської та Ані Лорак). Надія підробляє в ресторані й готує новий проект “Косморіана”. Команда заявила про себе під час відбіркового туру “Червоної Руті”-99 і вийшла у фінал. У школі-майстерні “Руті” вона знайомиться з відомим мультиінструменталістом, композитором і аранжувальником Антоном Коцарем. Цей тандем і народив проект “ЕСПЕРАНСА”, музичну основу якого склали експериментальна й альтернативна музика, прогресив-рок та World-Music.

Увесь 1999 та 2000 роки було присвячено роботі в студії. Матеріал для дебютного альбому написано ЕСПЕРАНСОЮ (тексти та мелодії) і Антоном Коцарем (редагування, гармонізація, аранжування, запис), пісні “Юлька” та “Не маю тебе” — подаровані англійським музикантом Роббі Керіганом, “Мертві

“Есперансо”

тролянди” — Едуардом Приступою (ТНМ Конго), “Литва” — Олександром Єгоровим.

На фестивалі “Пісенний вернісаж”-99 організаторам довелося спеціально для ЕСПЕРАНСИ ввести нову номінацію “За популяризацію української пісні за кордоном”. До того ж ЕСПЕРАНСА виглядала надто авангардно в контексті традиційної естрадної пісні, яку культивує “Вернісаж”.

Органічно ЕСПЕРАНСА “вписалася” у стилістику фестивалю “Перлини сезону”-2000, де теж стала лауреатом. І почалися виступи на різних імпрезах та клубних сценах.

З літа 2000 року ЕСПЕРАНСА працює з живим складом (Антон Коцар — бас, Сергій Шматок — гітара, Влад Грималь-

ський — клавішні, Сергій Стамбовський — ударні). На “Рок-Екзистенції”-2000, в акції “Револуція на граніті”, на фестивалях “Мир-Рок” та “Золоте правило” виступи гурту “ESPERANZA” були одними з найяскравіших.

На сьогоднішній день склад групи такий: Антон Коцар — бас, Валерій Косенюк — гітара, В’ячеслав Крученицький — клавішні, акустична гітара, Дмитро Колесниченко — ударні, Андрій Мороз — перкусія.

Отже, завершується робота над першим альбомом ЕСПЕРАНСИ, робоча назва якого “ЖИВЕ СРІБЛО”. Не треба бути пророком, аби передбачити успіх цього релізу: хто має вуха — той почує!

Олександр ЄВТУШЕНКО

Дорогі наші читачі!

Дякуємо вам за постійну увагу до нашого видання. Найбільша ви-нагорода за нашу працю — ваші листи. Саме вони живлять наші творчі задуми, надиктовують адреси публікацій, корегують наші знання про те, чим живе українська глибинка. А ще кожен лист дає нам підстави сподіватися, що коло наших передплатників ширить-ся. (Знаємо про всі фінансові біди, дорогі наші люди, але й надалі сподіваємося на вашу підтримку).

Друкуючи сьогодні чергову підбірку ваших відгуків про нашу газе-ту, сподіваємося на листи наступні. До зустрічі на шпальтах “Сло-ва Просвіти”!

ПІДТРИМКА

З надією і радістю розгортаю кожен свіжий но-мер “Слова Просвіти” й переконуюся, що газе-та все кращає і кращає.

Спасибі Вам за сміливість, патріотизм, само-пожертву і за ту любов Вашу до справи, яку роби-те. Це відчувається в кожному номері, в кожному матеріалі.

Невже немає на всю Україну одного-двох ме-ценатів, які б допомогли збільшити наклад газети разів у сто? Адже Ваша газета має приходити в кожна школу, кожен ВНЗ. Систематично читати її — це проходити ще одну гімназальну чи й універ-ситетську освіту. Як гарно ведете Ви тему Трипіл-ля. І автор Вадим Мицик — то золотий автор.

З повагою
Василь ЗАХАРЧЕНКО,
м. Черкаси

Давно вже збирався висловити всьому редак-торсько-журналістському собору щиру подяку за Вашу газету “Слово Просвіти”, прекрасну в усіх відношеннях.

Та взятися за перо мене надихнули потрясаю-чі “Витоки” Павла Мовчана. Боже, який глибинно-талановитий труд-дослідження. Як мудро прово-дить він читача крізь карколомні віки минулі у віки грядущі.

З хвилюванням очікую, коли “Витоки” вийдуть окремою книжкою, яка, глибоко переконаний, ста-не воістину настільною для всіх, кого цікавить, звідки ми, які, чому, для чого послані у цей світ.

З глибокою повагою
і щирою любов’ю Ваш
Микола МАЩЕНКО,
м. Київ

Дякую за підтримку, бо як приходить біда, то людина залишається одна, хоч ми всі ніби й разом.

На мою думку, структура “Просвіти” має формуватись так: коли приходить нова люди-на, за нею закріплюються один-два активісти зі старого членства. Таким чином формується “трійка”, в якій йде постійне тісне спілкування. Такий досвід роботи в світі є. Так працює Кон-сервативна партія Великобританії.

Я дванадцять років у “Просвіті”. Були часи, ко-ли до нас приходили по 150–200 осіб. А зараз 20–30.

“Русский язык загнали в гетто” — такі написи час від часу з’являються по Севастополю. І це в той час, коли й слова українського не почуєш!

З повагою
Оксана РУМЯНЦЕВА,
м. Севастополь

Прочитала оце надзвичайно змістовне інтерв’ю з дуже цікавою людиною Вол. Паськом. У захваті від його мудрості та еру-диції. Отримала насолоду від мови, якою викла-дена бесіда. Цікаво, чи це не переклад з росій-ської? Невже людина, вихована у радянські ча-си, що не має філологічної освіти, може так віль-но говорити такою багатою українською мовою?

Навряд чи це запитання заслуговує на відпо-відь, а от про що хочу дізнатися, то це про Зеле-ний Клин (де він) і Холодноярську республіку (док-ладно).

Ще хочу захистити Вас від нападок добродія з Широкого, який критикує газету за власний погляд на події. З його слів виходить, що замаху на життя Ю. Тимошенко не було. То може, і Гонгадзе не вби-то? І Гетьмана? І Чорновола?

Я люблю “Слово Просвіти” саме за гострі статті, зокрема п. Голибарда.

Галина САГАТЮК,
Херсонська обл.

НІКОМУ НЕ ВІРЮ!

ЗЛОЧИНЦІВ — У ТЮРМИ

Комуністи свідомо розбилися на час-тини, взяли різні орієнтири, створили ба-гато партій, які є, по суті, уламками КПРС, і грають між собою в опозицію. Так зване “національне відродження”, яке вигадали перефарбовані вороги, є не що інше, як “українізація комунізму”, котра, на жаль, пройшла успішно, — комунізм не зустрів жодного опору з боку корінної нації.

На Першому Всесвітньому Конгресі ви-сувалися пропозиції “Суду над КПРС”, і мені, як делегату, надіслали їх додому. Але через кілька місяців повідомили про те, що суду над КПРС не буде. “Товариство” політ’в’язнів і репресованих називає комуні-стичну окупацію “вільною Україною”?! Я бо-ровся за Україну і справедливу українську владу, але влада й Україна залишилися в руках тих самих комуністів...

● **Василь СТЕЛЬМАХ,**
Київська обл., Тетіївський р-н,
с. Денихівка

ПОГЛЯНЬТЕ, ЩО РОБЛЯТЬ!

ФОТОЛИСТ

Шановна редакціє “Слова Просвіти”!

Товариство Запорізького об-ласного об’єднання “Просвіта” ра-зом із демократичними партійними і громадськими організаціями м. Запоріжжя з нагоди 11-ї річниці Не-залежності України провели уро-чисту ходу центральною вулицею до Фестивальної площі, де мав від-бутися мітинг. Та, на здивування учасників урочистої ходи, підмос-ток, на якому мали виголошувати промови представники партій і гро-мадських організацій, був закида-ний ось таким непотребом, що на світлині.

Влада вже вкотре показує своє справжнє, антиукраїнське обличчя. Жодного представника від влади на мітингу не було, хоч запрошення і заявка на проведення ходи були подані за місяць до означеної дати.

Т. ШЕВЧЕНКО,
голова ЗОО ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

РОЗДУМИ ВГОЛОС

ний, життєлюбний, не злий, розумний та імпульсивний. Імпульсивність його свідчи-ла про велику силу психіки і волі.

У злагодженої і гармонійної особистос-ті Чорновола було поєднано і розум, і пси-хічну силу. Недаремно в таборах позбав-лення волі його називали Генералом усі без винятку, а охорона і обслуга таборів, потрапляючи під його вплив, мимоволі по-рушували інструкцію режиму утримання.

Передчасна смерть Чорновола, як би майстерно не була замаскована під “не-щасний випадок”, це все ж таки насиль-ницька смерть.

На сьогодні в Україні ми маємо довгот-ривалу економічну і політичну кризу. До всіх гілок влади прийшли олігархічні ко-румповані і кримінальні клани, котрі поз-бавлені національної свідомості. Держава втрачає імунітет проти широкомасштабної і всеохоплюючої повзучої експансії імпер-ської Росії. Над Україною нависла реаль-на загроза втрати незалежності. Під виг-лядом економічної, політичної інтеграції і культурної співпраці з “братерським росій-ським народом” в Україні поширюються капітулянтські настрої. Лихо насувається на Україну, а будити народ, бити на сполох — нікому. У державі немає національного лідера.

У глухому, темному, а інколи і в про-світленому середовищі суспільства несві-домо, стихійно все частіше висловлюєть-ся бажання мати над собою сучасного диктатора Сталіна — “він би навів порядок у державі”.

Це симптом тривоги. Потреба мати свого національного вождя, потреба мати свого національно свідомого патріотично-го Президента, такого собі гетьмана з бу-лавою, — це вимога української громади. Український народ потребує месії.

Де ти, гетьмане України? Відгукнись. Громада просить.

Олександр ЧЕРЕДНИЧЕНКО,
м. Київ

ГОЛА ПРАВДА

ТО ЧИ БУДЕ У НАС МАЙБУТНЄ?

...Фрази про те, що діти — наше майбут-нє, зрідка чуємо. Але надто далеко від тих фраз не йдемо. А майбутнє може бути жах-ливим. Народжуваність катастрофічно па-дає. Водночас матері, сім’ї, які вирішують продовжити рід, не мають ніякої підтримки. З вагітних за кожний аналіз, за кожний рен-тген, інші медичні послуги вимагають гро-шей, незважаючи на те, що більшість із них не працює і не стоїть на обліку по безробіт-тю, або інколи за розповсюдження газет або шляхом іншого підробітку одержують декіль-ка гривень. Як будуть матеріально забезпе-чувати дитину, бояться й думати. Про її ду-ховний розвиток ніхто й не говорить. Сотні дітей бомжують. Молодь, члени молодих сі-мей спиваються, наркоманять, ідуть на зло-чин. Ростає кількість убивств, мученицьких смертей, знищується природне довкілля. Трагічних подій сьогодні й майбуття не перелічити. А владні структури, складається враження, зайняті одним: організацією пиш-них свят без національного змісту, заграван-ням з однією категорією людей, не зважаючи на безпросвітність інших. То чи буде в нас майбутнє за такого способу життя?

● **Гнат БІЖИК,**
м. Нова Каховка

ЛИСТ ЗДАЛЕКА

Відіслав Вам майже все, що я видав тут на чужині. Сподіваюся, що маю право висловити свої думки.

1. Треба від “Просвіти” видати про голод 1933 р. в Україні. Не можна погодитися, щоб за цю всенародну справу взялися якісь місцеві організації. Мені пишуть про намір видати в Австралії матеріали “Злочин” і запитують, чи будуть там уміщені накази про потребу вбити Т. Д. Боровця-Бульбу. Чи буде там згадано, що М. С. Пронченка гестапо розстріляло як “комсомольського” поета за доносом голови “похідних груп” на півдні України Горбачева? Страшно говорити про це. Але це факт!

а. Слід би видати також вірші, оповідання про той голод, також вірші М. С. Пронченка.

б. З’ясувати, чому за 11 років незалежності України її урядові органи нічого не зробили для дослідження причин голоду й нічого про нього не видали, як замовчують і сучасний фольклор українського народу.

г. Українська пошта мусила б до річниці голоду, перед річницею й після неї видати спеціальні поштові марки, також з підрізаним комуністами хрестом про голод 1933 р.

2. Не маємо права махнути вишитим рукавом: “Та якось воно то буде, бо так ще не було, щоб якось не було!..” (тро-

ВІД ІМЕНІ РОДУ

хи змінив я вислів крайнина Є. Маланюка.)

Надсилаю до газети коротке повідомлення про долю мого роду.

З пошаною
Юрій СЕМЕНКО
з Німеччини

ДОЛЯ СЕМЕНКІВ

Село Михайлівка (на Криворіжжі) — колись кріпацьке (власність ген. Синельникова), а за більшовиків — колгоспне — в рік народження мало близько 300 господарств. Коли восени 1941 р., уже за німецької окупації, я приїхав у Михайлівку (після повернення 1937 р. в Україну з Архангельської області, куди заборотили нашу родину, мені було небезпечно відвідати тут родичів), то майже нікого не застав із рідних. Доля деяких із них така:

СЕМЕНКО Гордій Корнійович, народжений 1863 р., мій дід по батькові, помер голодною смертю у квітні 1933 р.

ШЕВЧЕНКО, уроджена **СЕМЕНКО, Мар’яна Корнійівна** померла з голоду на перший день Великодня в квітні 1933 р. Її чоловік Василь помер із голоду на тиждень раніше.

СЕМЕНКО Степан Гордійович, мій рідний дядько, також селянин, помер від голоду в квітні 1933. Його дружина Надія повісилася з горя згодом. Його син Олекса, народжений 1922 р.,

брав участь 1941 р. в організації Української поліції. Коли побачив, що вона займається пляцтвом, солдатками та вивозом, з наказу німців, молоді до Німеччини, пішов добровільно на фронт. У квітні 1945 р. потрапив до советського полону. Отримав 20 років табору в Ярославській області Росії, де й помер.

СЕМЕНКО Григорій Гордійович, народжений 1894 р., покинув село, тікаючи від колективізації в 1930., працював шахтарем на копальні ім. Дзержинського в Кривому Розі. Згодом був заарештований і три роки “відбував покарання” на будівництві каналу Волга-Москва.

СЕМЕНКО Сергій Гордійович, народжений 1887 р. (мій батько), заарештований восени 1929 р. і по статті 54/8–10 Кримінального кодексу Української РСР засланий у “поправно-трудова табори за межі України” на півночі Росії, де й пробув (спершу на л. з. в Архангельську, а згодом, від 1933 р. л. 4 на станції Пермівлово Плесецького району) до середини 1937 р., 6.2.1944 р. був заарештований знову. Помер 9.3.1953 р., на дев’ятому році нового ув’язнення, в Криворізькій тюрмі.

Доля двоюрідних братів мого батька така:

СЕМЕНКО Харлампій Романович, мій хрещений батько. За соцстаном — середняк. Його родину викинули з хати одночасно з нашою. Заарештований 1929 р. і пройшов разом з моїм

рідним батьком ті самі етапи ув’язнення. Перед смертю працював у Пермівловому на випалюванні деревного вугілля.

СЕМЕНКО Гнат Іванович помер у в’язниці Мусіївці, камера 17, біля Кривого Рогу навесні 1933 р. Його дружина померла з голоду дома.

Його сина **СЕМЕНКА Івана Гнатовича** большевицька ЧК розстріляла в рідному селі 1920 р. за те, що селяни під його проводом роззброїли “продовольчо-розверсточний” загін комуністів. ЧК взяла батьків Івана як заручників, загрожуючи розстріляти їх, якщо син не прийде зі зброєю до них. Він прийшов.

СЕМЕНКА Олександра Івановича за відмову вступити до колгоспу викинули серед зими 1931 р. з хати, заборонивши односельчанам приймати його до себе. Син від цього простудився, втратив унаслідок хвороби слух, а згодом мову. Помер у 1933 р. Дядько працював перед війною конюхом на одній із копалень станції Мудрена, Кривий Ріг.

СЕМЕНКО Никанор Іванович помер з голоду навесні 1933 р. біля села Таранове, поблизу Михайлівки, повертаючись додому з Кривого Рогу, куди ходив на заробіток хліба. Це можливе тільки в “країні робітників і селян”: хлібороб іде до міста роздобути харчів. Дружина померла також з голоду.

Так большевики вигублювали українські селянські родини. Так комуністи нищили і тепер нищать український народ.

Такої ж приблизної долі зазнали й родичі по лінії матері. Ця ж сама доля спіткала й інші ро-

ЧУТКИ

БРЕХНЯ ЧИ ПРАВДА?

Нещодавно з учнями “спустився з гір” — пройшли всю Чорногору, і тамтечки — між Говерлою і П’єтросом — діти були шоковані будівництвом у заповіднику чиеїсь дачі. Але ж:

“Біосферні заповідники є природоохоронними, науково-дослідними установами міжнародного значення, що створюються з метою збереження в природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери.”

(Витяг із Закону України про природно-заповідний фонд України)

Важкий підйом від села Говерла звивистою гірською дорогою закінчився аж під вечір на сідловині між двотисячниками Говерла і П’єтрос. Уже в темряві встановили намети. Заночували. На світанні, збираючи хмиз, звернули увагу на те, що галлявина, де стояв наш табір, була вщент витоптана і під деревами хижо зблискували порожні пляшки з-під горілки, пива, вина. У глибокій канаві висів чорною зміною броньований телефонний кабель, він і вивів нас до свіжо-забитого фундаменту із величезних валунів. Біля підсобних приміщень для робітників стояли машини. Овеча отара, торохкаючи дзвіночками, пропливала повз нашу стоянку. Підійшли пастухи, поручалися, попросили сигарет, на хвилику підішли до багаття й, киваючи на витоптану галлявину, притишеними голосами повідали, що тут недавно гуляв Сам — “приливав” власну дачу: “Ондики вже й фундамент виклали, до зими палац буде; тільки як овець гнати будемо до паші — тутка охорона не пускатиме. Та й туристам прийдеться попід урвище дертися, а файну дорогу перекрили, шкода”.

Втягнувши голови в плечі, рвучко піднялися й побігли з отарою. До нас прямували єгері, ввічливо, але сухо попросили згорнути табір і забиратися геть. Тільки ж куди? — до інших територій і земель, що належать до всесвітньої глобальної мережі біосферних заповідників (витяг із Закону України про природно-заповідний фонд України)?

А Ви про це чули?

Юрко СЕМЧУК

СЛІВ ІЗ ПІСНІ НЕ ВИКИНЕШ

В Україні протягом десятиліть ХХ століття, відповідно до політичної ситуації, була більшовицька ортодоксальна історіографія, підпорядкована й керована компартійними структурами. І тільки з 1991 року, в результаті здобуття Україною незалежності, розпочався новий розвій української історичної науки відповідно до українського її бачення. До праці були залучені висококваліфіковані й патріотично налаштовані фахівці-історики. Відпрацьовувалося перекладення на всіх етапах суспільного розвитку власної історії шляхом виокремлення її щонайменше з двох історичних культур — російської та польської. Себто, це була ідентифікація українців на історичних і культурних засадах. Відтепер українці мають змогу вивчати історію свого народу, свою історію. Є в ній яскраві й не дуже сторінки, але головне те, що написана без упередженості та тенденційності.

У багатотомовій історії ми бачили і зрадників, і відступників. Забудьмо одних, пам’ятаймо про других, щоб, бува, не взяли їх вороги наші за своїх, майстерно підробивши ту ж саму історію. Бо тоді на чому стоятиме наша держава?

Щойно світ, що називається, зійшовся клином. Два “братні народи” — російський і український, вирішили внести чергові корективи у спільну історичну минувши-

жави і в мою фортецю — мою домівку: випустити “качечку”, а відтак дати цьому наукову, чи то пак, псевдонаукову інтерпретацію. Так що у який бік піде “скоординування” (спочатку підручників для навчальних закладів усіх рівнів акредитації), не важко здогадатися. Непокійте і те, що очолюють відповідні спільні українсько-російські робочі групи люди, далекі від справжньої історичної науки, хоч і “уповноважені заявити” від урядів України та Росії, — віцепрем’єри Володимир Семиноженко та Валентина Матвієнко.

Проблема вдосконалення підручників завжди актуальна і є в компетенції Міністерства освіти, Академії педагогічних наук та інших освітянських установ. У такому разі нівелюється політичний претекст, викликаються важелі тиску, відпадає потреба щось узгоджувати будь із ким тощо.

З часу незалежності українці намагаються ідентифікувати себе як окрема генетична нація, щоб, урешті, запобігти її вимиранню. У такому процесі автохтонні виявляють притаманні лише їм власні історичні, культурні й психологічні особливості. Разом із тим проходять резидентифікація з неподібним тієї частини населення, котра ще недавно ідентифікувала себе “руськими”.

ЯК СВЯТКУВАТИ ПЕРЕЯСЛАВСЬКУ РАДУ?

Уся наша історія рясно полията кров’ю мучеників. Тут уже справді “слів з пісні не викинеш” — тим мучителем українського народу була Росія. Страждання за волю народу обернулося цариною духовності і складає нині основу патріотизму і національної гордості. Різні інсинуації, на кшталт “узгодити взаємоприйнятне висвітлення важливих і суперечливих моментів спільної історії”, з посиланнями на практику демократичних держав, неприпустимі. У даному разі це було б і недемократично, й глибоко нерівноправно. Адже “взаємоприйнятне” висвітлення потребують історичні пласти і моменти від козаччини і гетьманщини до відновлення УНР; для чого і кому потрібні були голодомори і переселення народів; проти кого боролася і ким була розгромлена ОУН—УПА та ін.

Будемо сподіватися, що не повториться вже більше “Переяславська рада” і ми відтворимо свою, ніким не відкореговану, історію України, назовмо справжніми іменами всіх, хто віками нас гнобив, зневажав і намагався знищити всю українську націю. Ні, не до помсти закликаємо, а до справедливої оцінки всього нами пережитого. Щоб прийдешні покоління пам’ятали тих (і пишалися), хто у боротьбі здобув Незалежність і відстояв об’єктивність та чистоту української історичної науки.

Іван ВАНАТ,
м. Тернопіль

ГАНЬБА!

ДОНЕЦЬКИХ ШКОЛЯРІВ ЗМУШУЮТЬ ПРОСИТИ ПОЛІТИЧНОГО ПРИТУЛКУ

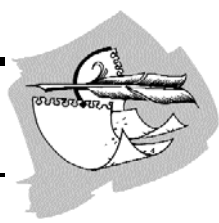
Є листи, що дають немов рентгензнімок за давньої хвороби нашого суспільства — злочинної погорди та байдужості до людської долі. Заступник голови Донецької організації ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Марія Олійник розповіла у листі на ім’я народного депутата, шеф-редактора газети “Слово Просвіти” Павла Мовчана про те, як підло вчинили у школі № 78 Кіровського району Донецька з 16-ма дев’ятикласниками, котрі вчилися тут українською мовою: 9 вересня їхнім батькам оголосили, що десятого класу не буде, бо немає вчителів, які б викладали предмети українською мовою.

Постає відразу кілька запитань: чого можуть навчити у школі, де й поняття не мають про елементарні права людини? Що зробили працівники міської й районної освіти, аби не допустити дискримінації українських школярів та їхніх батьків? І що про нашу державу та її чиновництво мають думати ці молоді люди, яких поставлено перед фактом непотрібності їхнього навчання рідною мовою? До речі, це пряма підстава просити політичного притулку в будь-якій демократичній країні, де проживає українська громада, — чи то в Німеччині, чи то в Канаді. Ми цього прагнемо?!

Батьки учнів, які змушені проситися в якийсь 10 кл. із російською мовою навчання, категорично проти такої перспективи. Адже дев’ять років їхні діти вчилися українською! Чому ж вони мають почуватися непотребом уже на порозі самостійного життя?! Чиновники твердять, що в класі має бути 25 учнів, а батьки самі мають займатися наповнюваністю класу. Але ж коли відкривався цей клас, у ньому було тільки 16 школярів! Усі дев’ять років. Отже, його відкривали саме для того, аби познущатися з дітей?

Марія Олійник надіслала у редакцію копії заяв голові Донецької облдержадміністрації В. Януковичу, міністру освіти В. Кременю, начальнику головного управління освіти Донецької облдержадміністрації В. Тесленку, міському голові О. Лук’яненку, голові Кіровського райвиконкому м. Донецька В. Меші, в якій звертається увага чиновництва на те, що в ЗОШ № 78 і цього року теж є 9-й клас з українською мовою навчання... Невже й цих дітей наступного навчального року чекає шовіністична екзекуція?! І їм теж доведеться шукати притулку по російськомовних школах?

Остап СВИТЛИК

Олександр ШАРВАРОК

СЕРЕД СНІВ ЗОЛОТИХ, СЕРЕД ПОПЕЛУ Й САЖІ...

ТРИПТИХ

I
...і крик, і зойк, і сором, і ганьба...

II
...і вітру сплеск різкий,
пірамідальний —
поміж учора й завтра
знак прощальний,
і — дрож камінна в нелінях-дубах,
коли я тілом кору зігрівав...

III
...я себе запитую: дива
іще приходять лагідно і тихо?
чи ними хто наповнився, задихав,
немов удруге світ оцей зустрів,
коли цей світ дотла ще не згорів,
не щез під хвилиною,
не зник у павутинні?..

...і зайчик сонячний —
худий, худий, аж синій —
із фар авто до мене поспішив,
у вічі глянув — очі засліпив...
15.04.01

* * *
перелітуємо в яскрині
перезимуємо в числі
крило рахманної ріллі
одверне запах тліні
і тінь
безсмертної землі
подовжить наші тіні
1993

* * *
“Може, якось та хтось мені
правду розкаже...” —
так він думав колись
серед юних образ,
серед снів золотих,
серед попелу й сажі,
між фальцетів,
що часто зривались на бас,
між басами, що звіку ошукують нас...
Загострилися дні,
і округлились поспіхом дати,
стало мультко від спогадів
і порожнин.

(Правда тільки у Бога — її не дістати,
і покласти не можна
мигцем на божник).

Сам собі висповідуйся —
ти не сторонній
благодаті і злу, торжеству і журбі...
...що ніхто не завважив тебе
у короні —
то байдужки, бо й правда
сама у собі;
що розп'яття і досі тебе оминає —
то байдужки, бо правда
тебе розпинає,
і отут вона вся, де спинається серце...
...ти розкажеш її не для когось —
для себе...
1999

* * *
... за спілим гроном глоду
ще видно край вчорашнього життя —
він чимось дуже схожий на свободу,
приречену на тлін і забуття.

Сіяй, мій глоде, в сутінках осінніх!

... а зайде сонце, і загусне мла,
зберуться знову полудневі тіні
навколо мене, мовби круг стола.

Що їм сказати?
Глід уже поспів?
А я втомився чистити конюшні?..
...я заспівав чи, може, захрипів —
затанцювали тіні непорушні:
така гульба! Така безпечна гра
у невмируще після втрати лику!..

...глід багрянє, морщиться кора,
од віч сховавши таїну велику...
12.09.98

* * *
Заграє бубон метушливий, у танок
товариш вийде, вдаривши об поли,
а ти шукаєш вічної опори,
стоїш, мовчиш, вгрузаєш у пісок —
ти од такої радості одвик!
“Печерне щастя...” —
подумки завважиш...

...але ж на що оперся твій товариш,
злітаючи над кучері трави?..
15.05.00

* * *
Від ярої юности до берегів
розважної зрілості мчав без озиру.
Було мені тепло
в обіймах підзимку,
я щиро сміявся із гніву богів:
життя — це надовго, назавжди, навіки,
хоч би й хуртовини чи повени шал!..

...конечности досі не знає душа...
...та прагне сльоза під вологі повіки...
1999

ПАМ'ЯТІ СОЛОМІЇ ПАВЛИЧКО
Хоч як до вічності гукай,
життя завершується просто —
так скута кригою ріка
єднає час і простір,
щось від безсмертя однімає
і до безмежжя додає,
неначе те, чого немає, —
єдине, що насправді є.

* * *
Запахнуть любисток і м'ята,
роса із небес упаде.
Це вечір до мене іде —
іде моя втрата
часу, що лишається всім,
краси, що забудеться мною...

... і знову — стіна за стіною,
нізвідки стіна й звідусіль...
1998

* * *
подовшали тіні
день розлучився
з яблуком у моїй руці
стали важкими й помітними числа
в полум'ї золота і каганців
сутінок визолив барви

...от і дійшов пори
втрати і забави —
долі і гри...
11.09.00

* * *
Як наше слово прагне глибини,
як подумки блукає глибиною!
...а джерело увіч зажебонить

і сказане розплескає з водою...

Як наше слово прагне висоти —
зорею пирсне і сльозою зблисне!
...а зірка й до землі не долетить
і сказане закреслить незумисне...
23.06.91

СТАНУТЬ ДАВНІ ДРУЗІ ВОРОГАМИ

I
не помирять
ні вино з Масандри ні пергамент
стануть давні друзі ворогами
байстрюками сиріт

II
зійдуться грані
крапне сльоза з ропи
де той останній
що друга собі купив

III
чоботи незнайомця брудні
ноги брудні хоч і миє в річці
каже що ворог мені
аж у наступному тисячоріччі
дякую правді в лице
воно наді мною схилюлось
хтось би злукавив а цей
тільки зламав мій стилос
1999

КАНІВ. Пейзаж

Буває так, що мимохіть
у розімлілому тумані
я спотикаюсь об рахманні
ознаки й обриси століть:
тут кручі, мов гірські орли,
на землю дивляться згори,
тут ще сопілка грає та
до жалю жаль гукає,
тут поцілунки нелукаві,
як це було ще до Христа,
тут мохом камінь оброста,
бо мох закоханий у камінь...

... тут Каїн з Авелем...
і Канів біблійні згадає літа...
26.05.00

* * *
Упорядкувай чи ні
ночі свої і дні
розповідаю зануди —
прийдеш в нікуди!

Совість буди — не буди,
а не спостиш гріха,
там, де ти молодий,
радість іще глуха.

Стій! Зупинися! Оглянься!
Перед обличчя глянем —
зморшкують лице...

...був сподіванцем.
словообранцем,
будеш — в руці олівцем...

...чи мозолем на пальці...
5.10.00

РОБОТА

...робота завжди знайдеться...
он там
смітник торішній — це (затям!)
уже завершене життя...
а там
циганка стегна розлучає,

іде-пливе, перестрічає...
(це щось, напевне, означає,
та, не осповлене ніким,
судомить горло, наче дим
давнім спаленого збіжжя...)

...це—плин,
це — клич,
це — роздоріжжя,
і не сумісність, а — суміжжя...
8.10.00

* * *
Літак летить не швидше, ніж світанок,
ти поглядом підштовхуєш його —
багряного, неначе шурхіт шпанок,
і срібного, як росяний жаргон
близенько десь: он там, за Березанню,
а може, за обніжком темноти,
куди сьогодні дійдеш, але завтра
уже не доведеться йти...
1998

* * *
За кожний подих, подив кожний
плачу холодним потом самоти...

...мене страхає надлишок безбожних
так само, як і надмірок святих...

Рука руки давно не відчуває
і не болить від потиску, а десь
тотемний звір у погляді ховає
мене всього і світ оцей увесь.
31.12.99

* * *
На перетині вір
хрущ і звір
і розрадіть мене, й зрозуміють.

Я втомився від правди,
від крові офір,
переживши ганьби
і захоплення міру.

...а любови пісок
до сьогодні сухий,
він мене засипає, як мушлю —
висповідані мною великі гріхи
не струшу із душі,
не роз'ятривши душу...
28.05.99

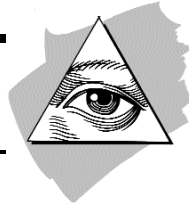
* * *
...так, ми ішли...

У нас немає
того, що зроду-віку не було,
хіба що з непрочитаних романів
засяє давнім гонором село
назустріч світу і супроти світу —
такий нерозповсюджений мотив!..

...та ще слова погоничами міту
вряди-годи озвуться з темноти...

...так ми ішли
між стовбурами літер,
мов до живої пам'яті хрести...
26.12.99

ч. 27 (143), 5–11 липня 2002 р. • “СЛОВО Просвіти”

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

Слово *religia* (лат.) означає певний комплекс взаємопов'язаних **понять**: *re* — повернення, звернення, зворотне; *ligare* — пов'язувати; *liga* — зв'язок. Отже, релігія — це певне сполучення переважно духовних та інтелектуальних можливостей розуміння Світу через вивчення характеру зв'язків між системами різних рівнів, зокрема й між Творцем та Його створіннями.

1. MEMENTO MORI

Тобто, пам'ятай про смерть. Кожна народжена людина обов'язково помре. Це одна з небагатьох абсолютних істин цього світу: обов'язково! Причому, чим довше живе і чим довше зберігає здатність мислити, тим частіше ставить собі два запитання: для чого людина живе? Що буде після смерті?

Особливо гостро ці питання постають тоді, коли на наших очах помирає хтось із рідних, близьких нам людей, коли треба померлого обмити, передати, кілька разів перекладати, коли небіжчик упродовж кількох днів лежить у труні посеред хати, випромінюючи потужний фон постраху, паралізуючи свідомість, створюючи відчутний тиск на психіку і наповнюючи душі присутніх болем і тривогою, яка не підвладна людській волі.

Тризна, поминки, поминальний обід — це спроба вирватися з обіймів непогамованого тваринного страху, сумнівів і почуття провини перед померлим у середовищі тих, хто, як правило, виявляється непередбаченим до цієї зустрічі з абсолютною, очевидною, незмінною (природною!) істиною людського буття.

А це ж тільки зустріч на боці свідків. Бо потім, через певний час, кожен обов'язково (!) опиниться в ролі головної дійової особи цього одвічного спектаклю з останнім актом, що грається для нього персонально...

Класичний матеріалістичний світогляд стверджує, що смерть тіла — це абсолютний кінець усього сущого для померлого індивідуума: спектакль закінчено, впала завіса, а за нею — нічого.

Нині вже не тільки ідеалістичний (і не тільки суто релігійний) світогляд виходить з того, що матерія може бути живою (одухотвореною) і мертвою (бездуховною).

У сучасному світі існують сотні теорій (у тому числі й таких, що не мають нічого спільного з релігією), які по-своєму пояснюють явище духовності. Зокрема, й загальна теорія систем, біля джерел створення і удосконалення якої стояли такі стовпи мислення як Роджер Бекон (серед багатьох його винаходів слід нагадати про створення сучасного календаря, введення через триста років папою Григорієм III, та пороку — 1242 р., що поклато початок створенню вогнепальної зброї), Леонардо да Вінчі, П. К. Енгельмайер, В. І. Вернадський, Г. С. Альтшуллер, Едвард де Боно, В. М. Сідоров та інші.

Теорія систем — у її сучасному трактуванні — сприймає будь-який об'єкт як нерозривну цілісність трьох частин: машинної, апаратної і приладної. Машинна частина об'єкта (системи) приймає, перетворює, передає і використовує енергію; апаратна — приймає, перетворює, передає і використовує речовини; приладна — приймає, перетворює, передає і використовує інформацію.

Прикладом може слугувати не тільки суперсучасний літак чи підводний човен, а й звичайна електродріль або навіть середньовічна система автоматичного регулювання рівня води на річках Німеччини. І, звичайно, кожна жива істота, зокрема й людина.

Генріх Альтшуллер не вживав визначення **дух**, проте серйозно розширив поняття **поля** і ввів принципово нове поняття — **реполь** (речовина + поле сил), розглядаючи його, як складову частину, "молекулу" будь-якої функціонуючої системи. Наприклад, у функціонуючій системі **морський транспорт у Заполяр'ї** функціонуючим елементом є **криголам**, який використовує певну **енергію** і створює **поле сил**, завдяки чому стає можливим ламати лід, утворюючи прохід для каравану суден. Але й сам криголам являє собою систему **реполів**, тобто конструктивно-технологічних елементів, більше чи менше "заряджених" різними полями: механічними, гідравлічними, тепловими, акустичними, світловими, електричними, пневматичними, електронними тощо.

Якщо якийсь окремих елемент системи не оснащено полем (тобто цей елемент не має відповідного поля у своєму розпорядженні), то як він тоді зможе функціонувати? Навіщо він тоді взагалі потрібний? Жива здорова людина складається виключно з реполів, бо жодна її клітина не може бути мертвою, "незарядженою", непольовою.

Г. Альтшуллер сформулював вісім законів існування і розвитку систем, останній з яких — **закон збільшення репольності** — стверджує, що удосконалення всіх систем відбувається через розвиток польової частини **реполів**, тобто шляхом зменшення питомої частки, обсягу і ролі **ре-**

човин з одночасним збільшенням обсягу, підвищенням рівня, потужності і впливу **полів**.

В ідеалі це означає такий розвиток і функціонування систем, коли кількість речовин у реполях зменшується до нуля, натомість їх польове оснащення збільшується і удосконалюється: від механічних до теплових, далі — до електричних, електронних, оптичних і т.д., із залученням полів інформаційних.

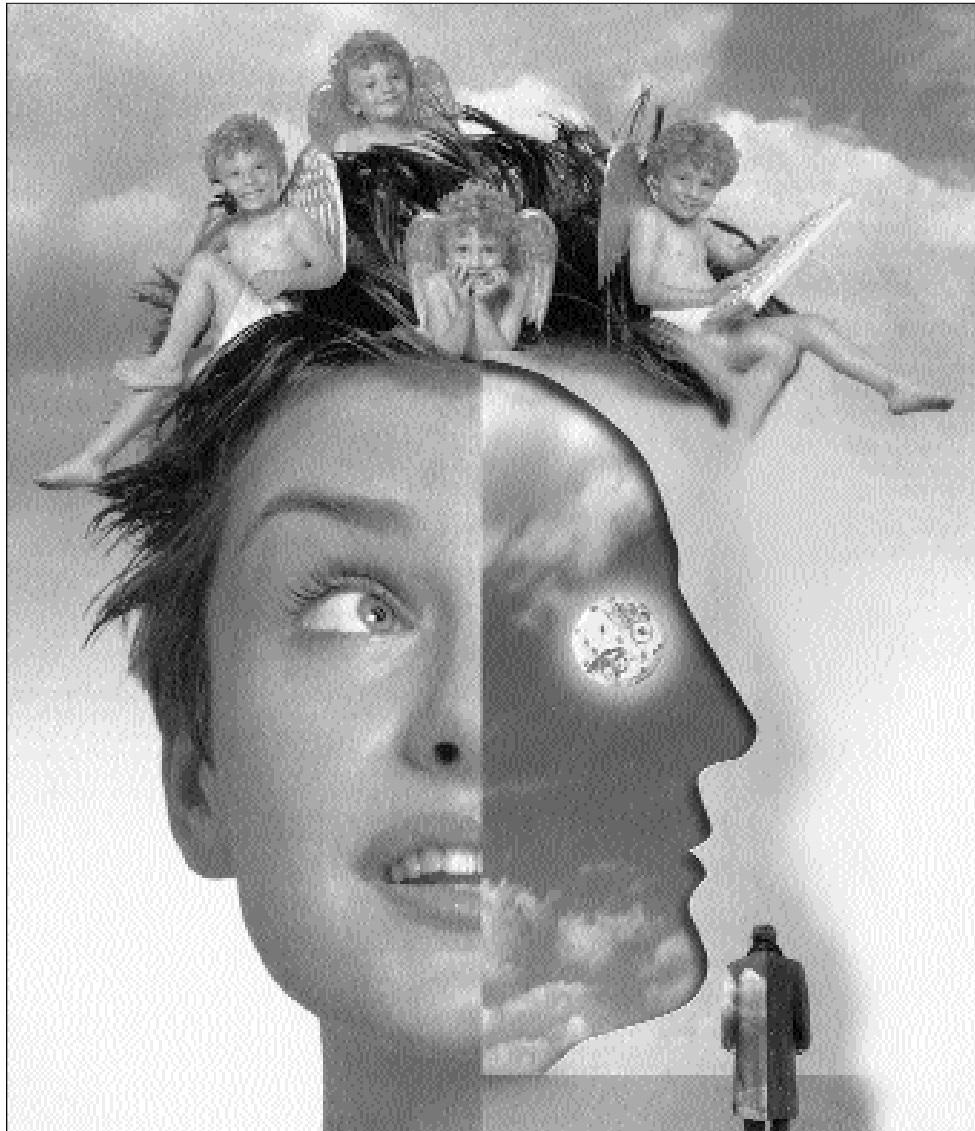
Бо що то є таке — ангел? Це такий системний об'єкт, у якому майже (або зовсім) відсутня **речовинна** складова конструкції, проте існує необхідна **енергетично-інформаційна** складова. В епоху стільникового зв'язку вже ніхто не сумнівається у можливості "безречовинного" існування інформаційно заряджених енергетичних полів і їх керованого переміщення у просторі. *Ангел — це досконалий реполь*, в якого, крім енергії і інформації, є також центр автономного функціонування і керу-

каталогу на початку 70-х років минулого ХХ століття подружжям вчителів Кириан зі Ставропілля.

А вже 1980 року, на першому Всесвітньому конгресі з психотроніки у Празі, було повідомлено про створення американськими вченими атласу аурі людини, підготовленого в процесі дослідження ефекту Кириан, у тому числі: під час фотографування різноманітних психічних станів людини, спровокованих у широкому діапазоні почуттів і емоцій на в'язнях-добровольцях.

Трапляються поодинокі особи, котрі від природи мають дар бачення людської аурі. Вони стверджують, що аура відривається од тіла в момент смерті. Факт "відриву душі від тіла" підтверджено в численних описах вражень пацієнтів доктора Раймонда Моуді, який аналізував розповіді хворих, котрі пережили клінічну смерть, і розповів про це в свого часу популярній книзі "Життя після життя".

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

За сталінських часів моєї юності влаштовувалися дискусії на тему "Наука і релігія". Власне, це були не дискусії, а такі собі самодостатні (з точки зору їх авторів) риторичні монолози: "В чому полягає реакційна суть релігії і войовничого клерикалізму? Реакційна суть релігії полягає в тому, що!..."

вання, який ми називаємо свідомістю.

Не всі люди перетворюються в ангелів, але у всіх у момент смерті душа (поле) відірветься від тіла.

Чому? — питає. Тому, що у світі **реполів** існує можливість окремої взаємодії (спілкування) **полів** різних реполів. А отже, **поле сил** будь-якого об'єкта (системи) існує, за великим рахунком (або великою мірою), незалежно від **речовинної частини** цього об'єкта. Зв'язок між **речовиною** і **полем** об'єкта є тимчасовим. Рано чи пізно, але настає момент (або період), коли невидиме поле відділяється од видимої речовини; так само, як **теплове поле** нагрітого сонцем вдень пляжу відділяється від піску ввечері.

І чим примітивніший реполь, тим легше і швидше відділяється від нього поле.

Еманацию (випромінювання) душі можна побачити, якщо сфотографувати людину в певному частотному полі. Причому, в залежності від кольору і форми еманції, можна діагностувати стан душі конкретної людини. Цей фізичний ефект було відкрито і введено до міжнародного

Існує багато точок зору і теорій щодо комунікації в системі "цей світ — той світ". В молитві "Вірую" вимовляємо такі слова: "...Вірую в Святу Вселенську Апостольську Церкву, спілкування святих, тіл воскресіння..." Варто замислитися над останніми чотирма словами, особливо щодо **спілкування** (комунікації — кого з ким?) і **тіл** (у тому числі: інформаційно-енергетичних). Навіть якщо хтось переконаний, що тут маємо справу з комунікацією на дорозі з рухом в один бік, все одно треба пам'ятати, що на ній впевненіше почуваються ті душі, які не обтяжені гріхами.

"Memento mori!" — з посмішкою вітаються члени ордену камедулів. Тобто не гріши, тримай совість у чистоті, тоді й душа радітиме і не переживатиме трагедії смерті тіла, бо знатиме, що матиме вічне життя. Життя поля, яке відірвалося од обмежень, що їх накладає речовина. Життя в світі досконалих реполів.

Далі буде.

Євген ГОЛИБАРД

РЕПЛІКА З ПРИВОДУ

А ЩО КАЖУТЬ УЧЕНІ

"Дві речі свідчать мені про Бога: зірки наді мною і совість у мені."

Іммануїл КАНТ

"Я довго міркував і довго сумнівався, Чи є на Землю погляд з висоти; Чи може, все тече наосліп, без порядку І волі з неба брак у Всесвіті. Проте, розглянувши світил небесних ладність, Землі, морів і рік пристойність та порядність, Природи явища, дня й ночі перемену, Я визнав: нас створила Божа сила."

Михайло ЛОМОНОСОВ

"Науки — сестри релігії; в тому сенсі, що вони розкривають частину законів, які керують Всесвітом і життям людини. Таким чином, це сходинки, що ведуть до віри в Бога."

Г. Дж. СІЛЕЙ

"Тільки мале знання віддаляє від Бога; велике знання — знову наближає до Нього."

Френсіс БЕКОН

"Я — християнин. Це означає, що я вірю в Божественність Ісуса Христа, так само, як вірив Тихо-Браге, Копернік, Декарт, Ньютон, Лейбніц, Фертман, Паскаль, Гримальді, Ейлер... як всі великі астрономи і всі великі математики минулих віків."

Огюстен Л. КОШІ

"Невіра в Бога є, зазвичай, наслідком лінощів, нерідко — забобонів, але вона ніколи не може бути підставою для того, щоб пишатися собою з цього приводу."

Дж. РОМЕНС

"Нерелігійні — це, переважно, ті, чий науковий знання поверхові".

А. Г. САЙС

"Загальним враженням від моїх тривалих життєвих спостережень є те, що у великих людей обидві ці якості — знання і віра — пов'язуються одне з одним, причому, з такою інтенсивністю, яка зовсім не властива розумам обмеженим."

Г. В. ОКЛЕНД

"Матеріалістична концепція світу є характерним показником переконань вчених третього або четвертого сорту. Тоді, як найбільш обдаровані представники науки схильні скоріше до ідеалізму, ніж до матеріалізму; вони або благоговійно віруючі, або, як мінімум, шанобливо обережні в своїх вироках стосовно релігії."

В. Дж. КОЛЛІНС

"Якщо віра у Вище Начало є однією з суттєвих вимог, що ставляться перед релігійною людиною, то, в цьому сенсі, я сказав би, що більшість вчених — релігійні."

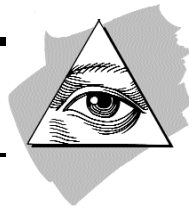
Нікола ТЕСЛА

"Християнство — це, якщо можна так висловитися, та атмосфера, в якій наука здійснює найкращу частину своєї праці."

Дж. П. МУНСОН

"Саме мої наукові праці з фізики привели мене до Бога, до віри."

Антуан Анрі БЕККЕРЕЛЬ

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

Продовження.
Початок. у числі... за 2002 р.

2. НА ТАК ЗВАНІЙ
ЗДОРОВІЙ ГЛУЗД

Матеріалістичний світогляд пропонує дуже простий підхід до цієї проблеми і дуже просте її розв'язання, а саме: все, що кожна людина може запримити, відкрити, зафіксувати за допомогою своїх відчуттів, можливостей сприйняття або створених людиною відповідних приладів, — все це є матеріальним і насправді існує. Все інше, про що кожна людина не може стверджувати з цілковитою певністю, що воно існує (наприклад, тому, що не може побачити на власні очі), матеріалістичне знання називає містикою, тобто неіснуючим, вигаданим, фантастичним (водночас перевернувши поняття містицизму, трактуючи його примітивно і презирливо).

Бачимо, що світогляд матеріалістичний визнає світ не таким, яким світ є в його цілості, а визнає лише ту його частину, яка може бути зрозумілою для людини на даний момент; для людини, яка світу не створила, а прийшла в уже існуючий; для людини, яка ще сама не певна того, ким вона є і звідки взялася як різновид живого.

Отже, з матеріалістичної точки зору, виходить, що світ постійно збільшується за рахунок збільшення матеріалістичного знання людини. Але ж світ насправді не збільшується, а є таким, яким є. І що може означати для безмежного світу відомлення про чергове наукове відкриття, яке додає лише краплю знань в океані людського невігластва?

Чи є сенс у тому, щоб людина вважалася за вершину світового розуму, якщо людина нічого більше не знає у порівнянні з тим, що вона на цей момент зрозуміла? Кожне нове відкриття нагадує людині про це, вказує на відносність і обмеженість її знань. Та й ті знання, які має людина, вона не вміє використовувати для повної користі для себе. Але людина вперто тримається своєї облуди, побудованої на власному егоїзмі, не бажаючи погодитися з фактом обмеженості своїх можливостей пізнання, як можливостей функціональних.

Наберімося трохи терпіння і спробуємо уявити собі розвиток світу через його елементи, що вже реально існують. Адже, якщо світ створено одним Богом-Творцем, то, мабуть, залишилися якісь сліди, якісь свідчення про творення з **одного** творчого джерела, про притаманні йому, характерні для нього ознаки його творчої лабораторії, якісь засадничо однакові підходи до конструювання створених Ним об'єктів, чи хоча б якась універсальна тенденція або загальний закон, що поєднує ці об'єкти і бодай приблизно вказує на взаємозв'язок між ними.

Бо якщо світ творився **сам собою**, як про це стверджують прибічники еволюційної теорії, тоді в ньому не може бути однієї спільної і притаманної для кожного об'єкта цього світу ознаки, засади, характерної **закономірності**.

Для внесення ясності у це питання розглянемо функціональні можливості деяких матеріальних елементів, які стоять у певному ряду **досконалості речей видимого світу**: піщинка (пісок), крапля води (вода), рослина (трава, водорості, дерева), риба, звичайний домашній кіт, мала дитина, дорослий чоловік.

Піщинка і увесь пісок, незважаючи на те, що він, на перший погляд, є класичним прикладом мертвої природи, має своє життя і добре реагує на різні зовнішні сили (взаємодія з ними). Наприклад, може рухатися за подихом вітру або течією води. Піщинка спроможна притягати і утримувати молекули води, разом з водою формуючи плівку натягу.

Пісок реагує на зміни температури: збільшується в об'ємі під час нагрівання, або зменшується, віддаючи тепло. Отже, піщинка функціонує сама і співпрацює з іншими елементами дійсності на рівні своїх **функціональних можливостей**, незважаючи на те, що вона є звичайним маленьким камінчиком, який навіть **своєї форми самостійно не може змінити**. Бо таким є **світ** каменя.

Проте навіть піщинка вже може бути **репо-лем**, а отже, виконувати функції інструмента, виконавчого (робочого) органу. Наприклад тоді, коли нагріта сонцем велика кількість піщинок використовується як пляж, або коли мішечок з гарячим піском кладемо собі на хворе місце.

Крапля води (або багато крапель, наповнене відро води, дощ, ріка, море) **може змінювати свою форму**, може у великій кількості перетікати через дуже малий отвір. Може пройти крізь пісок у будь-якому напрямі, вміє не тільки змінювати об'єм під впливом температури, а й змінювати свій фізичний агрегатний стан у широкому діапазоні можливостей — газ (пара), рідина (вода), тверде тіло (лід) — вбираючи, акумулюючи і виділяючи багато енергії.

Ефекти взаємодії тепла і води є незмінними від сотворення світу, але лише 1807 року після народження Ісуса Христа відбувся перший у світі рейс пароплава, коли водяний **ре-поль** наочно продемонстрував свою здатність виконувати солідну роботу в технічному прогресі транспортних систем.

Крапля води вміє вже набагато більше порівняно з піщинкою або каменем. Крапля спроможна навіть змінити форму і розмір каменя ("крапля камінь точить"), але **не здатна рости і розмножуватися**. Такий є **світ** води.

Рослина здатна рости і розмножуватися. Рослина вміє проростати крізь пісок (навіть крізь асфальт тротуару) впертіше, ніж вода; може витягти багато води з великої глибини і передати її вгору на відстань до 40-50 метрів (ліани в тропічному лісі). Рослини самостійно,

перетворення енергії і речовин з використанням інформації.

Явище фотосинтезу, згідно з яким сонячна (в тому числі фотонна) енергія перетворюється на рослинну масу, що постійно нарощується, забезпечує їжею все людство і всі живі організми від створення світу, було відкрито вченими досить недавно. Але це відкриття нічого не змінило в існуючому світі, Творець якого знав про це явище перед усіма віками і Сам заклав це явище в рослини.

У рослини, які переважно (і саме тому) стоять, не рухаються, не ходять, але живуть у міру своїх функціональних можливостей, на своєму рівні функціонування, що знаходиться над рівнями функціонування (світами) каменя і води. Бо **рівень функціонування** — це **світ систем**, які спроможні реалізувати свої мож-

поживу. Мають у собі маленький хімічний реактор (котел), в якому поживу можна акумулювати, розкладаючи її спочатку на потрібні субстанції, а потім випроковувати з них для себе необхідну кількість енергії, а також потрібну кількість необхідних речовин для власних зовнішніх і внутрішніх будівельних та ремонтно-регенеративних робіт, що відповідають вимогам даного біологічного виду.

Риба має значно більше функціональних можливостей, ніж рослина. "**Рибний**" **реполь** значно багатший на різні енергетичні та інформаційні поля. Риба спроможна користатися водою і рослинами, може розпізнавати своїх ворогів і уникати їх, може навіть зробити власне гніздо з камінців або піску.

Птах, за своїми функціональними можливостями, стоїть вище за рибу. Він вміє робити все те, що вміє риба, а крім того, ще може ловити рибу і збудувати своє житло (гніздо) у такому розумному місці (наприклад, видовбавши дупло), яке захистить його потомство від злого нападу.

Кіт, за своїми функціональними можливостями, перевершує птаха. Він вміє не тільки ловити рибу і птахів, а й **змінювати свою поведінку і наміри** залежно від конкретних умов життя, пристосовуючись навіть до людини, до її вимог. **Функціональна програма**, закладена Творцем у kota, є ще більш гнучкою, ніж та, що закладена в птахів і рибу, а отже передбачає можливість самонавчання і самовдосконалення на основі власного, індивідуального досвіду конкретного створіння.

"**Котячий**" **реполь** не тільки досконаліший (бо багатший і різноманітніший за рахунок вміщених у ньому речовинних субстанцій і інформаційно-енергетичних полів), ніж **реполи** птаха і риби, а й дає деяку можливість його самостійного розвитку.

Людина — функціонально найбільш досконале створіння з усіх існуючих на Землі. Людина вміє робити майже все те, що й інші розглянуті вище елементи визначеного нами ряду досконалості, але ще й набагато більше. Для прикладу можна навести хоча б такі функції, як створення нових елементів дійсності.

Людина не тільки насипає великі гори піску, землі й каміння, не тільки збирає великі води (в тому числі: будуючи великі греблі, штучні моря), не тільки вирощує нові версії рослин, рибу і тварин за допомогою селекції та генної інженерії, але також шукає сенсу в усьому тому, що вона розуміє, як і в тому, чого зрозуміти не може.

Причому, якщо рослини і тварини живуть і розвиваються, переважно, на основі закладених Творцем **обмежених генетичних програм**, то генетичні програми, закладені в людину, дозволяють їй удосконалюватися у величезному просторі інтелектуальних і фізичних можливостей. Людина може навіть будувати себе згідно із власною волею: може наростити м'язи на видатного культуриста, а може скинути надмір власного тіла; може витренувати ноги на витривалість марафонця, або розвинути мозкові клітини для виконання великих розрахунків чи вирішення складних завдань.

На відміну од тварин, птахів, рибу, рослин людина шукає нові поняття і нові знання для збільшення своїх функцій і розширення своїх можливостей у світі, про який вона так мало знає...

Ряд елементів, який ми розглянули, є низкою кількісно і якісно різних можливостей самореалізації **реполів**. Причому, **найхарактернішою ознакою**, як кожного з цих елементів, так і всього ряду, є **закономірність одностороннього спрямування можливостей самореалізації, оберненопропорційної щодо можливостей їх розуміння у протилежному напрямку**.

А це означає, що кожний об'єкт (елемент ряду), кожний (у тому числі біологічний) різновид, взагалі **будь-яка система на відповідному рівні функціонування має свою "стелю"**, закладену в цю систему вроджену межу, конструктивно зумовлену для даного виду кордон, стіну, що обмежує його можливості розуміння світу і себе самого, тобто несе в собі певне, характерне для даного об'єкта, **обмеження можливостей виконання відповідних функцій** та їх подальшого удосконалення. Отже, кожен нижчий світ не може самостійно переходити у світ вищий.

Людський реполь має досить високу "стелю" своїх можливостей, позаяк здатен не тільки самостійно збільшувати кількість і якість виконуваних функцій, а й керувати своїми речовинами і полями. Тим не менше, людина також має межу можливостей пізнання і розширення своїх функціональних можливостей. Історія людства свідчить, що ця межа поступово відсувається. Проте кожна спроба **перейти** цю межу завжди закінчувалася трагічно.

Далі буде.

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

Свята Церква вчить нас, що віра в існування Бога — це дар Божий. Цей дар довіри до Творця, довіри дітей Божих до свого Отця небесного, дається як великий подарунок, як підстава для нашої повсякденної радості і не потребує жодних доказів. Разом з тим, цілком реально існують раціональні докази існування Бога.

за певною програмою, формують свій зовнішній вигляд і внутрішню структуру, відповідно до певного різновиду, враховуючи всі його генетичні ознаки.

Рослини западають у сон і прокидаються зі сну, квітнуть, вирощують плоди, дають насіння і вмирають переважно там, де живуть; як правило, протягом свого життя пов'язані із землею, але **не маючи можливості рухатися по ній**. Тим не менше, рослини живуть у спосіб очевидний, біологічний, демонструючи певні

ливості в існуючих для них умовах, обмежених даним **рівнем функціональних можливостей**.

Кожен рівень є **світом**, який вміщує в собі **світи примітивніші**, тобто світи того життя, яке відбувається на обмеженіших (нижче розташованих) рівнях функціональних можливостей. Саме тому світ рослин (**рослинних реполів**) містить у собі також світи води і піску.

Риба, птах, кіт, людина рухаються самостійно. Не мусять стояти в одному місці причеплені коренями до землі, тягнучи з неї

«...НАВІЩО ЛЮДИНА ЖИВЕ»

АВТОРИТЕТНО

"Чим більше наука здійснює відкриттів у фізичному світі, тим більше доходимо висновків, які можна розв'язати лише вірою. ...Як наука, так і релігія, збагачують мудрих."

Альберт ЕЙНШТЕЙН

"Кращі з фізиків завжди знаходили можливість глибоко проіннятися думкою, що наукова істина є, в певному сенсі, поглядом на Бога."

М. фон ЛАУЕ

"Релігія і природознавчі науки ведуть безперервну спільну боротьбу проти скептицизму, проти догматизму, проти забобонів; і об'єднуючи їх бойовий клич у цьому хрестовому поході проти невігластва завжди був і буде — до Бога!"

Макс ПЛАНК

"Усі, хто безоглядно і систематично на-

магалися витравити ідею Бога, здійснювали підлу і антинаукову справу. ...Я дійшов цих переконань по шляхах біології і фізики, і я впевнений, що жодному мислячому вченому неможливо не прийти до цього висновку."

Л. Д. НУЇ

"Теорія еволюції ніколи не була доведена і, на мій погляд, вона скоріше являється собою догму, ніж перелік наукових даних."

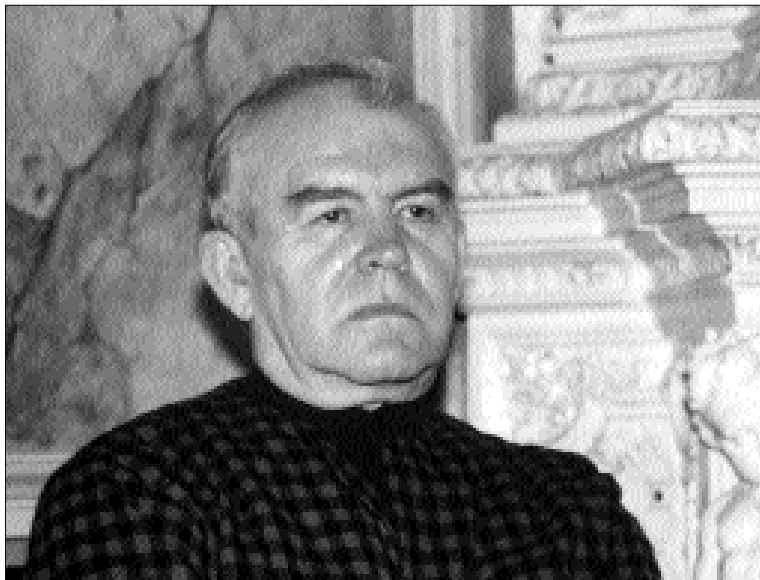
Р. РАСК

"Наука може дати людям рефрижератори або висадити людину на місяць, дати їй чудові автомобілі, але наука не може пояснити людині, навіщо вона живе."

Дж. П. ФРІДРІХ

"Знання — це сила! І ця сила — від Бога."

Роджер БЕКОН

— Розкажіть, будь ласка, Леоніде Васильовичу, як складалася робота над фільмом про О. Ольжича? Чи немає наміру здійснити щось подібне, наприклад, про Ю. Липу, інших національних героїв?

— Намір такий є, та й бажання теж. Я хотів би зняти фільми і про Ю. Липу, і про Є. Маланюка, і про Є. Плужника, і про В. Підмогильного, і про М. Зерова, і про О. Довженка, і ще, і ще... Бо для мене національними героями є передусім творці української культури, української духовності. Скажу більше: коли я пишу літературний нарис чи портрет, я вже думаю, як перенести написане на екран. Бо я за освітою, як ви знаєте, кіносценарист, отже, інакше просто не можу. Але боюся, що з цих моїх намірів не вийде нічого. Кіно — мистецтво витратне, вимагає чималих коштів. Нас довго переконували, що на кіновиробництво даватимуть гроші так звані спонсори, приватні особи, але цього не сталося, принаймні, поки що. Сподіватись, отже, доводиться на державне фінансування. Втім, держава наша дивовижна — виділяє на кіновиробництво жалюгідні суми. А по-друге, навіть те, що виділяється, ще дивніше розподіляється. Чомусь Міністерство культури і мистецтв фінансує фільми, які жодного відношення до України, до її культури не мають. І це стало ніби нормою для деяких держслужбовців. Водночас вони старанно затирають, виштовхують із темплану фільми патріотичного спрямування. Мені особисто дуже кортить довідатися, наскільки воно відповідає статусу державного службовця — і чи відповідає взагалі. Я хочу зрозуміти, чому за одинадцять років незалежності не було знято жодного фільму про українське військо, про українські військово-морські сили, про українських прикордонників тощо? Це що — тенденція така? Тоді наскільки вона законна? Дуже хотів би почути авторитетну відповідь.

А щодо роботи над нашим фільмом — вона була важка й довготривала. Документальний фільм, який не потребує витрат ані на декорації, ані на масовки, ані на акторів, — ми знімали понад сім років! Ви гадаєте, що це нормально? Між іншим, паралельно ми планували зняти фільм ще й про Олену Телігу: все-таки тема близька, ті самі учасники подій, той самий архівний матеріал. З того задуму нічого не вийшло — ми ледве зіпили щось про О. Ольжича. Бо відповідні, по-моєму, безвідповідальні, керівники українським кі-

тужного впливу не зазнали, очевидно, для того і продукуються хитрі сюжети, які мають на меті одне — дискредитувати Великого Українця. То він був підлим буржуазним націоналістом, то підлим сталінським прислужником, а нині ще й підлим агентом ГПУ. Неважливо яка, аби червоточина. А він був сином своєї епохи, який за неймовірних, нелюдських обставин зберіг, виборов, відстояв честь і гідність Українця.

А Президентів, якби нагода трапилась, я маю що сказати. По-перше, сказав би — я радий, що він визнав наявність суто українських проблем, у тому числі й суто української національної ідеї. По-друге, я підказав би, що не король грає оточення, а на-

раїнської провідної ідеї, а ми щось не квапимось її виробити! А без неї не обійдемося. До речі, якщо старші люди все-таки отримують хай невеличкі, але зарплати й пенсії, то юнаки і юнки, що вступають у життя, дістають від держави ще менше. А їм же продовжувати справу батьків і дідів — розбудовувати нову Україну! Молодій генерації треба допомагати в першу чергу, інакше вона змушена буде шукати кращої долі за межами Батьківщини. Ось тут і замислилися.

— А що можете сказати про теперішню культуру побуту взагалі і слова — зокрема? Чи має змогу поет, сценарист, навіть голова столичної СПУ вплинути на перебіг подій?

наївний, аби повірити, що він самотужки може вплинути на перебіг подій. Але протидіяти негативним процесам — це я можу і роблю це охоче. Приміром, за моєї участі з'явилася "Фразеологія перекладачів Миколи Лукаша". З'явилися у пресі його невідомі переклади. Незабаром вийде книжка Лукашевих епіграм. Підготовлено велику книгу спогадів про Лукаша. На черзі — його літературознавчі, мовознавчі, перекладознавчі статті.

— Критика перекладу, як і критика взагалі, нині в особливому занепаді. А чи потрібна вона взагалі? До речі, які Ваші враження від українських перекладів поетичного доробку Кароля Войтили?

— Я не сумніваюся, що понтифік — постать грандіозна, один із найгуманніших діячів сучасності. Ознайомлення з його драматургічним, поетичним доробком — благородне й актуальне завдання, що постало перед українськими перекладачами. Гадаю, вони це завдання виконують у міру свого таланту. Я, принаймні, охоче читаю ними перекладене і шкодую тільки, що запізно це до мене прийшло.

Будуть перекладати українською мовою (перекладати, звісно, з оригіналу, а не з сусідніх мов) — відродиться і критика перекладу. Зрештою, в цій ділянці напрацьовано чимало: М. Зеров, М. Рильський, Г. Кочур, В. Коптілов... В архіві лежать, приміром, внутрішні рецензії Д. Паламарчука — ви не уявляєте, яка то чудова лектура!

— І наостанок: над якими питаннями найбільше б'єтеся нині? Можете поділитися з читачами "СП"?

— Мушу зізнатися, що це не зовсім творчі, а, може, й зовсім не творчі питання. Становище Київської організації НСПУ, на чолі якої волею долі я опинився, — ось що мене хвилює, що забігає майже весь час, майже всі сили. Адже чи не половина всієї Спілки — це Київська організація: понад сімсот письменників, серед яких значна кількість — ветерани. Їх, як ви здогадуєтеся, треба підтримувати морально й матеріально. Не меншої підтримки потребують літератори-новобранці у віці 18–19 років. Київську ж організацію позбавлено власного фінансового рахунку, вона не має свого автотранспорту, не має тих елементарних можливостей, що ними наділені значно менші обласні організації. Люди приходять до мене зі своїми болючими проблемами — квартирними, фінансовими, медичними, видавничими, але розв'язати їх я, через викладені вище обставини, неспроможний. Оце відчуття безсилля і провини доводить часом до... ну, ви самі розумієте.

— Як гадаєте відбутися "оксамитовий сезон"? Чи взагалі — відпочинок для письменника?

— Якщо у вересні потраплю до Ірпеня, спробую дописати дві три передмови-післямови. Вдасься — то напишу кілька віршів або виконаю кілька віршованих перекладів, що також цікаво і відповідально.

Відпочивати ж "як годиться" не вмію, не привчений. Часи, що наразі переживаємо, унікальні. Люди, події, вчинки, наслідки — надзвичайні. Не реагувати на все це живий письменник не може: професія не дозволяє. Отже, "нам спокій тільки сниться".

Леонід ЧЕРЕВАТЕНКО: ТРИМАЙМО ГОЛОВУ ВИЩЕ!

Відповіді на запитання газети «Слово Просвіти»

нопроцесом заявили, що запуск фільму про О. Ольжича був помилкою. І якби не став віцепрем'єром Микола Жулинський, ми б так і не завершили роботи над фільмом. Гадаєте, вони зараз інакше ставляться до цього фільму, до цієї тематики? Єдина офіційна установа, яка не привітала нас із присудженням Національної премії ім. Т. Г. Шевченка, то було Міністерство культури і мистецтв. Для них навіть президентський Указ — не указ, отака демократія і такий патріотизм!

— Як вважаєте, громадянська позиція письменника — обов'язок чи покликання? Чи можлива альтернатива?

— І обов'язок, і покликання, і каторжна праця, і найвища вітха — все разом узятє, а на додачу ще й віросповідання. Альтернативи, надто на даному історичному етапі, я не бачу. Олександрійська поезія не на порі, як на мене. Хоча з цього приводу існує протилежна думка авторитетних докторів-професорів: література заради літератури. Я в цьому не переконаний. Втім, я знаю, що виробляється "щось ні про що ні про кого ні для кого" і називається туманним словом "пост-модернізм". До речі, творці такого естетичного "беспредела", люди цинічні і по-своєму розумні, дотепно визначають цей метод як "поп-модернізм". Їм видніше.

— Довженківський біль і гнів, як і почуття гумору, мабуть, не чужі Вашому поколінню? Що б Ви сказали Президентів, якби мали таку нагоду, стосовно проблем українських?

— Маєте рацію, Олександр Довженко дійсно справив на покоління шістдесятників, до якого мене зараховують, величезний вплив, отже, всі вони жили й досі живуть "з його духа печаттю". А щоб наступні покоління цього по-

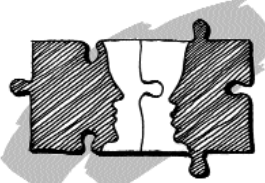
паки — оточення грає короля. По-третє, нагадав би, що розбудову нової держави слід було б розпочинати з культури, з духовності, з ідеології: тоді б не було у нас ні "випадку з Лазаренком", ні Скрипівської трагедії, ні скандалу з фітнесом поблизу Софії Київської. По-четверте, я б порадив йому вище тримати голову, коли розмовляє з підполковниками російських спецслужб чи натовськими генералами. І ще по-п'яте, по-шосте, по-сьоме і т. д. Повторюю, є про що поговорити.

— Наскільки "мирно" в Україні відбувається зміна поколінь? Он у Японії — страшна проблема: споконвічне — традиційне — голосне сьорбання юшки зовсім не сприймається молодими... І що взагалі можете сказати стосовно проблеми батьків і дітей? Чи у нас вона розв'язується несплатою пенсій та заробітку, себто — через помсту?

— Антагонізм на ґрунті сьорбання юшки — то для мене відкриття, хоча припускаю, що таке цілком імовірно, а в Японії й поготів. Але в Україні цим, наскільки я розумію, не обмежується. Молоді багато в чому звинувачують попередників, старша генерація має свої претензії до наступників: "батьки і діти — о, питання кляте!" Я гадаю, що в кожному поколінні є генії — і є нездари, є герої — і є негідники, є добротворці — і є злочинці, а відсотки, згідно з кривою Гауса, майже збігаються. Але, оскільки все визначають найкращі і найдостойніші, я волів би, щоб саме вони і порозумілися — незалежно від того, до якого покоління ті або ті належать. На щастя, до громадянської війни у нас не дійшло і, сподіваюся, цього разу не дійде, але доходити згоди необхідно. Ідеології нам усім бракує, спільної загальноук-

— Якщо культуру нашу "розвивають" за "остатковим принципом", якщо Міністерство культури України в народі називають міністерством української безкультурності, то звідки ж візьметься культура побуту? Рівень її набагато нижчий, аніж це було в довоєнному чи повоєнному українському селі. Село наше на очах постаріло й опинилося на межі вимирання, вихідці з села, потрапивши до міста, русифікуються прискореними темпами — от ситуація, котрої ще народ наш не переживав: не було ще нічого подібного! Ясна річ, що це позначається — не може не позначитись! — на культурі слова: вона дуже низька. І люди наші починають спілкуватися мовою, досі не чуваною: якоюсь мішанкою українсько-російсько-англійських слів. "Я вам залишила сьорток на перцепшн" — спробуй одразу второпати! І таке — на кожному кроці. Я не міг навіть припустити, що незалежна Україна віддасть на поталу свій інформаційний простір, що каналізаційні потоки — брудні, смордючі, отруйні — ринуть до нас безперешкодно. З ранку до ночі, з ночі до ранку! З Америки і Росії, з Польщі і Франції — звідусіль. А ми чомусь не зважуємося поставити греблю, не наслідуюмося пред'явити розтлителям позов до суду, себто юридичний рахунок — і не забезпечуємо наших глядачів, слухачів, читачів вітчизняною продукцією. Не забезпечуємо давно і принципово. І доведіть мені, що це робиться випадково чи з дурної голови. Та ні, це робиться широко, свідомо, відкрито і комусь воно вельми до смаку — і до кишені. А змінити щось можна хіба колективними зусиллями верхів і низів, політичною волею владних структур.

Поет, сценарист і навіть голова столичної СПУ не настільки

ЯК САМОМУ ВИГОТОВИТИ ВІТРЯК?

У багатьох може виникнути запитання: "А навіщо взагалі в наш час надпотужних АЕС, ТЕС та ГЕС ця патріархальщина — майструвати власний малопотужний вітровий електрогенератор або просто вітряк?"

А таки треба! І причин для цього є багато. Назву лише деякі, головні.

По-перше, на нинішньому зламі історії України "вовки в овечих шкурах" у черговий раз обдурили український народ — "прихвизували" його багатства, розграбували вичент національну електроенергетику, і скоро ТЕС взагалі перестануть працювати, а АЕС та ГЕС без ТЕС будуть не в змозі забезпечити потреби в електриці промисловості та населення, і тому будуть великі перебої в енергопостачанні, особливо сіл. Окрім того, для реанімації ТЕС "прихвизувачі" мають намір підвищити (і вже підвищують) ціни на електрику.

По-друге, занадто зацентрована енергосистема України має той великий недолік, що втрати електроенергії в ній перевищують 20 %, а вітряк на шляху до споживача зменшує ці втрати в середньому на 4 %.

Уряди країн Західної Європи давно усвідомили переваги децентралізації електроенергетики, а тому розгортають грандіозну програму виробництва "балконної" вітро-техніки, сонячних батарей та деяких інших малопотужних технічних засобів для генерування електрики безпосередньо у споживача.

Уряд України аналогічних кроків не здійснює і не планує, дешева і високоякісна малопотужна вітро-техніка в достатній кількості та асортименті в продажу на українському ринку з'явиться не скоро, а тому кожен умілець, насамперед той, що живе в селі, щоб убезпечити себе од відсутності світла та іншого сучасного комфорту, що дає електрика, може виготовити вітряк своїми руками, бо це доступно кожному, хто знає устрій трактора чи автомобіля.

Отже, Ви надумали мати власного вітряка і відчуваєте, що можете змайструвати його самі. І коли Ви самостійно розпочнете виготовляти вітряка, перед Вами постане ряд питань, на які Ви не знаєте правильної відповіді. Найголовнішим при виготовленні вітряка є вибір способу перетворення кінетичної енергії вітрового потоку в обертальну — вала електрогенератора та узгодження потужності електрогенератора з потужністю вітрового двигуна — пристрою, що перетворює енергію вітру в енергію обертання вала електрогенератора.

Звісно, в межах короткої газетної статті немає змоги наводити теоретичні обґрунтування параметрів вітряка, а тому Вам, читачу, доведеться приймати на віру те, що далі буде наведено. Отже, з великої кількості способів перетворення енергії вітрового потоку в енергію обертання вала одним із найкращих є застосування горизонтально-вісьового ротора з лопатями, що мають профіль крила літака (пропелер). Коефіцієнт корисної дії енергії вітру в механічному обертанні вала пропелером може досягати 0,35–0,45. Практично в усіх інших способах перетворення енергії вітру цей показник у 1,5–5 разів менший. Найкраще було б мати трілопатевий ротор, але конструкція і виготовлення його в домашніх умовах є складними, а тому пропонуємо дволопатевий ротор, який можна виготовити із цільного соснового (без сучків) бруса.

Зважаючи на те, що найбільш

доступним електрогенератором на селі може бути автомобільний (потужністю до 250 Вт) або тракторний (потужністю до 750 Вт), розміри пропелера розраховані на його навантаження електрогенератором в діапазоні 250–750 Вт. Конкретні розміри такого пропелера наведені на рисунку.

Після виготовлення пропелера із бруса за потрібним профілем на передню (товстішу) кромку його необхідно наклеїти епоксидним клеєм склотканину (для захисту від абразивного зносу і пошкодження), далі відшліфувати та покрити про-

комплект ротора (пропелер, підшипники, колесо з клинчастим ободом) кріпиться на рамі, що має вигляд паралелепіпеда, в нижній її частині. У верхній частині рами через натяжні (великого діаметру) гвинти кріпиться електричний генератор, на вихідному кінці вала якого встановлено мале колесо клинчастопасової передачі. Розрахунки швидкості обертання ротора (пропелера) засвідчують, що число обертів його при досягненні номінальної потужності становитиме близько 400–450 об/хв. Для того, щоб автомобільний чи тракторний електрогенератор міг заряджати

вання на зміни напрямків вітру. В разі дії штормових вітрів (швидкість понад 20 м/с) доцільно вітряк (пропелер) вивести з-під вітру, для чого "хвіст" вітряка кріплять на рамі шарнірно з пружиною. При досягненні швидкості вітру 20 м/с пружина розтягується настільки, що пропелер стає в положення паралельно "хвосту" і вітру, а через це перестає генерувати електроенергію і сприймати вітрове навантаження. В такому положенні аварія вітряка неможлива і небезпеки людям від нього немає.

Виготовлений таким чином вітряк необхідно встановити на щог-

шований на відстані 4–7 метрів від вісі щогли (залежно від висоти щогли).

Для ефективної роботи вітряка дуже важливим є правильний вибір місця його встановлення. Найкращими для цього є найвищі місця на наявній ділянці, краї ярів, урвищ, береги водойм. Необхідно, щоб вибране місце було максимально відкритим, усі перешкоди, що вищі за вітряк, повинні бути на відстані од нього у 10–20 разів більший за відстань між верхньою точкою перешкоди і кінцем лопаті ротора в крайньому нижньому її положенні.

Електричний кабель від генератора, через трубчасту вісь гондоли та щоглу, спускають униз щоглу з 1–1,5-метровим запасом до клемного з'єднання. Після клем до акумулятора треба під'єднати алюмінієвий чи мідний дріт такого діаметру, щоб втрати генерованої енергії на опір у ньому були мінімальні, особливо це важливо при значній відстані вітряка від акумуляторних батарей. Зарядка акумуляторних батарей буде здійснюватись ефективніше в разі включення в електричну схему (між генератором і акумулятором) конденсаторної батареї ємністю не менше 10000 мікрофарад. Ще кращим варіантом є використання суперконденсаторів (іоністорів), які дозволяють значно зменшити кількість акумуляторних банок і розширити діапазони струму заряду і розряду акумулятора.

Накопичена в акумуляторах електрика може використовуватись безпосередньо (як постійний струм) для потреб освітлення та роботи деяких побутових приладів. Однак для холодильника (морозильника) та ряду іншої хатньої електропобутової техніки потрібен змінний струм, для чого систему видачі струму необхідно комплектувати інвертором. Інвертори невеликої потужності серійно випускаються в Україні, а, в принципі, їх можна виготовити і самому.

Вітряк потужністю 250 Вт за рік виробить 500–800 кВт/год, а потужністю 750 Вт — 1200–1500 кВт/год електроенергії. Втрати на перетворення і передачу можуть становити 10–20 %, а тому виробленої вітряком електроенергії буде достатньо лише для забезпечення мінімальних побутових потреб (світло, радіо, телевізор, холодильник). Якщо ж Ви маєте сікарню, зварювальний апарат, водяний насос, то потужності вітряка буде не достатньо, щоб усе це забезпечити електрикою. Можна, звичайно, виготовити і встановити ще один чи декілька вітряків, але, може, буде простіше встановити більш потужний інвертор (наприклад, на 3000 ВА) та акумуляторну батарею великої ємності, яку за потреби можна буде заряджати в нічний час з електромережі за пільговим "нічним" тарифом, що становить 3 коп/кВт/год.

Усвідомлюючи актуальність і важливість масового руху сільчан "за свій вітряк", а також те, що в межах короткої газетної статті можуть бути недостатньо висвітлені окремі особливості конструкції вітряка чи електричної схеми системи накопичення і видачі електроенергії, автор зобов'язується проконсультувати кожного, хто до нього звернеться з цього приводу або з приводу розрахунків параметрів більш потужного вітряка.

Борис КОРОБКО

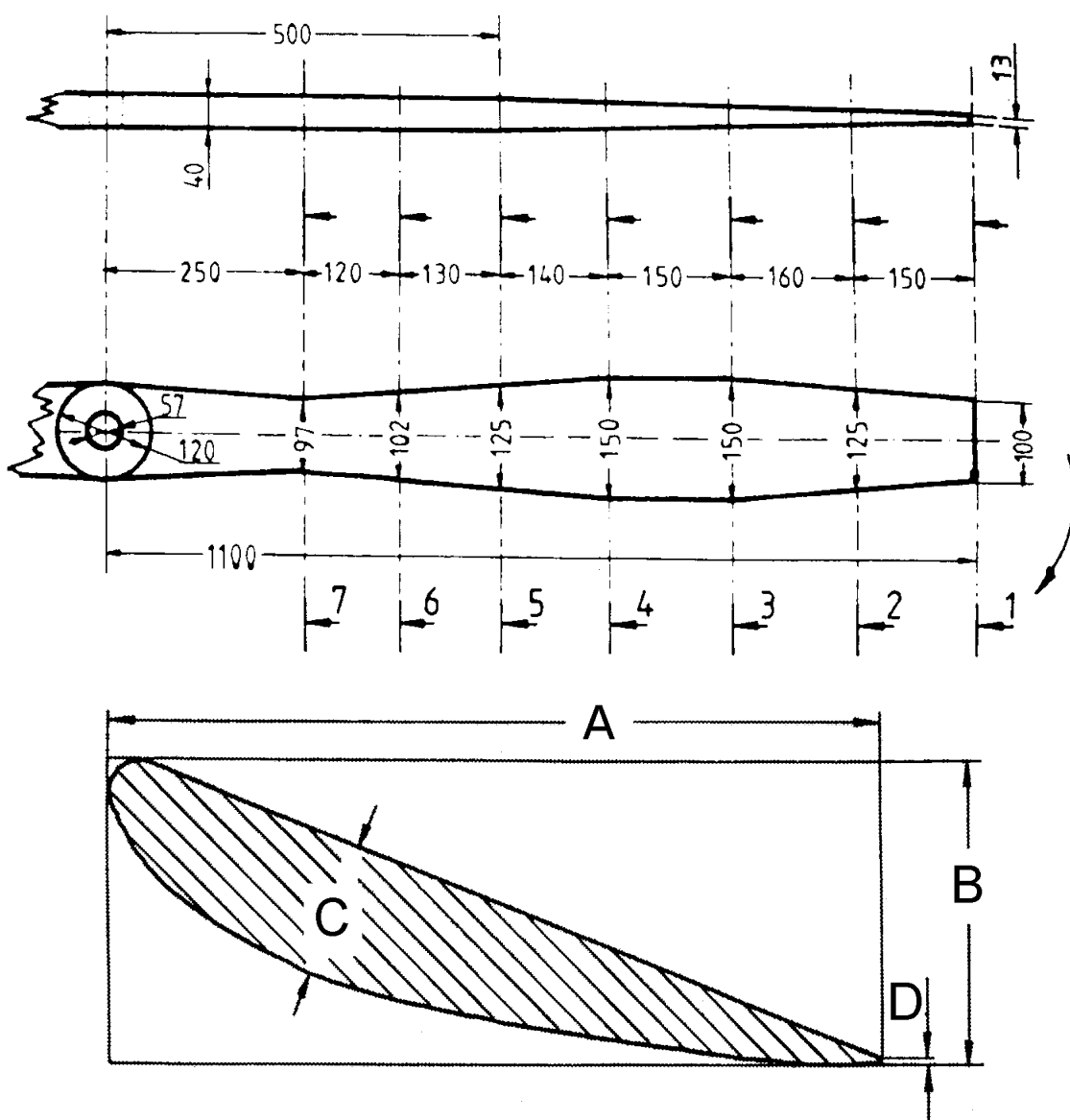

Рисунок. Габаритні розміри пропелера та його перетинів (1–7) у мм

Номери перетинів	1	2	3	4	5	6	7
A	100	125	150	150	125	102	97
B	13	20	26	33	40	40	40
C	6	9	12	14	16	18	20
D	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,5	2,0

пелер вологостійким лаком. Готовий пропелер закріплюється на кінці вала ротора. Для цього на вал приварюється шайба з отворами для шурупів. З протилежного боку пропелера гайкою притискається ще одна шайба таких самих розмірів, через отвори в якій такими самими шурупами додатково кріпиться пропелер на валу. На вал ротора насаджуються також 2 підшипники. Бажано, щоб один із них був конічно-роликівим. На протилежному від пропелера кінці ротора кріпиться колесо з ободом для клинчастого пасу із зубцями (пас може бути без зубців, але його потрібно буде частіше і сильніше натягувати і міняти на новий).

акумулятор, потрібно, щоб число обертів електрогенератора становило не менше 1500 об/хв. Тобто, передавальне число клинчастопасової передачі має становити 4:1 (діаметр колеса передачі на валу ротора має бути у 4 рази більший від діаметра колеса на валу електрогенератора). Враховуючи прийнятну конструкцію трансмісії, яку, між іншим, бажано закрити зверху і з боків від дощу і снігу, необхідно, щоб орієнтація пропелера була на вітер, тобто в робочому положенні пропелер має бути попереду щогли, а не за щоглою. Для цього до рами варто прикріпити "хвіст", площа і плече важеля якого мають бути достатніми для швидкого реагу-

лу, на який він має обертатися для того, щоб відслідковувати напрямки вітру. Для цього до рами гондоли (комплект вітряка без щогли) приварюють трубчасту вісь, а в кінцевій верхній частині щогли монтують чавунну втулку — підшипник ковзання (хоча в принципі можна застосувати і роликіві чи шарикові підшипники), в який встановлюють вісь гондоли.

Нижня кінцева частина трубчастої щогли через фланцеве з'єднання приєднується до фундаменту або металевої плити розміром не менше 1,2 х 1,2 м. На щоглі, на довжину лопаті нижче від вісі пропелера, кріпляться 3–4 тросові розтяжки, нижній кінець яких розта-

ВОНА ЧЕКАЄ ЙОГО

А 46. Мені 42 роки, киянка, живу з дорослою донькою, яка здобуває вищу освіту. Я ділова жінка, багато працюю, непогано заробляю. Самостійна, практична, рішуча. Але, як і кожна нормальна жінка, мрію про справжнє кохання. Не красуня, але й не страшко: чоловіки кажуть, що симпатична. Середнього зросту, середньої повноти, гарна господиня. Шукаю серйозного, розумного, інтелегентного чоловіка для серйозних стосунків.

Наталя.

А 47. Дітей я виховала сама, без чоловіка, дала їм вищу освіту, забезпечила житлом. Тепер маю моральне право потурбуватися про себе. Мені 47 років, середнього зросту, струнка, кароока. Весела, працьовита, енергійна. Маю відповідальну роботу, у вільний час займаюся приватним бізнесом, а також допомагаю по господарству мамі, яка мешкає у приватному будинку в Київській області. На особисте життя не маю часу, а так хочеться кохати і бути коханою! Якби я зустріла порядного, серйозного, енергійного чоловіка, разом з ним ми б гори перевернули! Доторкнулися б удвох до зірки Кохання і відчували мить щастя...

Інна.

А 48. Доброзичлива чернівчанка 26 років, щира українка, інтелегентна, з високою гуманітарною освітою. Маю творчий факх і різноманітні захоплення: квіти, музика, театр, психологія, шиття, плетіння. Кароока шатенка приємної зовнішності з ніжним голосом. Сонячна натура, людинолюбна й відкрита, мрійлива і приязна, народжена під знаком Лева, а тому енергійна й емоційна. Шукаю надійного, інтелегентного, приємного у спілкуванні українця віком до 40 років. Людину, яка відбулася як професіонал, високоосвічену й успішну, небайдужу до мистецтва, залюблену у світ, природу, життя. Із турботливим, щирим і мудрим чоловіком створю сім'ю, прагну працювати для нашого професійного вдосконалення, підкорити Говерлу і побачити красу України та світу. Вірю в любов, а материнство вважаю складовою сімейного щастя. Озвися, серце, поки що самотнє, — ми будемо щасливими!

А 49. Два тендітні створіння: мати (46 років, 158 см, 53 кг, вища освіта) і донька 12 років, забезпечені матеріально та житлом, мріють оточити турботою і теплом надійного і порядного, без шкідливих звичок чоловіка та батька.

2225, Київ, а/с 258.

ВІН ШУКАЄ ЇЇ

А 50. Для шлюбу шукаю дівчину без інтимного минулого, не схильну до повноти, можна з села, віком до 28 років. Про себе: 31 рік, 182 см, 70 кг. Сім'я для мене — сенс буття. Люблю сад, город.

03150, Київ, до запитання Катричу М. В.

А 51. Мені 45 років, зріст 182 см, вага 76 кг. Підприємець, маю автомобіль. Дотримуюся здорового способу життя, житлом та матеріально забезпечений. Люблю дітей. Для створення сім'ї познайомлюся з тендітною симпатичною жінкою до 40 років. Чекаю фото.

08150, Києво-Святошинський район, місто Боярка-1, а/с В, Олександрю.

ШУКАЮ НОРМАЛЬНОГО ЧОЛОВІКА

ЗНАЙОМСТВО

Ольга, абонент А 45

“Казкові лицарі мені не потрібні — шукаю нормального чоловіка: інтелегентного, розумного, серйозного, роботящого”, — зізналася Ольга.

ВУСАТА “ГАНЧІРКА”

— Чоловік у мене був ледачий, нерішучий, несамотійний, — згадує Ольга. — Розповім про один випадок, типовий для нашого подружнього життя. Я тоді працювала керівником відділу у міністерстві, а чоловік звільнився з однієї роботи, а іншу не поспішав шукати. І от отримали ми нову квартиру, а сантехніка не працює.

— Сходи в ЖЕК і виклич сантехніка, — попросила я чоловіка. Цілий тиждень ходив він у ЖЕК, але так і не зміг викликати сантехніка.

— Ти розумієш, я його шукав-шукав, а він то п'яний, то збирається випити, то на виклик поїхав, — виправдовувався чоловік.

— То як же нам бути?! Хіба ти не бачиш, що робиться в квартирі?! Помитися не можемо, у туалет зайти гідко! Невже за тиждень ти не зміг вирішити одну-єдину побутову проблему?! Ти ж не працюєш, їсти не вариш, у хаті не прибираєш — то чим же ти займався цілий тиждень?! Що ти зробив для сім'ї?!

— Шукав сантехніка... — похнюпившись, пробурмотів чоловік.

Наступного ранку я відпросилася з роботи і пішла до начальника ЖЕКУ.

— Що це за знущання над людьми?! — запитала я його. — Цілий тиждень не можемо викликати сантехніка! Совість у вас є чи нема?! На вулиці спека, а ми помитися не можемо, бо крани не працюють! Якщо ви так ставитеся до людей — не буду платити за квартиру! Сьогодні ж напишу листа в газету, викличу журналістів, покажу, яка сантехніка у ваших будинках — отоді вам доведеться шукати іншу роботу, де такого зручного крісла, як у цьому кабінеті, не буде! То ви дасте нам сантехніка чи ні?! — та як грюкну кулаком по столу!

Через півгодини всю сантехніку в нашій квартирі полагодили.

Отаким був у мене чоловік: не мужчина — вусата ганчірка! Розлучилася з ним без жалю, бо краще бути самотньою, ніж жити з тюхтієм!

ПИРІЖКИ З ЯБЛУКАМИ

— Кілька років живу сама, — розповідає Ольга. — Але все одно люблю готувати. Одного разу напекла смачних пиріжків з яблуками, пішла у

парк, сіла на лаві, їм пиріжок. Поруч присів чоловік років 50, подивився на мене уважно і раптом каже: — Вибачте, ми з вами незнайомі. Але ви мені дуже симпатичні. І пиріжок у вас такий апетитний...

— То пригощайтесь, будь ласка! — запропонувала я. Скуштував він мого пиріжка, здивувався:

Це ви сама таке напекли?!

— Сама. Люблю готувати.

— Пощастило вашому чоловікові! — тяжко зітхнув він. — А моя дружина така ледащиця! Ні борщу зварити, ні пирогів напекти не вміє. Не вміє і не хоче!

— Чому ж ви з нею одружилися?! — дивуюся. — Куди дивилися ваші очі?

— Розумієте, у неї в молодості була дуже красива фігура. Ноги, як у фотомоделі, — стрункі, довгі! А я так люблю

струнких жінок, що все їй вибачав тоді. Знав, що вона лінкувата, бачив, що до плити її трактором не затагнеш, але ж вона була така красива! Одружилися. Сплинули роки — дружина розповніла, ноги стали товстими, некрасивими. А готувати як у молодості не хотіла, так і зараз не хоче! Отака біда!

— То ви самі винні! Треба було дивитися не на ноги, а в душу зазирати! А тепер ходіть голодні або надягайте фартух та самі ставайте до плити!

ДВА ДНІ ЗНАЙОМІ — І ДО ШЛЮБУ!

— Боляче мені бачити, як несерйозно ставляться до шлюбу деякі молоді люди, — каже Ольга. — Ось, наприклад, син моєї подруги Віталій. Якось приїжджає до мене радісний і приголомшує: — Тьотю Ольго, я женюся!

— Рада за тебе. Але хто ж твоя наречена? Давно ти її знаєш?

— Лише два дні, але хіба це має велике значення? Адже ми кохаємо одне одного! Вона така красива, така сексуальна!

Я тактовно промовчала я, не схотівши ображати юнака. Рік вони прожили, точніше, промучились, і розлучилися.

— Майбутню дружину треба знати не два дні, а принаймні два роки, — якось зізнався мені Віталій. Тепер він уже не поспішає до рагсу...

СЕКРЕТ СІМЕЙНОГО ЩАСТЯ

— **Ольго, ви вірите в сімейне щастя? У чому його секрет?**

— Сімейне щастя цілком можливе, але тільки сильні та мудрі можуть бути щасливими удвох. Треба поважати іншу людину, намагатися зрозуміти її, поставити себе на її місце, треба уникати дріб'язкових чвар, згладжувати конфлікти, не роздмухувати з іскри непорозуміння багаття скандалу. І якщо ваша прекрасна газета допоможе мені зустріти нормального порядного чоловіка, я доведу йому, що без коханої жінки життя чоловіка нецікаве та сіре, наче день без сонця, а ніч без місяця...

Олег ГУМЕНЮК

● **Шановні читачі! Якщо вас зацікавила доля Ольги, напишіть їй листа. Її абонентський номер А 45.**

ПОРАДИ ЛІКАРЯ

РОСЛИНИ — ДРУЗІ ЗАКОХАНИХ

З цікавістю читаю всі випуски “Самотнього серця” і навіть написав двом жінкам, які дали свої оголошення. Але відповіді поки що не отримав: мабуть, жінки поїхали у відпустки, а може, я їх не зацікавив? Бо зараз усі жінки мріють про бізнесменів та заможних іноземців, а я — звичайний скромний учитель. Маю одну болісну проблему... Добре, що ведучий сторінки — чоловік, то мені не соромно запитати. Як посилити статевий потяг за допомогою лікарських рослин, що ростуть на Україні? Бо в аптеках багато різних пігулок, але все воно таке дороге, що, якщо почнеш пити оті “віагри”, то залишишся без штанів...

І. Р., Житомирська область.

Відповідає читачеві лікар-фітотерапевт **Петро Шкарбанюк**.

На щедрій українській землі росте багато лікарських рослин, які є вірними друзями закоханого чоловіка або жінки. І не варто викидати чесно зароблені гроші на різні “віагри” — усе те нам, українцям, чуже! Друг № 1 — буряк звичайний. Ця геніальна рослина містить цукри, органічні кислоти, пектини, білок, бенатаїн, каротин, аскорбінову кислоту, вітаміни В1, В2, сполуки калію, магнію, заліза, міді, ванадію, бору, йоду, марганцю, кобальту, літію, молібдену, рубідію, фтору і цинку. Буряк, якщо його регулярно вживати у їжу, виявить протипухлинні властивості, відрегулює обмін речовин в організмі, поліпшить зір і позитивно вплине на функції статевих залоз.

Як вживати буряк?

1. Сік буряка в рівних співвідношеннях із соком моркви пити по одній столовій ложці тричі на день.

2. Сік буряка з медом пити по третині склянки тричі на день.

3. Салат із варених буряків вживати щодня.

Свіжонатертий буряк прикладають до ран, а сік закапують у ніс при нежиті.

Увага! Протипоказано вживати буряк у великих кількостях при нирковокам'яній хворобі (насамперед при оксалурії) та інших порушеннях обміну речовин.

Продовження в наступному випуску “Самотнього серця”

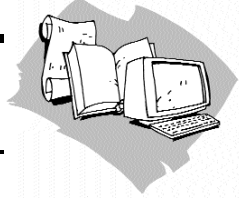
УСМІШКА

— У Галини й Остапа вдруге медовий місяць.

— Як таке може бути?! Вони ж двадцять п'ять років живуть у шлюбі!

— Так, і от через багато років медовий місяць повторився: в Галини відпустка у червні, а в Остапа — у жовтні...

“ЧОЛОВІК БЕЗ ЖІНКИ — ЯК БЕЗХВОСТИЙ ВОВК” (Фінське прислів'я)

РОЗСТРІЛЯНА ГЕОЛОГІЯ

ХТО ВІДКРИВАВ УКРАЇНСЬКУ НАФТУ

Дніпровсько-Донецька западина є основною нафтогазоносною провінцією України, де видобувається 90% нафти і газу в нашій державі. Розташована вона між Дніпром і Дінцем, тому і названа Дніпровсько-Донецькою западиною. Охоплює Чернігівську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Харківську і Луганську області. В геологічному відношенні це прогин до 20 км, вповнений осадовими породами, які здатні вміщати і віддавати нафту і газ.

Відкрита ця нафтогазоносна провінція українським геологом, професором Федором Остаповичем Лисенком (1887–1937) — завідувачем відділу нерудних копалин Інституту геології УРСР в результаті геологічних досліджень Роменської структури.

дружина проф. Лисенка. Лікар за професією, Марія Дорофіївна Лисенко-Михалевич була засуджена на 8 років каторги і вислана в Коми АРСР. Квартира і все майно були конфісковані. Малолітній син Євген пішов поміж люди... Наукові звіти і опубліковані роботи проф. Лисенка були вилучені з бібліотек і знищені. Будь-які посилання на дослідження Лисенка були заборонені. Знищено було також підготовлений до друку рукопис монографії Ф. О. Лисенка про нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини. Його помічника і заступника І. Т. Шамеку відсторонили од подальших робіт по розвідці нафти на Роменській структурі, а підготовлену Шамекою докторську дисертацію заборонили захищати. У подальшому І. Т. Шамеку взагалі вигнали з Інституту геології АН УРСР.

На нафтовій конференції 1938 р. відомий партійний діяч, віце-президент АН УРСР О. Шліхтер охарактеризував проф. Лисенка і всіх, хто вів з ним розвідку нафти в Ромнах як підлих ворогів народу, буржуазних націоналістів, фашистських троцькістсько-бухаринських вирождів, шкідників, які не заслуговують на пам'ять і місце у вітчизняній науці, і розпорядився: вважати, що "Питання про нафту на території УРСР вперше було підняте проф. Н. С. Шатським". І з цього часу всі дослідники, які вивчають геологію і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини, слідом за О. Шліхтером повторюють помилкове твердження про те, що нафта на Лівобережжі України була відкрита завдяки теоретичним обґрунтуванням професора із Москви Н. С. Шатського.

Вивчення фактичних матеріалів з Дніпровсько-Донецької западини показують, що Н. С. Шатський не мав жодного відношення до пошуку нафти на Роменській структурі. Протягом усього часу, коли вивчався Роменський район — з 1928 р. і до отримання там промислового притоку нафти в 1937 р. — Н. С. Шатський ніколи не приїжджав в Україну, не цікавився ходом розвідувальних робіт, не видавав жодних рекомендацій і тільки тоді, коли в Ромнах отримали нафту, а всіх дослідників, які мали пряме відношення до розвідки нафти, розстріляли чи вислали на каторжні роботи до Сибіру, а також довідавшись, що Шліхтер назвав його першовідкривачем нафти, Шатський приїхав у 1938 р. в Україну, щоби захопити лаври першовідкривача нафти в Дніпровсько-Донецькій западині. Більше того, в Геологічному інституті АН СРСР (Москва) був оформлений стенд, на якому стверджувалося, що проф. Шатський показав українським спеціалістам, де треба шукати в Україні нафту і своїми теоретичними розробками орієнтував малопідготовлених українських фахівців на вирішення їх геологічних проблем...

Слід відзначити, що перші згадки про нафту на сході України, тобто в Дніпровсько-Донецькій западині, висловив ще в 1903 р. професор Київського університету П. Я. Армашевський. Та його ім'я було під заборону, оскільки він був убитий російськими більшовиками, які під проводом Муравйова захопили Київ у 1919 р. і почали репресії проти української інтелігенції, звинувачуючи її в сепаратизмі і націоналізмі. Більшовики в Україні розпочали масові вбивства еліти. Першою жертвою серед професорів-геологів став П. Я. Армашевський. І перший президент Академії наук Української Народної Республіки, видатний геолог, вчений зі світовим іменем, академік В. І. Вернадський різко

засудив більшовизм, який вбивствами і терором стверджував свою владу в Україні. В 1919 р. Вернадський писав: "Внаслідок здійснення "червоного терору" — історія тієї габриєльської фрази ніколи не забуде — у кривавих застінках більшовицької інквізиції загинув відомий вчений, професор мінералогії університету Святого Володимира П. Я. Армашевський. Хворий, майже 70-річний старець, який давно відійшов од суспільного життя, був схоплений і додому не повернувся. До останніх літ він жив своєю працею; залишилися незакінченими його роботи. Ще недавно він розказував мені про плани, які він думав завершити на схилі свого життя. Йому не спадало на думку можливість його вбивства... Жертвою законів Божих і людських помученицьки судилося загинути Петру Яковичу Армашевському. Не можна забувати цього злочину".

За таких умов В. Вернадський не став чекати репресій у Києві і подав у відставку з посади Президента Академії наук Української Народної Республіки. Він переїхав спершу до Криму, в Сімферополь, де зайняв посаду ректора Таврійського університету, а коли більшовики захопили Крим, емігрував у Францію, де працював професором Сорбонни упродовж 1922–1925 рр. В. Вернадський повернувся потім в СРСР, але працювати в Україні йому не дозволили і решту свого життя він провів у Москві, а Україна втратила одного з найбільших вчених ХХ ст.

Репресії проти української інтелігенції в СРСР набули особливо широкого розмаху наприкінці 30-х років. Тоді практично всі провідні вчені в області геологічних наук були розстріляні або ж депортовані до Сибіру. Репресії зазнали: віце-президент АН УРСР академік М. Г. Світальський (розстріляний у 1937 р.), професор С. В. Оплоков (розстріляний у 1937 р.), професор Р. Р. Виржиківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ю. Г. Дубяга (розстріляний у 1937 р.), доцент К. А. Жуковський (розстріляний у 1937 р.), професор Ф. О. Лисенко (розстріляний у 1937 р.), професор П. К. Нечипоренко (розстріляний у 1937 р.), кандидат геол.-мін. наук П. І. Василенко (розстріляний у 1937 р.), канд. геол.-мін. наук І. А. Лепікаш (розстріляний у 1937 р.) та інші. Очікуючи арешту і розстрілу і перебуваючи в постійному страху, не виніс потрясіння і закінчив життя самогубством у 1936 р. професор В. І. Крокос. Ряд учених були заарештовані і заслані до Сибіру, де і загинули. Це професор М. І. Безбородько, професор О. І. Галака, Я. Х. Лепченко, Ф. М. Полонський, О. О. Цитович та інші. Деякі вчені від страху залишили Україну і влаштувалися працювати по інших республіках СРСР, — серед них М. Бурчак-Абрамович, проф. П. Чирвинський, М. Фрейд та інші.

ЯК РАДЯНСЬКА ВЛАДА РОЗВИВАЛА НАУКУ

Розстріли, депортації та втечі вчених створили в наукових інститутах і вузах України вакуум, для заповнення якого розсилались гінці в різні райони СРСР, переважно в наукові центри Росії. За запрошеннями приїжджали в Україну і займали керівні посади в науці і вузах недостатньо компетентні спеціалісти, — перспективні вчені ніколи не покидають своїх лабораторій і інститутів. Пошуками кар'єри деінде займаються ті, що не змогли проявити себе в рідних стінах і яких там ніхто не затримує. І вийшло так: провід-

них учених України розстріляли або ж депортували до Сибіру, а натомість приїхали малокваліфіковані фахівці, які зайняли пости директорів і завідувачів кафедр і лабораторій. У результаті рівень геологічних наук в Україні катастрофічно упав. Проте це не завадило партійним органам стверджувати, що Російська Федерація суттєво допомогла Україні в 30–40-і роки геологічними кадрами, в результаті чого в Україні були створені умови для подальшого прогресу науки і освіти в галузі наук про Землю.

ПОВЕРНІМО ЇМ ПАМ'ЯТЬ

Верховний Суд Союзу РСР своїм визнанням № 44-018112/6 Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 28 листопада 1956 р. постановив вирок від 3 вересня 1937 р. стосовно Лисенка Федора Остаповича скасувати, справу припинити через відсутність складу злочину. Проте і досі ім'я проф. Лисенка знаходиться під заборону. І хоча завдяки його відкриттю нафтоносності Дніпровсько-Донецької западини Україна отримала прибутки в мільярди доларів, в Інституті геологічних наук НАН України, де він працював, немає навіть його портрета на стенді видатних учених. Робиться все, щоб ім'я проф. Лисенка залишилося невідомим, забутим. Більше того, організатори наукової конференції "Теоретичні та прикладні проблеми нафтогазової геології та геофізики", яка відбулася в Києві 24–25 лютого 2000 р. і проводилась Академією наук України, відмовились опублікувати в працях конференції мою статтю про Ф. О. Лисенка. Виявилось, що значно легше надрукувати матеріали про українського вченого в закордонних виданнях, аніж у працях НАНУ. Так, Європейська Асоціація геовчених та інженерів включила в програму Міжнародної конференції, що відбулася 29 травня—2 червня 2000 року в Глазго (Великобританія), мою доповідь про проф. Лисенка, надала мені можливість виступити і опублікувала матеріали. А в Україні, як не дивно, осіб, репресованих органами НКВД, до цього часу визнають злочинцями і вважають за краще уникати будь-яких згадок про них...

Проф. Лисенко правильно проводив пошук нафти та газу на Роменському куполі в Дніпровсько-Донецькій западині. Його роботи виявилися справді раціональними і ефективними. Для порівняння пошлюсь на пошук нафти в Західному Сибіру і в Другому Баку. В цих регіонах промислово нафту отримали після 25 років напружених робіт. Було пробурено багато десятків непродуктивних свердловин, доки не отримали позитивних результатів. Лише в Україні всіх відомих геологів, які відкрили нафту, репресували, розстріляли і затаврували як "ворогів народу", шкідників, троцькістсько-бухаринських вирождів, підлих агентів фашизму, які не заслуговують пам'яті. І всі ці негативні оцінки геологів виходили від академіка О. Шліхтера, людини зовсім не компетентної в геології та в пошуках нафти, далекої від науки. Я переконаний, що якби в радянський період не були розстріляні всі провідні українські геологи, а видатний геолог ХХ ст. академік В. І. Вернадський не виїхав би з України, а розвивав науку у себе на батьківщині, то ми тепер не страждали б від нестачі нафти. Використовуючи своє службове становище віце-президента АН УРСР, О. Шліхтер в часи жорстокої реакції, всупереч фактам, принизив українську академічну науку. Шляхом доносів на чесних учених О. Шліхтер заробив собі авторитет і кар'єру в радянські часи, його іменем названо вулицю в Дніпропетровському районі м. Києва, а на престижному будинку на вул. Терещенківській в м. Києві досі висить меморіальна дошка, яка стверджує, що в цьому будинку проживав видатний учений. А розстріляні у Биківні за доносом О. Шліхтера видатні вчені, які багато зробили для України, не мають ні могили, ні пам'ятника, ні належної пам'яті...

Василь СОЗАНСЬКИЙ,

кандидат геолого-мінералогічних наук,

- провідний науковий співробітник Відділення морської геології Національної

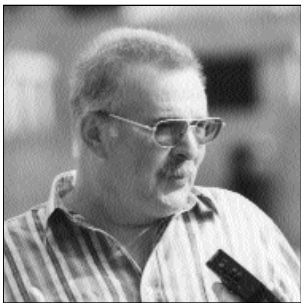

ОПИТУВАННЯ

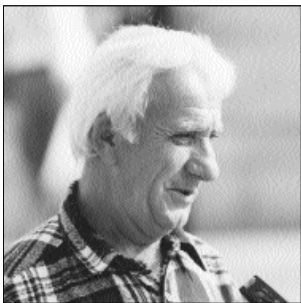
Андрій СТЕПАНЮК, викладач:

Не знаю, як буде з часом, а точніше, з розкладом занять у нашому навчальному закладі. Скоріше за все, студентів не вдасться звільнити від занять. Наслідків не боюся, бо що... мене далі фронту не пошлють. (Сміється). Єдине, чого боюся, щоб не було повторення югославського варіанту.

АНДРІЙ, працює на Хрещатику:

Ні, не буду. Та нащо ці акції й ці протести? Кожен повинен на своєму місці працювати, працювати нормально. І всеволіш. І виконувати свої обов'язки. Начіная от Президента і закінчуючи мною.

Петро ЖУЛАЙ з Миколаївщини, приїхав до Києва шукати роботи:

Я ще не знаю, чи буду тоді тут, у Києві. У нас у Миколаєві, скоріше за все, ніяких акцій не буде. А в моєму селі — так це точно не буде! Проте вважаю, що нині такі акції потрібні, дуже потрібні.

Наталія САВЧЕНКО з Броварів:

Ні, не братиму участі. Вважаю, що такі акції дуже потрібні, але не піді. І не тому, що боюся наслідків. Просто я вагітна і не хочу, щоб мене заштурхали і щось сталося небажане...

Людмила ТКАЧЕНКО, держслужбовець:

Я навіть не знаю, що ви маєте на увазі... Опозиція Кучми? Я б не стала брати участь. Взагалі вважаю, що... всі ці акції — вони під-

Років тридцять тому, коли доводилося ходити вечорами після роботи у "добровільну народну дружину" (ДНД), мене, крім іншого, дуже цікавило питання: як це міліціонерам (котрі "входять у контакт" переважно з громадянами, які щось порушують, або, скажемо так, — мають відхилення від того, що вважається за норму) вдається самим залишатися у межах норми? Ми тоді ходили по вулицях групою, часто з працівником міліції, розмовляли про звичайні людські речі, намагалися зрозуміти специфіку міліцейської праці і роль цієї служби в суспільстві. Часом у кімнату ДНД приводили затриманих, і ми, так чи інакше, брали участь у багатьох процедурах, які супроводжували привід (протокол, пояснення, вияснення ситуації, вчинку).

Я щиро співчував міліціонерам. Адже, згідно з правилом конвергенції, навіть у прямо протилежних (за рівнем культури, обов'язків і соціальних функцій) осіб, за умов їх тривалого безпосереднього контактування у спільному середовищі, починають розвиватися спільні риси.

Тоді народ здорово боявся, вірив у загрозу з боку світового імперіалізму і на вулицю виходив лише за завданням парткому: "Свободу Луїсу Корваллану!", "Руки прочь от Анжели Девіс!", "Куба — сі, янки — но!" тощо. Щоб відстоювати свої права шляхом мітингів і демонстрацій — тоді це було безумством. Та й що воно таке — свої права — ніхто до пуття не знав. Загальну Декларацію прав людини передавали тихцем у самвидаві лише довіреним особам, а за кілька необережних слів про національну революцію можна було цілком певно "загримити" за ґрати.

І ось народ вийшов на вулиці, майже (а дехто й зовсім) не боячись виступати з вимогами розвитку Національної Держави на демократичних засадах і побудови громадянського суспільства. Для міліції настали нові, складніші часи, які поставили перед нею набагато складніші вимоги. Складніші не тільки і не стільки в сенсі професійному (нові технічні засоби і методи роботи можна засвоїти досить швидко), скільки в кон'юктурно-політичному і адміністративно-керівному. Бо телефонне право — це лише одна з численних форм реалізації сили адміністративного ресурсу й адміністративного безправ'я, яке стоїть понад законом і, в разі необхідності, використовує закон, як оте сумнозвісне дишло з відомого прислів'я.

Мабуть, саме міліціонери були першими свідками того, як за вказівками "зверху" звільнялися з-під варті і від відповідальності очевидні кримінальні авторитети, натомість до камери потрапляли люди, яким "клеїли" справу, нашвидкуруч шиту білими нитками.

Чинний Закон "Про міліцію" на 90% повторює положення однойменного Закону, затвердженого ВР України від 20 грудня 1990 року (№ 565-XII), з поправками,

РОЗДУМИ З ПРИВОДУ

Фото Володимира Щербини

СТАТТІ ЧУДОВІ Й ДОСКОНАЛІ...

Це я щодо Закону України "Про міліцію" (у книгарні вдалося днями купити лише його російськомовну версію — "О милиции", видану в Харкові фірмою "Арсис, Лтд" тиражем 1000 примірників).

що вносилися по деяких статтях упродовж майже всіх років незалежності. У результаті постав цікавий конгломерат положень і юридичних норм, які дозволяють досить гнучко і в широкому діапазоні суперечливих вимог виконувати функції "державного озброєного органу виконавчої влади" (тут і далі переклад з російської мій — С. К.)..

Перші три статті Закону "Про міліцію" дійсно чудові й досконалі, а далі починаються речі незрозумілі: "Правовою основою діяльності міліції є: Конституція України..." Стоп! У Конституції України такого слова — **міліція** — немає. Це — для інформації. Цікаво, що серед інших наведених у цій статті "основ" названо й **Загальну декларацію прав людини**. Це приємно і свідчить про документальне визнання в Україні міжнародного права. От тільки як бути з побитими похоронної процесії на Софійському майдані? І не тільки.

І все-таки приємно прочитати у ст. 5, що "У взаємовідносинах з громадянами працівник міліції повинен виявляти високу культуру і тактовність". Чудово, правда?

Тільки чому це "Міліція забезпечує права на юридичний захист і інші права затриманих... осіб, не пізніше ніж через 24 години повідомляє про їх місцезнаходження близьким родичам, адміністрації за місцем роботи або навчання і в разі необхідності вживає заходів для термінового надання їм медичної та іншої допомоги"? Чому через 24 години?! А впродовж 24 годин що робитиме міліція?

На восьми сторінках Закону видруковано 31 пункт **прав** міліції. Ст. 10 п. 5 передбачає 10 категорій осіб, яких міліція може "затримувати і утримувати у спеціально призначених приміщеннях", у тому числі "осіб, що виявили **неповиновеніс**... вимозі працівника міліції..." (виділене слово подано без перекладу, бо саме так його читають працівники міліції, для яких надруковано цей Закон по-російськи). А п. 12 цієї статті стверджує, що міліція має право "виконувати кіно-, фото-, звукофіксацію, як допоміжний засіб попередження протиправних дій і розкриття злочинів".

Отже, панове протестанти-демонстранти, якщо вас фільмуватимуть без вашої на те згоди, маєте радіти, що це робиться для вашого ж блага — для розкриття злочинів. От тільки питання: злочинів проти кого і що маєтись на увазі під словом **злочини**? Тобто: хто вже визначив "згори" зміст цього слова на сьогоднішній протест?

Щоправда, нехай вас втішає, панове маніфестанти, що й ви можете (згідно зі ст. 6, абзац 1) "оказывать содействие милиции в охране общественного порядка", а отже також можете кіно-фото-звукофіксувати "для попередження протиправних дій".

Крім того, протестанти повинні знати ст. 12, в якій вказано, що "фізична сила, спеціальні засоби і зброя можуть застосовуватися... без попередження". Тим більше, що

"кайданки, гумові кийки, засоби зв'язування, слезоточиві речовини, світлозвуківі пристрої відволікаючої дії... водомети, бронемашини...", а також службових собак" міліція може використовувати "для пресечення масових беспорядков і групових порушень общественного порядка", або якщо затримані "могут совершить побег".

І ще два важливі моменти, на які хотілося б звернути увагу мітингуючих і протестуючих демонстрантів: Ст. 20 у третьому абзаці пояснює, що "Працівник міліції... підпорядковується своїм безпосередньому і прямому начальникам". А ст. 25 додає до цього пояснення, що "Працівник міліції, який виконує свої обов'язки у відповідності з наданими законодавством повноваженнями (тобто підпорядковуючись безпосередньому і прямому начальникам — С. К.)..., не несе відповідальності за "причиненный ущерб" (підкреслення моє — С. К.).

У нинішній системі можливостей суперечливого трактування непростих положень, які мають регламентувати відносини виконавчої вертикалі і народу (для якого ця вертикаль теоретично існує), роль міліції є подекуди вирішальною. Загалом, не буде перебільшенням стверджувати, що культури (як загальної, так і юридичної) не вистачає обох сторонам. Тим більше толерантною має бути міліція, яку під час акцій громадянської непокорі дехто хотів би використати далеко не в мирних цілях. Отже, залишається сподіватися на зазначену в Законі "високу культуру і тактовність працівників міліції", а головне — на здатність організаторів протестів своєчасно виявляти провокаторів у своїх колонах.

Стефан КОСТКА

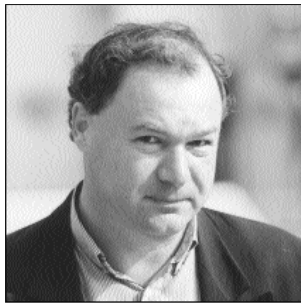
ОПИТУВАННЯ

готовлені і певним чином спрямовані. І вони не дають бажаних наслідків.

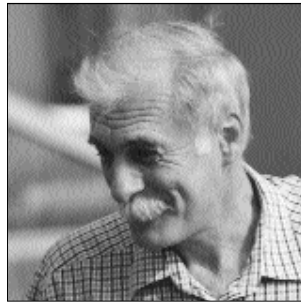
Нінель КОЛОСКОВА, науковий працівник:

Це те, що організує пані Юлія Тимошенко? Так, мабуть. Чого вже боятися... Чого вже боятися?!

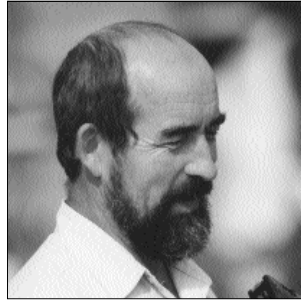

Василь КОТЕЛО, пражохисник:

Так, братиму. Не боюся. Тут не боятися, а обурюватися треба. І вимагати справедливості.

Назвався психологом: Мабуть, буду. Кого? Кого боятися?! Ви скажіть ко-го, то, може, я тоді... (Сміється).

Олександр ГУДИМА, голова Українського православного братства св. Апостола Андрія Первозванного:

Так, братиму активну участь. Боятися? Чого і кого? Я брав участь у похороні Патріарха Володимира на Софійському майдані і досі відчуваю фізичний біль від удару гумового кийка по спині. На повному серйозі. Довелося також брати участь у подіях 9 березня 2001 року, а тому хочу звернути увагу на організованих провокаторів. Я бачив, коли вже всі мітингуючі йшли по домівках, тоді десь п'ятдесят агентів у цивільному, які були серед протестуючих, залишилися, по команді зібраних і пішли у протилежному напрямку. Це було на моїх очах.

Опитував Євген ГОЛИБАРД Фото автора

МІЛІЦІЯ ДО 16 ВЕРЕСНЯ ГОТОВА...

Цього дня правоохоронці, як завжди під час масових акцій, будуть забезпечувати громадський порядок у посиленому режимі.

Начальник центру громадських зв'язків Головного управління МВС України в м. Києві Олександр Зарубицький каже, що 16 вересня "все повинно бути в рамках Закону".

— Чи врахують правоохоронці уроки 9 березня? Вони знають, як розпізнавати і нейтралізувати провокаторів у натовпі?

— Уроки враховано. Проводимо профілактичну роботу, в тому числі через засоби масової інформації. Щодо 9 березня, то в той день була дійсно провокація з боку радикальної частини демонстрантів, спроба перевірити готовність міліції виконувати свої обов'язки при загостренні ситуації. Ми вживаємо заходів, щоб не було провокацій, але 100-відсоткової гарантії

бути не може.

— У чому полягає профілактична робота?

— У тому, щоб роз'яснювати людям, що відбувається. Не маючи на увазі політичний бік проблеми, бо це не наше завдання. Ми роз'яснюємо, що треба дотримуватися законів України, які регламентують підтримання громадського порядку, що можуть бути санкції за дії, які передбачені Кримінальним та Адміністративним кодексами.

— Про які дії йдеться?

— Порушення громадського порядку, хуліганські дії, блокування транспортних магістралей, пошкодження або захоплення споруд і т. інше, не кажучи про серйозніші речі.

— Те, що люди виходять на демонстрацію протесту проти діючого Президента, — це порушення з точки зору закону?

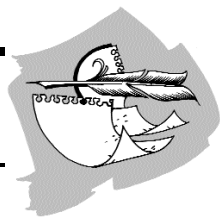
— Будь-яка мирна і без зброї демонстрація не є порушенням, якщо її учасники дотримуються норм існуючого законодавства, не порушують громадський порядок. Це право громадян регламентується статтею 39 Конституції України.

— Все ж таки — скільки міліціонерів планується залучити 16 вересня? Чим вони будуть озброєні?

— У місці проведення акції міліції практично не буде. Але, якщо порушуватиметься громадський порядок, складуться інші ситуації, про які йшлося, міліція чітко виконає свій обов'язок. Щодо спецзасобів, то їх перелік і правила застосування передбачені постановою Кабінету Міністрів № 49 від 27 лютого 1991 року.

У Києві достатньо підготовлений гарнізон міліції, підрозділи внутрішніх військ, курсанти наших навчальних закладів, яких ми теж залучаємо, коли є необхідність.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

Пам'яті Віталія Никитюка

Я не можу бути іншим.
Мартін Лютер

Рік, другий, третій бачиш одне і те ж:
Ти мостом Пішохідним до нього йдеш,
Він на перила сперся посеред мосту,
Видно сто сот облич із Дніпрових вод,
Він заглядає в кожне із тих ста сот
І проводжає аж за Труханів острів,

Канів та Ольвію і за Евксинський Понт,
Де проступають у видавах інших вод...
Це вже відомо тому, хто йде. Рік, другий...
За спиною все ще темніє Княжа гора —
Найвищий (і найдорожчий) берег Дніпра,
Князь, вої, слуги-герої та інші слуги.

Поділ — інша річ, себто інше місце, однак
Погане воно чомусь не лиш для собак¹,
Але й для того, хто плентає вже до мосту,
А той, хто стоїть на мосту, на Подолі жив.
Ви сотню (на двох) розміняли, коли привів
Тебе у вселенну дитинства свого — на Волоську,

Де він у напівпідвалі зирив з вікна:
Литкі в небесах крепдешинних, різна шпана,
І гуси поважні, і коні, ну, звісно ж, коні
З возами, а ще — Старицького ті ж зайці,
І менше на кожному писківі (на лиці)
Написано всякої подлости, ніж сьогодні.

Хрестини у п'ятдесяті. Нічні свята.
Столи посеред століття. Серед моста.
При березі — цар Микола й цісар Франц-Йосиф.
Ріко наша сива, як тебе заплести?
В яку партизанську ніч посивіла ти?
Ой чий же то кінь стоїть? Чий то покоси?

Втім, тут починається повість. Рульфо Хуан
Відкрив галичан іспанських (чи індіан)
У містиці точній, жорсткій і, як бритва, гострій,
Бо пишеться повість одним і всіма — одна,
Що всіх вже не вислати (чи хоч послати) на
Цей Тугорханів острів.

Отож, осіння Волоська. І все — таке ж,
Як у волоській музиці. Ти ідеш
Поруч із ним. Тут його колискова.
Він знався на музиці (чи не єдиний з вас),
Його фонотеки — тобі на життя якраз,
Аби Доніцетті згадати не з Михалкова.

Музика. Скрипка волоська. Її прорив.
“Тепер басейн, де стояв наш дім. Я водив
Дочку сюди на секцію після школи.
Коли мала попливла, постала мені
Стіна у воді з килимком на стіні:
Забуте тканин — не забуду його ніколи.

Лубковий сюжет: втікає вовк від ловців,
Що цілять у жертву з-за дерев і кущів...
Не скрипка волоська — ранений звір на Волоській.
Чому ти тремтиш, дитино? — питають царі
Лісові й водяні — старого старі.
Знов остро, як отрок, переживаю лови.

Пора перевтілень дитинних майне вочу,
І я загарчу, захилинаючись від плачу, —
Я знов не ловець, а жертва — хай і жорстока.
Лишаю знов по собі криваву росу,
Бо знов на собі не зброю ловця несу,
А знову несу прострелену шкіру вовка.

В басейні тоді просидів, як під замком.
З тієї стіни звільнився б одним стрибком,
Та плавали діти навколо, бавились діти.
І навіть мисливці отетеріли в кущах,
Кров ствердла, гарчання завмерло і рик потах,
А піна на писку встигла закаменіти.

Хист хижака в дитині, досвітній страх
В стіні очима застиг, кістками застряг,
Будинком у землю вгруз, перебравши ролі
В підземці, всмоктався в сні, щоб у вічній сні
Сховати стіну, бо відбили на тій стіні
Крила свої й плавники янголи голі.

Невже ця стіна входить в тебе, мов скін?
Як скотобойня — в Олесья, в Бодлера — сплн.
Ти в пісні тут засинав, пірнав у той Київ...
Доки загнаним звіром біг над Дніпром,
Невже і Христа з хрестом, й Шевченка з Франком
Змивали ночі і дні, води й помії?

Від кого ти втік? Кого це ти перехитрив?
Твій нюх — від яких вовків? (чи псів?) — від ловців,
Бо вийшли на вовка й вовка не може не бути!
Куля одна для кожного, але сіть
Для тебе, вовчику-братчику, та, що для всіх —
Поглянь з висоти творця “Червоної рути”.

Ось так в ойкумені нашій підносить дух,
Авжеж, не собачий (і вовчий, і ловчий) нюх.
І крапка. Вода. Стіна в червоних крапаках.
Не в кожній жертви вроджений трупний сприт,
Та все це можна списати на колорит,
Якби лиш не запах, панове. Якби не запах.

Ти чув *барвінку*ву. Прибуде! Має прийти
І прошепотіти: “Це ти”, й почути: “Це ти”.

Василь ГЕРАСИМ'ЮК

КИЇВСЬКА ПОВІСТЬ (сорок строф)

Інакше століття веселе не пережити.
Заквітчаний вже її кінь. Він віки чекав —
В кущах аж присвиснули! — от і вір, що не в кайф.
Мить — перескочиш цю гидь — в інше століття.

Вдруге прожите й відчуте — отрута. Невже
Навіть волоська музика не береже?
Зужиті мотиви стануть завтра шприцами
Такими ж. Юні тіла проштрикнуть стіну,
Загнані їхні зіниці в таку глибину,
Що не підніме й волоська, й ні та, що над нами.

І що я тобі скажу? — так тихо сиджу —
Теж ніби в засідці. Сам на себе. Іржу
Цього життя зішкребти, вимити б тіло
У воді, крізь яку ловці на ветхій стіні
Вже й самі забули куди — цілять мені
В груди — в дитинстві лякало, потім смішило.

Бо смішно у двадцять, і смішно у двадцять п'ять
(Розкішно зворушливі числа ці римувать)...
У тридцять, у тридцять п'ять, у двічі по двадцять...
А молодість — найзапекліша із пропаж,
І вже товариство наше — розгардіяш,
І можна з нас, братця, (перед биттям) сміятися.

Відкуплення — скрипка волоська — як Молода,
Прибуде на конику — як прибуває вода.
Хіба ти не в цирку, доки скачеш по колу?
І від омерзіння не задихнутись щоб,
Ти, риссю пронісшись, переходиш на галоп.
Твій демон — надійний кінь, якщо ти не йолоп.

Ти швидше невр Геродотів, ніж голий нерв,
Приймаючи смерть на лубку — з кущів і дерев
(Не лиш на лобку має значення, як умерти).
Для шкіри, що все ж пристойніша від одерж,
Тим більше нема (якщо є) значення теж,
Чи скинути її вчасно, чи раптом здерти.

Губами важкими ввімкнувши старе кіно
Долонь, губ, грудей, забути, що не дано
Не звести погоню до втечі в цій порожнечі.
Забути на віки вічні на цій землі,
Як плакало божество у досвітній млі,
І в нього були її губи, волосся, плечі.

Води, як вогню, не відомі ні час, ні чин,
Ні відповідь на питання: є хоч один?
Принаймні, одне ніяк не можеш не знати:
Кров'ю одною спасенні всі ми і всі
Забрьохані — до одного! — в кривавій росі.
Роси вже замало чи музики забагато?

Крещендо в золотім гомоні кістяків.
Дніпр спить. Йому сняться леви. Його мотив
В полинній викиді мови був і перебуде.
Андрій Первозванний дійшов, а Дух не зійшов.
З підвалу (напівпідвалу) почнемо знов?
Це кров вопіє? Чи як розуміти, паскуди?!

Кожен, як знав, відтопав свій вилом (чи зсув),
Дехто й забув, на що посягнув, доки збагнув:
Поряд із ним — немовля — торгівець у храмі,
Який на даху сидів, а цей на дахах
Орудус; під ногами — і храм, і прах,
І вірні стають навколішки під ногами.

Справа не в містиці — в місті, у тому й річ.
Доки не ніч — скільки світла, стільки облич²
Зовсім чужих, а як ніч почнеться глибока —
Впасти в цю воду, в цю хату і в цю стіну —
Тоншу за волос, міцнішу за кам'яну,
І відпустити вовка.

Страшно розбитись об те, чого вже нема,
У воді вітцівського дому зійти з ума,
Немов у вогні, в якому плавивись діти.
І навіть мисливці ховаються по кущах,
Й підбитий втікач — не жертва, а крах і прах;
А київська піна встигла закаменіти.

І плавно, як у воді, чужими — свої
Стають. І хто б не скинув шкіру змії,
Натомість сонцю й місяцю виставить іншу.
Погоня (чи втеча) застигне у вічну мить.
Та скрипка волоська вночі на зміну болить,
Мов тільки в очиснім вогні стане видніше.

Бо те, що вода не змила, шкребти пером
Із птиці, яка не впоралася з Дніпром,
І думала (о наївна!): піший не схоже.
А що вже ті сіроманці — старі й малі,
Тим більше, ловці — плоть від плоті сеї землі...
Як завше, не знає ніхто крайньої ночі!

Цих досвітків присмеркових і верх, і низ,
Цих родів цієї породи і кров, і слиз,
З пологів цих лона води сходять вогнями.
Печерний комп'ютерний сплет, кривавий клубок
Залишимо як документ — наївний лубок
Ми, зчеплені намертво іклами й пазурами.

Та хто б кого не загриз, а правда така:
Найглибше до сліз проймає жертва з лубка.
І недруга, Боже, храни від такої долі!
Я знов загарчу, захилинаючись від плачу —
Цю роль не приймаю, а про інші мовчу,
Прибитий чомусь у воді до стіни юдолі.

Знов діти пірнають в цей Київ — у цей басейн,
І доки він є — скільки світла, стільки дітей,
І все — як на вивісці (чи у візії лемка) —
“Центр підводного плавання”. Зветься “Тритон”.
Назва як назва. Не містика і не сон.
Лови як лови. Лубкова мисливська сценка.

От лиш затягнувся сезон ваш, хлопці, тепер,
В сюжеті робоча назва ловця — мародер,
А вовк і лубковий — вовк — не воша лобкова.
І ми не курві, хоч не йдем на ви. І Він, хлопці, є.
І місто це є. І сонце над ним ще встає.
І завтра, як завше, все почнеться зі слова.

Крізь ветхе тканин виступлять ангели з вод,
І стежками найперших, які упали з висот,
На Київські гори зійдуть, де Бога з *машини*
Або виклик небес об'являть античний хор,
Й виклик небові — шабаш відьомський. Сльози потвор
Під ногами засяють — в пагорбах випнуть спини.

Повзуть до поверхні — на скрипку, бо Молода
Прибуде на конику. Доки наспіє орда,
Востаннє волоських музик проси на Волоську.
“*Прощальний танець пані Молодої!*” Віват!
За рученьку білу твій наймолодший брат
Веде вже її в обійми твої серед мосту.

Ще трохи повітря. Вона не могла не прийти.
Не прошепотіти: “Це ти” — й не почути: “Це ти”.
Ще трохи століття. Цю музику не прожити.
При березі — коник один. Він чекав, як міг.
Він навіть без тебе чекав — один проти всіх.
Він приніс її в обійми твої. Це повітря...

Може, й дано написати повість одну —
Не писати її про ту а чи цю шпану,
І про чернь, і про все, черню сховане за образами.
Якщо би вдалося вступити в наступний вік,
Сказати би про себе собі: се чоловік,
Який написав свого “Педро Парамо”³

Там — подорож у країну мертвих. Прийом
Старий, як наш Київ. Наших зрад ланцюгом
Ми зв'язані. Тут, як там — на землі ацтека.
На нас полювали теж. Нерв наших тем —
Ненависть.

Ми вже прийшли.

В підземку зійдем.

На станції “Тараса Шевченка”.

Мабуть, життя — як говіння весняне (піст
Великодній), бо Воскресіння — не акт, а зміст.
А для дотримання посту не треба хисту,
Як для письма і музики. І на міст
Пішохідний тебе покличуть не хист, не Стікс,
Хоч у Дніпрі із надлишком Стікса вмісту,

А товариство твоє, твоє золоте.
Хай і не так пахне там і цвіте,
Але ж свої — ошую і одесную.
Рік, другий, третій чуєш одне і те ж:
Наче спитавши: “Спиш?”; запитуєш: “Ждеш?”.
Він мовчить. Тобто, нічого не чую.

¹ Обігрується рядок Леоніда Кисельова

“Подол — плохое место для собак”.

² Із поезії Поля Елюара.

³ Повість Хуана Рульфо, 1955 р.

РЕВОЛЮЦІЯ І СТУДЕНТИ

Студенти — завжди особливі. Завжди вони вважалися елітою: прогресивні, ерудовані, інтелектуали, з відповідним рівнем духовності. Разом з тим, студенти народжували і найперші підхоплювали нові ідеї розвитку людства. Тому багато серед них було і є революціонерів, що першими йдуть на барикади, жертвують навіть життям задля “високих ідей”. Так в Україні було у визвольні 1648–1654 рр. (чимало “спудеїв” Києво-Могилянської колегії ставали козацькими духовниками на Січі), в антикріпацьких виступах 1860–1861 рр., у просвітницько-революційні 1903–1905, 1917–1921, у відкритій та партизанській війні 1939–1950 рр., у дисидентських, правозахисних рухах 1960–1980 рр., найбільше — у студентській революції на граніті жовтня 1990 року, востаннє — 9 березня 2001 року... “Револю-

цію” 9 березня, мабуть, ми найбільше й найтрагічніше запам’ятали за наслідками: сотні студентів з усієї України повсюдно затримувалися правоохоронними органами (“знімалися” навіть з потягів) просто за українську мову і статус “студента”, досьогодні сидять семеро заручників “масових заворушень”, десятки молодих людей пропали безвісти...

Революційність студентів, утім, — не суто національний феномен українців. Світова історія теж наповнена гостросюжетними студентськими рухами і виступами. Достатньо буде згадати лише найбільші студентські заворушення ХХ століття.

Очевидно, лідерство тут мають молоді французи, що під хвилимо громадських протестів Європи проти американської агресії у В’єтнамі підняли в Парижі справжнє пов-

стання і кілька тижнів весною 1968 року вели завзяті бої з жандармерією, частинами регулярної армії і загонами спеціального призначення. Влада тоді, рятуючи ситуацію, ввела у столицю навіть танки...

А з чого, думаєте ви, починали перекопувати у власній правоті студенти? — із бомб у двох потужних банках та у Світових авіалініях. Після арешту кількох студентів-радикалів 150 паризьких студентів називають себе Рухом демонстрації 22 березня і вимагають в адміністрації вузу вже, звичайно, не покарання американців, а всього лише покращення умов навчання, проживання в гуртожитках і так далі. Бійки з адміністрацією вузу переростають у всемісній сутичці з жандармерією. На ранок наступного дня тисячі студентів вирушають на Сорбонну. Війна за кожний квартал Парижа зреш-

ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС

тою переходить у війну в провінційних містах. Утім, суспільство не підтримало студентські протести, хоча Європою прокотилася загальна студентська революційна хвиля... Німеччину стрясла студентська терористична група “Baader-Meinhof” із закликами соціальної революції, що викрала і вбила десятки впливових “ворогів” демократичної Німеччини. (Щоправда, у 1977 році її лідери покінчили життя самогубством)... Японія 60-х теж виглядала наче студентський вулкан, що підняв стяг пуританської моралі. Так, виступаючи проти знищення ізраїльтянами палестинців, японські молоді радикали здійснили напад на тель-авівський аеропорт (двадцять шість осіб вбито, вісімдесят — поранено). Зрештою, ув’язнений лідер здійснює самогубство, організація зникає...

Сашко ЗУБ

ЧИ ПІДЕШ ПРОТЕСТУВАТИ 16

Києво-Могилянська Академія (з 1689 року) ще як Братська школа при церкві Боговладення (з 1615 року) та Києво-Могилянська Колегія (з 1631 року) була духовним, інтелектуальним центром слов’ян. Сюди приїздили за наукою та новими ідеями провідні “уми” Європи, Балканських країн, Московщини (один з них — Михайло Ломоносов). Звідси ходили в український народ просвітителі, духовники і пастирі (найвідоміший — Григорій Сковорода), гуманісти та революціонери...

Саме тут напередодні “акції громадянської непокорі” 16 вересня провели ми опитування студентів, щоб визначити міру революційної напруги в елітарному молодіжному середовищі.

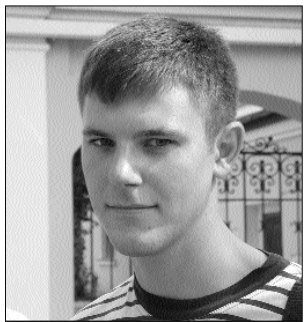
Два питання від “Слова Просвіти” звучать традиційно просто й вичерпно:

1. Чи збираєтесь брати участь в акції протесту 16 вересня? (так чи ні і чому?).

2. Чи не боїтесь можливих наслідків?

3. Назвіться, будь ласка, якщо бажаєте.

(Збережено мовні особливості висловлювань опитаних).

1. Чесно кажучи, вперше чую... Ми далекі від цього, політика не дуже цікавить. Можливо, якщо більше взнаю про акцію, буде бажання і потреби...

2. Влада здатна на все, у неї немає серйозних перепон, щоб зупинитися.

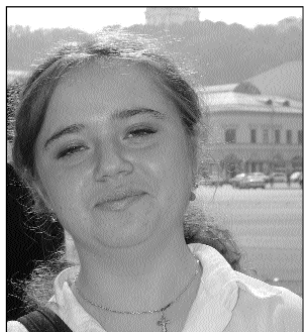
3. Семен Гнедюк.

1. Не знаю, чи піду туди, ще не визначилася. Просто хочу подивитися, як усе це буде організовано... Якщо заздалегідь видно буде, що протести приречені на чергову невдачу — не піду. Але в принципі потрібно щось ро-

бити, якимось змінювати ситуацію.

2. Ні. А які наслідки можуть бути? Не думаю, що будуть взагалі якісь наслідки.

3. Оксана, гуманітарний

факультет.

1. Ні, не збираюся, бо не знаю ще про них нічого.

2. Наслідків? Особисто для мене їх не буде, якщо я не зберусь. А взагалі наслідків жодних не буде, як на мене.

3. Сінкевич Марія, екологія.

1. Якщо буде велика кількість людей, так як “За правду” хоча б, якщо Ющенко і Тимошенко дійдуть згоди, організують нормально людей — можливо. Якщо ж просто збереться маса, щоб обговорити, який Президент поганий, — немає сенсу брати участь. Усі в Україні знають, що Кучма — поганий... Знаєте, я не вірю, що ці акції щось змінять. Кучмі це не буде заважати. Можливо, навесні минулого року ми втратили шанс щось змінити (початок “касетного скандалу”). Те, що відбувається зараз, схоже на другу серію-версію популярного фільму. Але вона ніколи не була вдалішою, ніж перший фільм. Сьогодні в Президента скрізь свої люди, навіть голова парламенту — найвірніший соратник. Не варто говорити про силу опозиції.

2. Наслідків для себе не боюся — у будь-якому варіанті подій. Думаю, будуть якісь бійки, провокації, але чогось масштабного — ні. Виключати нас із вузу ніхто не буде, бо маємо найбільш ліберальний, прогресивний вищий навчальний заклад.

3. Оксана Пиріжок, політологія, 3 курс.

1. На жаль, я навіть не знаю нічого про протести 16 вересня, бо в мене зараз не-

має телевізора і живу я де прийдеться. Якщо ви мені поясните...

— Опозиція організовує акцію громадянської непокорі (Симоненко, Мороз, Тимошенко, можливо, Ющенко) “Повстань, Україно!”...

...Ні, прізвище Симоненко не викликає у мене бажання приєднуватися до вищезазначеної акції. Дуже дивує цей квартал.

2. Провокацій було вже достатньо, як-от біла пам’ятника Шевченку... Вони можливі, але такий альянс, як на мене, жодних позитивних наслідків не може дати.

3. Тетяна, гуманітарний факультет.

1. Не... Я даже не знаю що ета таке. Паліткай не інтересуюсь.

2. Я не баюся.

3. Ігарь, природничі науки.

МОЛОДЬ НЕ ЗМОГЛИ ПЕРЕКОНАТИ У ПОТРЕБІ РАДИКАЛЬНИХ КРОКІВ

Результати соціопитування студентів НАУКМА ми попросили прокоментувати декана-організатора факультету політичних наук і журналістики, професора НАУКМА, доктора філологічних наук і філософії Сергія Мироновича КВІТА.

— Як можна, Сергію Мироновичу, пояснити песимістичний погляд більшості студентів на події 16 вересня, як і те, що багато з них навіть не знає про плани опозиції?

— Атмосфера в суспільстві, на мою думку, не є такою гострою за настроями (не за реальною кризою), як була позаминулого року. Тоді була величезна напруга і виступи політичних сил ішли в резонанс із нею. Зараз же бачимо низьку активність молоді: тут і початок нового навчального року,

атмосфера осені, чимало суб’єктивних і об’єктивних факторів. Хоча студенти завжди були і є попереду, вони завжди однакові... Коли я був студентом (закінчив вуз у 1991 році), — організовували Народний Рух, Товариство української мови, ходили по всіх мітингах, експортували революцію за межі Києва (я конкретно — у Смілу і Васильків)... Теперішні студенти також беруть участь у політичних акціях, але для них політика — не місце, куди тебе обов’язково хтось має затягнути. Молодь не любить, коли з нею хтось “працює”, вони самі хочуть вирішувати питання. Думаю, що ці студенти хочуть бути чи стати професіоналами, — і це головна їх політика. Вони на своєму місці будуть рухати наше суспільство: будуть бізнесменами, дипломатами, політиками... Обов’язок студента, про-

2. Наслідків для мене чи країни? Думаю, що живемо в більш-менш цивілізованому суспільстві, намагаємося навіть вступити в Європу, — тому не бачу якихось грандіозних наслідків протесту.

3. Бірюков Євген, гуманітарний факультет, магістр, перший рік навчання.

1. Не хочеться брати участь у дестабілізації країни. У нас і без цього достатньо неприємностей.

2. Можливо, боюся. Якщо люди виходять такими кількостями протестувати, то усяке може статися. Але мені, ду-

маю, це ніяк не загрожує.

3. Аня, природничі науки.

1. Не буду, не цікавлюся політикою. Це проти Президента? Не знаю. Можливо, буду брати участь. Подобають-

СОЦОПИТУВАННЯ

ся виступи Ющенка. Вважаю, що він має бути президентом.

2. Ні. Якщо Президент піде, хочу бачити на його місці Ющенка.

3. Бурдига Дмитро, приrodничі науки.

1. Ще не чула про якісь акції. Мається на увазі марш-фон, так?

— Акція “Повстань, Україно!”.

— (Сміх)... Бачите, у мене краще не брати інтерв’ю. Протест проти Кучми? Так, я хочу проти нього протестувати. Через нього я не пригнула з парашутом 24 серпня, бо він заборонив польоти літаків у межах Києва (сміх)...

2. Не боюся. Україна — не Білорусія, сподіваюся. Кучма — не Лукашенко, зрештою. Сподіваюся, що не посадять (сміється знову).

3. Не треба. Батьки не знають, що я пригала з парашутом... Леся, фінанси.

1. Не знаю, але в мене таке враження, що все це — безрезультатно. За десять років уже зрозуміла марноту таких протестів.

2. Можливо, хтось і постраждає. Завжди пани б’ються, а в мужиків чуби тріщать. Невинні люди страждають. Ду-

лютно абстрактним, але наше суспільство поки ще не бачить методу зміни подібних явищ. Усе залежатиме від вчинків тих, що мають бути провідниками нації...

Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ
Фоторепортаж
Олександра
КУТЛАХМЕТОВА